C/2026/4094

2026.7.31.

A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE

Iránymutatás a madárfajok általános védelmi rendszeréről – a madárvédelmi irányelv 5. cikke és 9. cikke

(C/2026/4094)

Tartalomjegyzék

Oldal

1. ELŐSZÓ 2
2. A MADÁRVÉDELMI IRÁNYELV HATÁLYA ÉS CÉLKITŰZÉSEI 5
   - 2.1. Hatály 5
   - 2.2. Célkitűzések 6
3. A MADÁRVÉDELMI IRÁNYELV 5. CIKKE 8
   - 3.1. Az 5. cikk szövege 8
   - 3.2. Általános megfontolások 8
   - 3.3. A madárvédelmi irányelv 5. cikke szerinti „szándékosság” fogalma 10
   - 3.4. Megelőző intézkedések a szándékos károsítás elkerülése érdekében 11
   - 3.5. Az 5. cikk szerinti különös tilalmak 12
   - 3.6. Az 5. cikk alkalmazása 15
     - 3.6.1. A teljes és hatékony jogszabályi keret szükségessége 15
     - 3.6.2. Az 5. cikk követelményeinek beépítése az engedélyezési eljárásokba 16
     - 3.6.3. Példák az 5. cikk hatálya alá tartozó tevékenységekre és a lehetséges megelőző intézkedésekre .. 17
4. A MADÁRVÉDELMI IRÁNYELV 9. CIKKE 32
   - 4.1. A 9. cikk szövege 32
   - 4.2. Általános megfontolások 33
   - 4.3. A 9. cikk szerinti eltérések alkalmazásának feltételei 35
   - 4.4. A 9. cikk szerepe a madárvédelmi irányelv célkitűzései elérésének biztosításában 45
   - 4.5. 9. cikk (3) és (4) bekezdése 46

I. melléklet: A madárvédelmi irányelv 9. cikke szerinti eltérések alkalmazása az apácalúd tekintetében 47

II. melléklet: A madárvédelmi irányelv 9. cikke szerinti eltérések alkalmazása a nagy kárókatona tekintetében 55

1. **ELŐSZÓ**

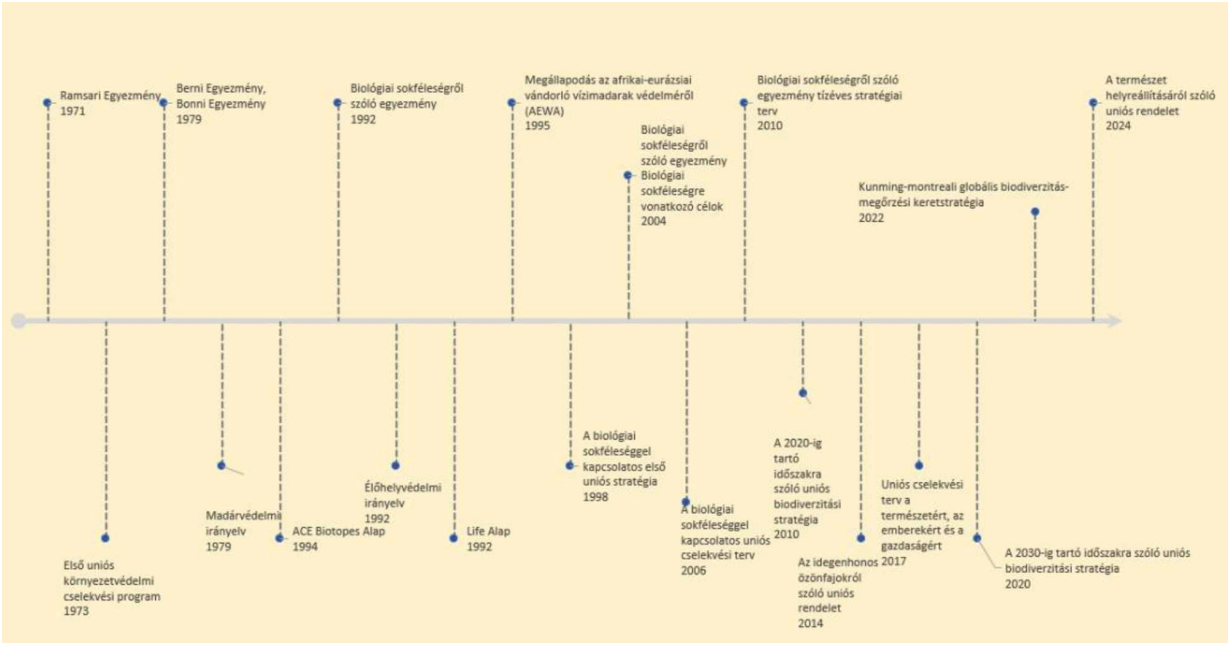
A vadon élő madarak védelméről szóló 2009/147/EK irányelv (madárvédelmi irányelv) ([1]) az uniós környezetvédelmi politika egyik alappillére. Az irányelv az Európai Unió globális biológiai sokféleség megőrzése iránti elkötelezettségének megtestesítője, amely a mai napig biztosítja a madárfajok védelmét egész Európában.

Az 1979-ben elfogadott madárvédelmi irányelv a madárvilág drámai hanyatlása miatti erőteljes közfelháborodásra adott szakpolitikai válaszként született. Mivel a madarak vándorolnak és nem ismernek országhatárokat, egyértelmű volt, hogy a természetvédelmi erőfeszítések hatékonyabbak lesznek, ha uniós szinten összehangolják őket. A madarak továbbá fontos közelítő mutatói a biológiai sokféleség állapotának és a természeti környezet egészségének. Az élőhelyek és a fajok megőrzésén és kezelésén alapuló madárvédelmi irányelv ezért új dimenzióval egészítette ki a vadon élő állatok és növények védelmét, miután egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy egy adott faj védelme érdekében annak élőhelye is védelemre szorul.

Bár vannak még megoldandó feladatok az egészséges madárállományok hosszú távú biztosítása terén, a 27 uniós tagállamban a mai napig a madárvédelmi irányelv határozza meg a madárvédelem normáit.

1. ábra

A természetre és a biológiai sokféleségre vonatkozó fontosabb uniós és nemzetközi kezdeményezések időrendi áttekintése

FELELŐSSÉGKIZÁRÓ NYILATKOZAT

Ezen értelmező iránymutatás célja, hogy tisztázza a madárvédelmi irányelv 5. és 9. cikkének rendelkezéseit, és ehhez az Európai Unió Bíróságának (EUB) alkalmazandó ítélkezési gyakorlatát is összegyűjtse. Az iránymutatás jogilag nem kötelező erejű, és nem hoz létre új jogi kötelezettségeket. Pontosításokat tartalmaz annak érdekében, hogy támogassa a tagállamokat a sajátos körülményeiknek leginkább megfelelő nemzeti végrehajtási intézkedések kidolgozásában.

Nem érinti az EUB további ítélkezési gyakorlatát, a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv folyamatban lévő stressztesztjének eredményét, sem az Európai Bizottság által az adminisztratív terhek egyszerűsítése céljából előterjesztett javaslatcsomagot ([2]). A javaslatcsomag részeként a Bizottság olyan rendelkezésekre tesz javaslatot,

([1]) Az Európai Parlament és a Tanács 2009/147/EK irányelve (2009. november 30.) a vadon élő madarak védelméről (HL L 20., 2010.1.26., 7. o., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2009/147/2019-06-26).

([2]) A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és a Régiók Bizottságának – Egyszerűsítés a fenntartható versenyképesség érdekében, COM(2025) 980 final.

amelyek biztosítanák, hogy a madárvédelmi irányelv 5. cikkében a fajok védelmére vonatkozó követelményeket ne lehessen túlságosan korlátozó vagy megterhelő módon értelmezni, az irányelv célkitűzései elérésének veszélyeztetése nélkül ([3]). E jogalkotási folyamat eredményétől függően később szükség lehet ezen iránymutatás felülvizsgálatára.

A madárvédelmi irányelv általános kerete

A madárvédelmi irányelv a tagállamoknak a Szerződés hatálya alá tartozó európai területén természetesen előforduló összes vadon élő madárfajt védi (1. cikk) ([4]).

Elismerve a környezetünk védelmének – többek között a madárfajok megőrzése révén történő – alapvető szükségessége és más létfontosságú érdekek közötti egyensúly megteremtésének fontosságát, a madárvédelmi irányelv 2. cikke arra kötelezi a tagállamokat, hogy tegyenek intézkedéseket az 1. cikkben meghatározott valamennyi faj állományainak megfelelő szinten tartása, vagy olyan szintre hozása érdekében, amely megfelel különösen az ökológiai, tudományos és kulturális követelményeknek, figyelembe véve a gazdasági és rekreációs követelményeket is.

A madárvédelmi irányelv ezt a célkitűzést alapvetően két pilléren keresztül valósítja meg:

1. a madárfajok élőhelyeinek védelme (területalapú védelem); és

2. valamennyi faj általános védelmi rendszerének kialakítása, bizonyos tilalmakkal (fajok védelme).

Az első pillér a madárvédelmi irányelv területi alapú védelmi rendszeréhez kapcsolódik, és annak 3. és 4. cikkére épül. A 3. cikk értelmében a tagállamok kötelesek az 1. cikkben meghatározott madárfajok esetében intézkedni az élőhelyek megfelelő sokféleségének és nagyságának megőrzése, fenntartása vagy helyreállítása érdekében. A 4. cikk értelmében az irányelv I. mellékletében felsorolt fajok és a rendszeresen előforduló vonuló fajok számára legalkalmasabb területek megőrzése érdekében azokat különleges madárvédelmi területté (KMT) kell minősíteni. A minősítést követően a terület a Natura 2000 hálózat részévé válik, és a madárvédelmi irányelv 4. cikkének (1) és (2) bekezdésében, valamint a 92/43/EGK irányelv (élőhelyvédelmi irányelv) 6. cikkének (2), (3) és (4) bekezdésében ([5]) meghatározott védelmi rendszer hatálya alá tartozik, az említett irányelv 7. cikke ([6]) értelmében. A tagállamoknak minden egyes KMT tekintetében területspecifikus természetvédelmi célkitűzéseket kell meghatározniuk, valamint meg kell állapítaniuk és végre kell hajtaniuk a szükséges természetvédelmi intézkedéseket ([7]). Végül a KMT-ket érintő tervek vagy projektek csak akkor hagyhatók jóvá, ha nem gyakorolnak jelentős negatív hatást a természeti terület épségére. Mindazonáltal – az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (4) bekezdése értelmében –, ha valamely elsődlegesen fontos, társadalmi vagy gazdasági jellegű közösségi érdekre figyelemmel mégis végre kell hajtani egy KMT-re jelentős hatást gyakorló tervet vagy projektet, ez csak akkor lehetséges, ha alternatív megoldás nem áll rendelkezésre, és a KMT-hálózat egységességének biztosítása érdekében kiegyenlítő intézkedéseket hoznak.

([3]) Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a környezeti vizsgálatok felgyorsításáról, COM(2025) 984 final. A környezeti vizsgálatok felgyorsításáról szóló rendeletjavaslat 8. cikke konkrétan azt javasolja, hogy amennyiben a tervek és projektek megfelelő és arányos mérséklő intézkedéseket fogadtak el az elpusztítás és a megzavarás elkerülése érdekében, azzal a céllal, hogy elkerüljék az érintett fajok állományára gyakorolt jelentős kedvezőtlen hatásokat, még akkor is, ha a fajok egyes egyedeit érintő negatív hatások esetleg nem zárhatók ki, az ilyen elpusztítás vagy megzavarás nem tekinthető szándékosnak a madárvédelmi irányelv 5. cikke értelmében. Ezen iránymutatás közzétételekor a javasolt rendelet elfogadása még nem történt meg. A társjogalkotók uniós jogszabályok elfogadására vonatkozó kizárólagos hatáskörének maradéktalan tiszteletben tartásával a javaslat megvitatása nem tartozik ezen iránymutatás hatálya alá. Következésképpen a rendelet jogalkotási tárgyalásainak eredményétől függően szükség lehet ezen iránymutatás felülvizsgálatára. Ugyanez vonatkozik az ezen iránymutatás közzétételekor még nem elfogadott európai hálózati csomagra is, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_25_2945.

([4]) Lásd a C-473/19. és C-474/19. sz., Föreningen Skydda Skogen egyesített ügyekben hozott ítélet 36. pontját. A Bizottság összeállította az irányelv hatálya alá tartozó vadon élő madárfajok jegyzékét (a madárfajok listája): https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([5]) A Tanács 92/43/EGK irányelve (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről (HL L 206., 1992.7.22., 7. o., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1992/43/2025-07-14).

([6]) Az élőhelyvédelmi irányelv 7. cikke a KMT-ket az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (2)–(4) bekezdésében meghatározott területi alapú gazdálkodási követelmények hatálya alá vonja. A rendelkezésekről részletesebben lásd: „A Natura 2000 területek kezelése – Az élőhelyek védelméről szóló 92/43/EGK irányelv 6. cikkének rendelkezései” https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/11e4ee91-2a8a-11e9-8d04-01aa75ed71a1.

([7]) A természetvédelmi célkitűzések meghatározására és a különleges madárvédelmi területeken védelmi intézkedések bevezetésére vonatkozó követelményt megerősítette a C-66/23. sz. Elliniki Ornithologiki Etaireia ügyben hozott ítélet 46. és 56. pontja.

A második pillér a madárvédelmi irányelv 1. cikkében említett madárfajok általános védelmi rendszerének kialakítását jelenti. A területalapú védelmi követelményektől eltérően ez a rendszer a tagállamoknak a Szerződés hatálya alá tartozó európai területén természetesen előforduló összes vadon élő madárfajra vonatkozik.

Erre a pillérre a madárvédelmi irányelv 5–9. cikke irányadó. Az 5. cikk előírja az 1. cikkben meghatározott valamennyi madárfaj általános védelmi rendszerének kialakítását, és felsorolja az ebben az összefüggésben alkalmazandó konkrét tilalmakat. A 6. cikk megtiltja az élő vagy elpusztult madarak vagy származékaik eladását, eladásra történő szállítását, eladásra történő tartását és eladásra történő felkínálását, a 6. cikk (2) és (3) bekezdésében az irányelv III. mellékletében felsorolt fajok tekintetében előírt kivételekre is figyelemmel. A 7. cikk meghatározza az irányelv II. mellékletében felsorolt madárfajok vadászatának feltételeit ([8]). A 8. cikk (1) bekezdése tiltja a madarak tömeges vagy válogatás nélküli befogására vagy megölésére alkalmazott, illetve egy faj helyi kipusztítására alkalmas eszközök, eljárások vagy módszerek használatát. A IV. melléklet a) pontja felsorol néhány ilyen gyakorlatot, amelyek a 8. cikk hatálya alá tartoznak. A 8. cikk (2) bekezdése megtiltja a IV. melléklet b) pontjában felsorolt közlekedési eszközökből és az ott említett feltételek mellett végzett bármiféle vadászatot. Végül a 9. cikk biztosítja az 5–8. cikkben foglalt védelmi célú korlátozások egyensúlyát más fontos érdekekkel, azon körülmények meghatározásával, amelyek esetén el lehet térni ezektől a követelményektől.

A madárvédelmi irányelv végrehajtására az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 191. cikkének (2) bekezdésében foglalt elővigyázatosság elve vonatkozik, amelynek értelmében a valamely fajt érintő kockázattal kapcsolatos tudományos bizonytalanság esetén biztosítani kell a magasabb szintű védelmet.

Mivel a jogi eszköz irányelv, annak rendelkezéseit a tagállamoknak át kell ültetniük saját nemzeti jogrendszerükbe, így lehetőségük van nemzeti sajátosságaik figyelembevételére. Az EUB következetesen kimondta, hogy valamely irányelv rendelkezéseit világosan és meghatározottan, vitathatatlan kötelező erővel, valamint a szükséges konkrétsággal, pontossággal és egyértelműséggel kell átültetni, hogy teljesüljön a jogbiztonság követelménye ([9]). Az irányelv rendelkezéseinek a nemzeti jogba való helyes átültetésére vonatkozó kötelezettség mellett a tagállamok kötelesek biztosítani a kialakított védelmi rendszer hatékony gyakorlati alkalmazását is. Ezért az illetékes hatóságok kulcsszerepet játszanak a védelmi rendelkezésekkel kapcsolatos tudatosság növelésében, a követelmények meghatározásában, az ösztönzők létrehozásában, a megfelelés nyomon követésében, valamint a teljes körű és hatékony végrehajtás biztosításában ([10]). A tagállamok illetékes hatóságainak feladata annak biztosítása, hogy az emberi tevékenységeket a madárfajok EU-n belüli védelmének szükségességére érzékeny, azzal összeegyeztethető módon lehessen végezni. A madárvédelmi irányelv rugalmasságot is biztosít, különösen az eltérésekre vonatkozó rendelkezései révén, amelyek lehetővé teszik a tagállamok számára, hogy egyensúlyt teremtsenek a környezet védelme és a fontos társadalmi-gazdasági érdekek között.

Az iránymutatás alkalmazási köre

Ezen iránymutatásokat tartalmazó dokumentum célja, hogy támogassa a tagállamokat a madárvédelmi irányelv 5. és 9. cikkének helyes végrehajtásában. Csak az Európai Bizottság álláspontját tükrözi, jogilag nem kötelező erejű. Kizárólag az Európai Unió Bírósága jogosult az uniós jog kötelező erejű értelmezésére. Amennyiben az EUB a madárvédelmi irányelv valamely rendelkezésével kapcsolatban ítéletet hozott, a Bizottság támaszkodik az ítéletre ezen iránymutatás megalapozása érdekében, továbbá hangsúlyozza a tagállamok rendelkezésére álló rugalmasságot a rendelkezések alkalmazása során, az irányelv átfogó célkitűzéseinek figyelembevételével.

A 7. cikkel, amely meghatározza a II. mellékletben felsorolt madárfajok vadászatának feltételeit az irányelv általános természetvédelmi célkitűzéseinek keretében, a Bizottság már foglalkozott korábbi iránymutatásában. Ezért ez az iránymutatás kiegészíti *A madárvédelmi irányelven alapuló fenntartható vadászatról szóló iránymutatás* című dokumentumot ([11]), és azzal összefüggésben értelmezendő.

([8]) Lásd a madárvédelmi irányelv szerint folytatott vadászatról szóló iránymutatást: https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/ab2c4330-6c71-4d0d-addd-f2d0abf7a118/details.

([9]) Lásd: a C-363/85. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben hozott ítélet 6. pontja; a C-361/88. sz., Bizottság kontra Németország ügy; a C-159/99. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben hozott ítélet 32. pontja; a C-415/01. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 21. pontja; a C-58/02. sz., Bizottság kontra Spanyolország ügy; a C-6/04. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítélet 21., 25. és 26. pontja; a C-508/04. sz., Bizottság kontra Ausztria ügyben hozott ítélet 80. pontja; és a C-290/18. sz., Bizottság kontra Portugália (különleges természetmegőrzési területek kijelölése és védelme) ügyben hozott ítélet 35. pontja.

([10]) Ezenkívül a környezet büntetőjog általi védelméről szóló, 2024. április 11-i (EU) 2024/1203 európai parlamenti és tanácsi irányelv 3. cikke (2) bekezdésének n) pontja értelmében a tagállamok kötelesek biztosítani, hogy a madárvédelmi irányelv 1. cikkében meghatározott fajok egy vagy több példányának jogellenes és szándékos leölése, megsemmisítése, elvétele, birtoklása, értékesítése vagy eladásra kínálása bűncselekménynek minősüljön, kivéve, ha az ilyen magatartás az ilyen példányok elhanyagolható mennyiségét érinti.

([11]) Lásd a madárvédelmi irányelv szerint folytatott vadászatról szóló iránymutatást: https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/ab2c4330-6c71-4d0d-addd-f2d0abf7a118/details.

Ez az iránymutatás nem terjed ki a madárvédelmi irányelv 6–8. cikkének rendelkezéseire, sem a 4. cikk területalapú védelmi rendelkezéseire. A különleges madárvédelmi területek kezelésére vonatkozóan az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (2)–(4) bekezdésében megállapított követelményeket részletesen lásd *„A Natura 2000 területek kezelése – Az élőhelyek védelméről szóló 92/43/EGK irányelv 6. cikkének rendelkezései”* című iránymutatásban ([12]).

Miért van szükség erre az iránymutatásra?

Tekintettel a fokozódó globális gazdasági és biztonsági kihívásokra, fontos biztosítani, hogy a madárvédelmi irányelv természeti örökségünk védelmével egyidejűleg továbbra is segítse elő a versenyképes és fenntartható gazdaságot.

A dokumentum célja, hogy iránymutatást nyújtson a madárvédelmi irányelv általános védelmi rendszerének értelmezéséhez és végrehajtásához, egyúttal segítsen csökkenteni az adminisztratív terheket. Pontosítja a minimumkövetelményeket, és kifejti, hogy miként alkalmazhatók helyesen a fajok védelmére vonatkozó követelmények, egyúttal egyszerűsíti ezt a feladatot az illetékes hatóságok és a gazdasági szereplők számára.

A rendelkezések egységes alkalmazásának biztosítása érdekében továbbá az iránymutatás arra törekszik, hogy elmagyarázza a tagállamoknak, milyen mozgástér áll rendelkezésükre az irányelv követelményeinek és az EUB ítélkezési gyakorlatának tükrében. Ezzel lehetővé kívánja tenni, hogy a hatóságok, valamint a szárazföld és a tenger felhasználói biztonsággal folytathassák tevékenységeiket, tudván, hogy nem áll fenn az irányelvben előírt követelmények megsértésének kockázata.

Az iránymutatás címzettjei elsősorban a tagállamok nemzeti, regionális és helyi hatóságai, de a madárvédelmi irányelv végrehajtásában részt vevő szervezetek és más érdekelt felek számára is referenciaként szolgál. Célja, hogy tisztázza és észszerűsítse az irányelv végrehajtását, világos gyakorlati iránymutatást nyújtva a különböző tagállamok tapasztalatai, valamint az irányelv EUB általi értelmezéséből levont tanulságok alapján.

Az iránymutatás I. melléklete útmutatást ad az apácalúddal (*Branta leucopsis*) kapcsolatban, amelynek állománya jelentősen megszaporodott, és esetenként nagy károkat okoz a gazdasági tevékenységekre nézve. A „Kárókatona – a madárvédelmi irányelv (2009/147/EK) 9. cikke szerint eltérések alkalmazása” című korábbi iránymutatás ([13]) kifejtette a 9. cikk alkalmazását a nagy kárókatonával (*Phalacrocorax carbo*) kapcsolatban bizonyos gazdasági tevékenységeket érő komoly károk megakadályozásának sajátos összefüggésében. Tekintettel a kérdés relevanciájára, nevezetesen arra a tényre, hogy az EU egyes részein a faj megnövekedett abundanciájából eredő nemzeti kihívások fényében naprakésszé kell tenni a dokumentumot, valamint arra, hogy a nagy kárókatona és a halgazdaságok közötti konfliktusok kezelésére megoldásokat kell találni, ezen iránymutatás II. melléklete tartalmazza a dokumentum aktualizált változatát. E két melléklet célja, hogy – többek között gyakorlati példákkal – szemléltesse, milyen szintű mozgástérrel rendelkeznek a tagállamok e két faj által a mezőgazdaságban és a halgazdaságokban okozott súlyos károk megelőzése érdekében.

2. A MADÁRVÉDELMI IRÁNYELV HATÁLYA ÉS CÉLKITŰZÉSEI

2.1. Hatály

1. A madárvédelmi irányelv 1. cikke meghatározza az irányelv által biztosított védelem hatályát.

„1. cikk

1. Az irányelv a tagállamoknak a Szerződés hatálya alá tartozó európai területén természetesen előforduló összes vadon élő madárfaj védelmére vonatkozik. Célja e fajok védelme, kezelése és ellenőrzése, továbbá szabályokat állapít meg hasznosításukkal kapcsolatban.

2. Az irányelvet a madarakra, tojásaikra, fészkeikre és élőhelyeikre kell alkalmazni.”

([12]) A Natura 2000 területek kezelése – Az Európai Unió Kiadóhivatala (europa.eu).
([13]) https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/eb3840b0-937d-4f0b-b616-107fe9825801.

2. Az 1. cikk értelmében tehát a madárvédelmi irányelv a tagállamoknak a Szerződés hatálya alá tartozó európai területén természetesen előforduló összes vadon élő madárfaj védelmére vonatkozik ([14]). A Bizottság jegyzékbe foglalta az irányelv hatálya alá tartozó madárfajokat, beleértve a véletlenszerű látogatókat is ([15]).

3. Az EUB megállapította, hogy a madárvédelmi irányelv akkor is előírja a tagállamok számára az EU-ban természetesen előforduló vadon élő madarak védelmét, ha a szóban forgó faj természetes élőhelye nem fordul elő az érintett tagállam területén ([16]). A valamely tagállamba betelepített vagy behurcolt fajok a madárvédelmi irányelv hatálya alá tartoznak, amennyiben az EU más részén őshonosak. Az irányelv hatálya azonban nem terjed ki azokra a betelepített vagy behurcolt fajokra, amelyek egyik uniós tagállamban sem őshonosak, kivéve, ha az irányelv valamely melléklete kifejezetten említi a fajt (pl. a vadon élő pulyka, *Meleagris gallopavo*).

4. Az EUB megerősítette, hogy az irányelv nem alkalmazandó a fogságban született és nevelt madarak példányaira, mivel a védelmi rendszer kiterjesztése a természetes környezetükben jelen lévő madárállományokon túl nem szolgálná az irányelv alapját jelentő környezetvédelmi célkitűzést ([17]). Az irányelvet azonban alkalmazni kell a vadon élő fajok háziasított vagy fogságban született és nevelt példányaira, amelyeket szabadon engedtek, és amelyek már nem különböztethetők meg egyértelműen a vadon élő példányoktól. Erre az olyan vadon élő egyedek védelme érdekében van szükség, amelyek tévedésből az irányelv által tiltott károsodást szenvedhetnek el ([18]).

2.2. **Célkitűzések**

5. Az irányelv 2. cikke előírja, hogy intézkedéseket kell hozni az 1. cikkben felsorolt madarakra vonatkozóan.

„*2. cikk*

A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket, hogy az 1. cikkben meghatározott fajok állományait megfelelő szinten fenntartsák, vagy olyan szintre hozzák, amely megfelel különösen az ökológiai, tudományos és kulturális követelményeknek, figyelembe véve a gazdasági és rekreációs követelményeket is.”

6. Bár a madárvédelmi irányelv egyik rendelkezése sem határozza meg konkrétan a jogszabály célkitűzéseit, az EUB a következőképpen fogalmazta meg az irányelv célját:

„[…] a madárvédelmi irányelv célja – amint az a (3), (5), (7) és (8) preambulumbekezdésével összefüggésben értelmezett 1. cikkéből kitűnik – a tagállamok Szerződések hatálya alá tartozó európai területén természetesen előforduló összes vadon élő madárfaj védelme, kezelése és ellenőrzése, az európai népek öröksége részeként a megőrzésük biztosítása, amely hosszú távú védelmet jelent a megfelelő biológiai sokféleség, valamint az élőhelyek megfelelő nagyságának fenntartása vagy helyreállítása útján. E célra tekintettel ezen irányelv a (10) preambulumbekezdésével összefüggésben értelmezett 2. cikke értelmében arra kötelezi a tagállamokat, hogy tegyenek meg minden ahhoz szükséges intézkedést, hogy e madárfajok állományait megfelelő szinten fenntartsák, vagy olyan szintre hozzák, amely megfelel különösen az ökológiai, tudományos és kulturális követelményeknek, figyelembe véve a gazdasági és rekreációs követelményeket is, és amelyet megfelelőnek lehet tekinteni.” ([19])

([14]) Lásd a C-473/19. és C-474/19. sz., Föreningen Skydda Skogen egyesített ügyekben hozott ítélet 36. pontját.

([15]) https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([16]) A C-149/94. sz., Vergy ügyben hozott ítélet 18. pontja.

([17]) A C-149/94. sz., Vergy ügyben hozott ítélet 12–15. pontja.

([18]) A szirti galamb (*Columba livia*) esetében számos városi térségben a tenyésztő létesítményekből már régebben kijutottak háziasított példányok, amelyek a vadon élő állománnyal keresztezett elvadult populációkat alkotnak. Míg a fogságban szaporított példányok nem tartoznak a madárvédelmi irányelv hatálya alá, az elvadult galambok azonban igen, kivéve, ha egyértelműen bizonyítható, hogy az egyedeket fogságban szaporították, és meg lehet különböztetni a vadon élő állománytól. Ha ilyen megkülönböztetés az egyedek szintjén nem tehető, amint az a valós állománygazdálkodási körülmények között általában történik, a madárvédelmi irányelv védelmi rendszerét teljeskörűen alkalmazni kell. Különböző gazdálkodási stratégiák alkalmazhatók a városi elvadult galamb-populációk szabályozására, többek között etetési tilalom bevezetése, a táplálék- és vízforrások szabályozása, vizuális és akusztikus riasztóberendezések használata, fizikai akadályok, például hálók vagy tüskék telepítése a pihenés és a fészekrakás megelőzése érdekében, a termékeny tojások műtojással való helyettesítése felügyelt galambdúcokban, a fészkek eltávolítása, sterilizálás, fogamzásgátló hatású takarmány szétszórása, valamint az egyedek befogása és eltávolítása vagy áttelepítése. Ha a választott állománygazdálkodási lehetőségek a madárvédelmi irányelv 5. cikkében meghatározott tilalmak megsértésének kockázatával járnak, a 9. cikk rendelkezései alapján megfelelő eltéréseket kell engedélyezni.

([19]) A C-784/23. sz., Voore Mets és Lemeks Põlva ügyben hozott ítélet 51. pontja, lásd még az említett ítélet 54. pontját. Lásd még a C-131/24. sz., VIRUS és társai ügyben hozott ítélet 40. pontját.

7. Az 1. cikk értelmében a madárvédelmi irányelv célja az EU-ban természetesen előforduló összes vadon élő madárfaj védelme. A 2. cikk szövege különös hangsúlyt fektet arra, hogy e fajokat az ökológiai, tudományos és kulturális követelményeknek megfelelő szinten kell fenntartani, figyelembe véve a gazdasági és rekreációs követelményeket is. A 2. cikk utalása ezekre a követelményre tükrözi ezek befolyását a madárvédelmi irányelv alapján védett fajok állományainak szintjére. E fajok védelme szempontjából ezért a „megfelelő szintet" e különböző követelményekkel összefüggésben kell értelmezni, valamint hogy azok miként befolyásolhatják a madarak állományainak szintjét ([20]). A gazdasági és szabadidős követelmények figyelembevételének szükségességére való hivatkozás azt a tényt is tükrözi, hogy a gazdasági és szabadidős tevékenységek függnek a madarak védelmétől, ugyanakkor befolyásolják is azt. Ezért gondoskodni kell arról, hogy az irányelv valamennyi rendelkezésének végrehajtása az ökológiai, tudományos és kulturális, valamint gazdasági és szabadidős követelmények alapján történjen.

8. Ezzel összhangban az EUB megerősítette, hogy a 2. cikk figyelembe veszi egyrészt a madarak tényleges védelmének szükségességét, másrészt a közegészség és közbiztonság, a gazdaság, az ökológia, a tudomány, a gazdálkodás és a szabadidős tevékenységek követelményeit ([21]). Az EUB azonban azt is megerősítette, hogy a 2. cikk nem képez a madárvédelmi irányelv által létrehozott általános védelmi rendszertől való önálló eltérést ([22]).

9. Ezért ezek az ökológiai, tudományos, kulturális, gazdasági és szabadidős követelmények nem érintik a madárvédelmi irányelvben, többek között annak 5. cikkében meghatározott követelményeket, és az irányelvben megfogalmazott tilalmak alkalmazása során ezeket nem kell figyelembe venni ([23]). A 9. cikk szerinti eltérési lehetőségek az említett követelményeket tükrözik, amelyek az irányelv végrehajtásával kapcsolatos különböző szakpolitikai prioritások közötti egyensúlyt kívánják megteremteni. Ezen kívül a gazdasági és szabadidős követelmények relevánsak lehetnek a megfelelő alternatívák áttekintésével összefüggésben a lehetséges eltérések arányosságának értékelése során.

10. A gazdasági és szabadidős követelményeket továbbá figyelembe lehet venni abból a szempontból is, hogy az ilyen tevékenységek is az adott fajt érő hatások közé tartozhatnak. Hasonlóképpen, az elérendő és fenntartandó megfelelő szintnek figyelembe kell vennie azokat a terheléseket, amelyek a fajra gazdasági vagy szabadidős tevékenységek következtében nehezednek.

11. A madárvédelmi irányelv átfogó célkitűzéseit nem szabad összekeverni az 5. cikk hatályával, amely az irányelv célkitűzéseinek eléréséhez a 3. fejezetben tárgyalt általános védelmi rendszer révén járul hozzá ([24]).

12. A madárvédelmi irányelv és az élőhelyvédelmi irányelv következetes értelmezésének biztosítása, valamint a hatékony végrehajtás érdekében a Bizottság úgy véli, hogy a „megfelelő szint" a kedvező védettségi állapot elérésének szintjeként értelmezhetők ([25]).

([20]) Lásd értelemszerűen a C-629/23. sz. Eesti Suurkiskjad ügyben hozott ítélet 68. pontját.

([21]) A C-262/85. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben hozott ítélet 8. pontja.

([22]) A 247/85. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 8. pontja; a C-262/85. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben hozott ítélet 8. pontja.

([23]) Lásd értelemszerűen a madárvédelmi irányelv 4. cikkének (4) bekezdésével kapcsolatban a C-57/89. sz., Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet 22. pontját.

([24]) Az 5. cikk a faj helyzetétől vagy a tevékenységnek az érintett fajra gyakorolt hatásától függetlenül alkalmazandó. További információk tekintetében lásd a 3. fejezetet.

([25]) A Bizottság korábban már kiemelte ezt az összefüggést a madárvédelmi irányelven alapuló fenntartható vadászatról szóló iránymutatásban (20. o.). Ez az értelmezés a madárvédelmi irányelv szerepéből ered annak biztosításában, hogy az EU teljesíteni tudja a vándorló, vadon élő állatfajok védelméről szóló egyezményből, és különösen az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről szóló megállapodásból (a továbbiakban: AEWA), az afrikai és eurázsiai vándorló ragadozó madarak védelméről szóló egyetértési megállapodásból (egyetértési megállapodás a ragadozó madarakról) és az afrikai-eurázsiai vándorló szárazföldi madarakra vonatkozó cselekvési tervből (AEMLAP) eredő nemzetközi kötelezettségeit, amelyek mind megkövetelik a madárfajok védelmét, és amelyek célja a kedvező védettségi helyzet fenntartása vagy elérése.

3. A MADÁRVÉDELMI IRÁNYELV 5. CIKKE

3.1. Az 5. cikk szövege

„A 7. és 9. cikk sérelme nélkül, a tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket az 1. cikkben meghatározott valamennyi madárfaj általános védelmi rendszerének kialakítására, megtiltva különösen:

a) a bármilyen módszerrel végzett szándékos elpusztítást vagy befogást;

b) fészkeik és tojásaik szándékos elpusztítását vagy károsítását, illetve fészkeik eltávolítását;

c) tojásaik természetből való begyűjtését és e tojások birtoklását, még üres állapotban is;

d) e madarak szándékos zavarását, különösen a költési és fiókanevelési időszakban, amennyiben a zavarás jelentős lenne az irányelv céljaira tekintettel;

e) olyan fajokhoz tartozó madarak tartását, amelyek vadászata és befogása tilos.”

3.2. Általános megfontolások

13. A madárvédelmi irányelv 5. cikke általános védelmi rendszer létrehozását írja elő az 1. cikkben említett, természetesen előforduló vadon élő madarak valamennyi faja számára. Az 5. cikk a)–e) pontja felsorolja az e fajok védelmére vonatkozó tilalmakat.

14. Az 5. cikk megfelelő alkalmazása megköveteli, hogy a tagállamok teljes és hatékony jogszabályi keretet hozzanak létre a madarak védelmére, amely révén konkrét és különleges védelmi intézkedések végrehajtásával kell biztosítaniuk az 5. cikkben meghatározott tilalmak betartását ([26]). Az 5. cikk tehát nemcsak átfogó jogszabályi keret elfogadását írja elő, hanem konkrét és különleges védelmi intézkedések végrehajtását is ([27]).

15. A madárvédelmi irányelv rugalmasságot biztosít a tagállamok számára ezen általános védelmi rendszer létrehozásában, többek között a tilalmak végrehajtásához használható módszerek és jogalkotási eszközök tekintetében. Ez magában foglalhatja olyan konkrét törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedések elfogadását, amelyek hatékonyan tiltják az 5. cikkben felsorolt károsításokat. Erre a mérlegelési mozgástérre az 5. cikkben meghatározott, alább részletezett korlátozások ([28]) vonatkoznak, valamint az a kötelezettség, miszerint biztosítani kell, hogy az intézkedések az 5. cikkben felsorolt károsítások ([29]) tényleges elkerülését eredményezzék. Az általános védelmi rendszer létrehozásának és alkalmazásának továbbá az irányelv 2. cikkében meghatározott célkitűzésre kell épülnie, nevezetesen a madarak állományainak olyan szinten történő fenntartására, vagy olyan szintre hozására, amely megfelel különösen az ökológiai, tudományos és kulturális követelményeknek, figyelembe véve a gazdasági és rekreációs követelményeket is.

16. Az 1. cikkel összhangban az 5. cikkben foglalt tilalmakat a tagállamoknak a Szerződés hatálya alá tartozó európai területén természetesen előforduló összes vadon élő madárfajra alkalmazni kell. Amint azt az EUB megállapította, „a madárvédelmi irányelv 5. cikkének világos és egyértelmű szövegéből […] az következik, hogy az e rendelkezésben foglalt tilalmak alkalmazása egyáltalán nem korlátozódik az ezen irányelv I. mellékletében felsorolt fajokra, illetve a valamilyen mértékben veszélyeztetett fajokra, vagy azokra, amelyek állománya hosszú távon csökkenő tendenciát mutat” ([30]). Következésképpen, még ha egy gyakori faj állománya stabil és valószínűleg az is marad a belátható jövőben, a tagállamok nem zárhatják ki ezeket a fajokat az 5. cikkben előírt tilalmak hatálya alól ([31]). Az EUB azt is megállapította, hogy valamely tevékenység által egy faj állományszintjére vagy védettségi helyzetére gyakorolt hatás

([26]) A C-473/19. és C-474/19. sz., Föreningen Skydda Skogen egyesített ügyekben hozott ítélet 35. pontját.
([27]) Lásd értelemszerűen a C-473/19. és C-474/19. sz., Föreningen Skydda Skogen egyesített ügyekben hozott ítélet 75. pontját.
([28]) Lásd értelemszerűen a C-518/04. sz., Bizottság kontra Görögország ügyben hozott ítélet 16. pontja.
([29]) A C-473/19. és C-474/19. sz., Föreningen Skydda Skogen egyesített ügyekben hozott ítélet 75. pontja.
([30]) A C-473/19. és C-474/19. sz., Föreningen Skydda Skogen egyesített ügyekben hozott ítélet 36. pontja.
([31]) A C-441/17. sz., Bizottság kontra Lengyel Köztársaság ügyben hozott ítélet 262–263. pontja.

figyelembevétele nem releváns az 5. cikk alkalmazása szempontjából, az 5. cikk d) pontja szerinti tilalom kivételével (lásd a 3.4. szakaszt) ([32]). Az 5. cikk d) pontja esetében az olyan megfontolások, mint egy faj abundanciája vagy védettségi helyzete, csak annak meghatározásában relevánsak, hogy a zavarás jelentős-e a madárvédelmi irányelv célkitűzése szempontjából, de nem teszik lehetővé egy faj kizárását sem az 5. cikk d) pontjának hatálya alól.

17. Az 5. cikkben foglalt tilalmak a madárvédelmi irányelv II. mellékletében felsorolt fajokra is vonatkoznak. A 7. cikk lehetővé teszi ugyan e fajok vadászatát, amely magában foglalja a példányok meghatározott időszakokban és a 7. cikkben meghatározott bizonyos korlátozások mellett történő leölését vagy befogását ([33]), a II. mellékletben felsorolt fajok esetében a vadászati időszakon kívül eső tevékenységek és az 5. cikket sértő tevékenységek, például a fészkek vagy tojások szándékos elpusztítása, továbbra is tilosak. A 7. cikk hatálya a vadászatra korlátozódik, ami azt jelenti, hogy a II. mellékletben felsorolt fajok esetében továbbra is tilos minden egyéb olyan tevékenység, amely kárt okozhat. A fenntartható vadászatról szóló bizottsági iránymutatás ([34]) további iránymutatást nyújt a 7. cikkben meghatározott kötelezettségekre vonatkozóan.

18. Az EUB ítélkezési gyakorlata alapján egyértelmű, hogy az 5. cikk szerinti tilalmak időbeli korlátozás nélkül alkalmazandók ([35]). A tilalmak végrehajtását biztosító tényleges intézkedések és szabályok azonban kellően indokolt esetben figyelembe vehetnek szezonális tényezőket, és esetleg csak meghatározott időszakokban, például a költési időszakban kell alkalmazni ezeket. Az 5. cikk d) pontja tekintetében a tagállamoknak különös figyelmet kell fordítaniuk a madárfajok életciklusának érzékeny szakaszaira, például a költési vagy fiókanevelési időszakokra. Bár az ilyen szezonális tényezők figyelembe vehetők, a madárfajok nem távolíthatók el – még ideiglenesen sem – az 5. cikkben előírt általános védelmi rendszerből ([36]). Az alábbiakban kifejtettek szerint a potenciálisan kárt okozó tevékenységekre vonatkozó megelőző intézkedések alkalmazása biztosíthatja, hogy a gazdasági tevékenységek elkerüljék az 5. cikkben felsorolt tiltott károsításokat, és összeegyeztethetővé váljanak ezzel a rendelkezéssel.

19. A vadon élő madarak teljes körű és hatékony védelme a földrajzi kiterjedés tekintetében is átfogó védelmet igényel. Ez azt jelenti, hogy az 5. cikk a madárvédelmi irányelv 1. cikkében meghatározott teljes földrajzi hatályra alkalmazandó, függetlenül attól, hogy a madarak hol pihenhetnek vagy haladhatnak át, illetve hogy a terület a Natura 2000 hálózaton belül vagy kívül található-e. Ezért az olyan nemzeti jogszabályok, amelyek a vadon élő madarak védelmét egy adott területre (pl. természeti örökségi területre) korlátozzák, összeegyeztethetetlenek a madárvédelmi irányelvvel ([37]). Az 5. cikkben foglalt tilalmak végrehajtása során azonban a tagállamok figyelembe vehetik az adott fajra vonatkozó földrajzi kritériumokat, figyelembe véve a 2. cikk célkitűzéseit is.

Támogatás a gyakorlati végrehajtáshoz (1): Az általános védelmi rendszer jogi keretének létrehozására vonatkozó rugalmasság

A madárvédelmi irányelv rendelkezéseinek átültetése a nemzeti jogba jelentős rugalmasságot enged a tagállamoknak, azonban egyértelmű jogszabályi keretet kell fenntartaniuk és hatékony megelőző intézkedéseket kell végrehajtaniuk annak érdekében, hogy a madárvédelmi irányelv célkitűzései teljesüljenek. Ez többek között új törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedések bevezetését vagy elfogadását jelentheti nemzeti vagy regionális szinten, sajátos irányítási rendszereikhez igazodva. A megelőző intézkedések beépíthetők az olyan gazdasági tevékenységeket szabályozó ágazati jogszabályokba is, mint az energia, az erdészet vagy a mezőgazdaság, és szükség esetén hozzáigazíthatók az adott regionális vagy helyi körülményekhez. A tagállamok továbbá megkönnyíthetik a jogi keret végrehajtását azzal, hogy tanácsadási szolgáltatások, célzott finanszírozási rendszerek és figyelemfelhívó kezdeményezések révén támogatást nyújtanak az érintett gazdasági feleknek.

([32]) A C-784/23. sz., Voore Mets és Lemeks Põlva ügyben hozott ítélet 53–54. pontja, valamint a C-131/24. sz., VIRUS és társai ügyben hozott ítélet 43. pontja.

([33]) A C-157/89. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben hozott ítélet 14. pontjában az EUB utalt arra, hogy szükség van egy „teljes körű védelmi [rendszerre] azokban az időszakokban, amelyek folyamán a vadon élő madarak fennmaradása különösen veszélyeztetett".

([34]) https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/ab2c4330-6c71-4d0d-addd-f2d0abf7a118/details.

([35]) A C-252/85. sz., Bizottság kontra Franciaország ügyben hozott ítélet 9. pontja; bár ez az ítélet az 5. cikk b) és c) pontjára vonatkozott, az 5. cikk egészére alkalmazható, mivel a megfogalmazás nem korlátozza az abban foglalt tilalmak hatályát.

([36]) A C-507/04. sz., Bizottság kontra Ausztria ügyben hozott ítélet 114. pontja.

([37]) A C-252/85. sz., Bizottság kontra Francia Köztársaság ügyben hozott ítélet 15. pontja.

3.3. **A madárvédelmi irányelv 5. cikke szerinti „szándékosság” fogalma**

20. Mielőtt rátérnénk az 5. cikk konkrét rendelkezéseire, fontos tisztázni a „szándékosság” fogalmát, amely kulcsfontosságú az 5. cikk a), b) és d) pontja szerinti tilalmak értelmezésében és végrehajtásában:

a) a bármilyen módszerrel végzett szándékos elpusztítás vagy befogás;

b) fészkeik és tojásaik szándékos elpusztítása vagy károsítása, illetve fészkeik eltávolítása; és

d) e madarak szándékos zavarása, különösen a költési és fiókanevelési időszakban, amennyiben a zavarás jelentős lenne az irányelv céljaira tekintettel;

21. A c) és e) pontban felsorolt tilalmak a cselekmény elkövetőjének szándékától függetlenül alkalmazandók.

22. Az EUB állandó ítélkezési gyakorlatában már foglalkozott a „szándékosság” fogalmával. Az EUB szerint a „szándékos” kifejezés egyaránt magában foglalja azokat a tevékenységeket, amelyek célja a madarak befogása, megölése és zavarása, illetve fészkeik elpusztítása vagy károsítása, és azokat a tevékenységeket, amelyeknek ugyan nyilvánvalóan nincs ilyen céljuk, de az ilyen befogás, megölés, zavarás, elpusztítás vagy károsítás lehetőségének elfogadását magukban foglalják ([38]). Ezért, ha valamely tevékenység végzője elfogadja, hogy fennáll a lehetősége annak, hogy cselekményei tiltott károsítást okozhatnak, és ennek ellenére mégis folytatja a tevékenységet, az 5. cikkben foglalt tilalmak érvényesülnek, még akkor is, ha nem állt szándékában károsodást okozni ([39]). A II. mellékletben felsorolt fajok tekintetében azonban van egy kivétel, mivel e fajok példányai vadászhatók, azaz meghatározott időszakokban és a 7. cikkben meghatározott bizonyos korlátok között megölhetők vagy befoghatók.

23. A szándékosság eldöntésének szempontjából annak megállapításához, hogy a tevékenység végzőjének a fentiekről tudomása van-e, két együttes feltételnek kell teljesülnie: i. a tevékenységet végző félnek tudomása van madarak jelenlétéről, és ii. tudja, hogy a szóban forgó tevékenység a madarak tiltott jellegű károsodását okozhatja. Mindkét elemet figyelembe kell venni a rendelkezésre álló információk és azok elérhetősége fényében.

24. Az esetlegesen tiltott károsításhoz vezető tevékenységeket folytató gazdasági szereplők támogatása érdekében a tagállamoknak fel kell hívniuk a gazdasági szereplők figyelmét a rendelkezésre álló megelőző intézkedésekre.

25. Először is, a tudomás a madarak jelenlétéről magában foglalja azokat a helyzeteket, amikor madarakat vagy fészkeiket figyeltek meg a szóban forgó tevékenység által érintett területen, vagy amikor tudományos adatok és dokumentált megfigyelések állnak rendelkezésre a madarak ilyen területen való jelenlétéről. Az EUB megállapította, hogy ide tartozhatnak azok a körülmények is, amikor a madarak jelenléte ökológiai tényezők, például az egyes madárfajokra jellemző erdők vagy gyepterületek típusa és életkora alapján észszerűen várható ([40]).

26. A tudomás a madarak jelenlétéről önmagában nem elegendő; az is szükséges, hogy fennálljon annak észszerű kockázata, hogy a szóban forgó tevékenység a jelen lévő madarak tiltott károsításához vezethet. Ebben az összefüggésben számításba kell venni a faj szükségleteit és érzékenységét, figyelembe véve a faj fészkeinek helyét, a fészekrakási szokásokat, a táplálékszerzésre vagy vadászatra használt területeket, valamint egyéb fajspecifikus megfontolásokat. Ezek az ismeretek alapulhatnak a fajvédelmi cselekvési tervekben, a Natura 2000 területek intézkedési terveiben vagy az erdészeti tervekben szereplő információkon, valamint az érintett fajokra vonatkozó egyéb releváns tudományos adatokon és kutatásokon.

([38]) A C-784/23. sz., Voore Mets és Lemeks Põlva ügyben hozott ítélet 49. pontja, valamint a C-131/24. sz., VIRUS és társai ügyben hozott ítélet 39. pontja.

([39]) Lásd a C-784/23. sz., Voore Mets és Lemeks Põlva ügyben hozott ítélet 47–48. pontját, amelyben a Bíróság megerősítette, hogy a „szándékosság” fogalmát a madárvédelmi irányelv 5. cikke és az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke esetében következetesen ugyanúgy kell értelmezni. Következésképpen a Bíróság az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke szerinti „szándékosság” fogalmára alkalmazott régóta fennálló ítélkezési gyakorlatot alkalmazta a madárvédelmi irányelv 5. cikkében foglalt párhuzamos fogalomra.

([40]) A C-784/23. sz. Voore Mets és Lemeks Põlva ügy 61. pontja.

27. A kockázat meghatározása tehát a szóban forgó tevékenység hatásai és az adott faj szükségletei és érzékenysége közötti kölcsönhatáson alapul. Ez érintheti például a fák kivágását költési időszakban olyan helyeken, amelyekről ismert, hogy ott erdei madarak fészkelnek, vagy egyes földön fészkelő madarakat érintő mezőgazdasági gyakorlatokat, amelyek a madarak megöléséhez, fészkeik elpusztításához vagy jelentős zavaráshoz vezethetnek. Nem jár a fakitermelés vagy kaszálás betiltásával, hanem biztosítja, hogy az összeegyeztethető legyen a madarak védelmével.

28. Hasonlóképpen, ha egy tevékenységet a madárfajok költési időszakán kívül terveznek, vagy például más megelőző intézkedéseket tesznek (a megelőző intézkedésekről lásd alább), ez a szándékos károsítás körén kívül eshet. Ez a tervezés alapulhat azon, hogy várhatóan az év mely időszakában nem fordulnak elő madáregyedek a tevékenységgel érintett területen. Meg lehet határozni azokat a konkrét övezeteket is, ahol egy nagyobb természeti területen vagy élőhelyen belül madarak nincsenek jelen. Ezek a megfontolások erősen helyzetfüggőek, ezért az értékelést eseti alapon kell elvégezni.

29. A nemzeti hatóságok szerepe minden esetben alapvető fontosságú. A nemzeti hatóságoknak a gazdasági tevékenységek szabályozása során a madarak földrajzi és időbeli előfordulására vonatkozó tudományos adatokra kell támaszkodniuk. Minden megfelelő eszközzel, proaktív módon terjeszteniük kell a madarak előfordulására és a védelmükre vonatkozó hatályos szabályokra, valamint a rendelkezésre álló megelőző intézkedésekre vonatkozó információkat. A 2. cikk fényében a nemzeti hatóságoknak ezeket az információkat az érintett érdekelt felek rendelkezésére kell bocsátaniuk annak érdekében, hogy gazdasági vagy szabadidős tevékenységeiket a madárvédelmi követelményekkel összhangban végezzék.

30. Mivel az 5. cikk szerinti tilalmakat – az 5. cikk d) pontja kivételével – az érintett fajokra gyakorolt tényleges hatástól függetlenül kell alkalmazni, a károsítás lehetőségének elfogadása nem határozható meg az érintett fajok állományszintje vagy az arra gyakorolt hatás alapján ([41]).

3.4. **Megelőző intézkedések a szándékos károsítás elkerülése érdekében**

31. Amint azt az alábbiakban kifejtjük, a potenciálisan kárt okozó tevékenységekre válaszul hozott hatékony megelőző intézkedések az 5. cikk a), b) vagy d) pontja értelmében tiltott szándékos károsítás kizárásához vezethetnek, amennyiben bizonyos feltételek teljesülnek. Ez a szemlélet egyértelmű keretet nyújthat a gazdasági szereplők és a nemzeti hatóságok számára, és csökkentheti az eltérések alkalmazásának szükségességét, ezáltal mérsékelheti az adminisztratív terhet is.

32. Amennyiben egy tevékenység valószínűleg sérti az 5. cikk a), b) vagy d) pontjában meghatározott tilalmakat, az illetékes nemzeti hatóságok meghatározhatják azokat a megelőző intézkedéseket, amelyeket a (gazdasági vagy egyéb) szereplők a tervezési, illetve végrehajtási szakaszban hozhatnak annak érdekében, hogy lehetővé váljon a szóban forgó tevékenység folytatása, ugyanakkor a lehetséges mértékig elkerüljék a jelen lévő madárfajok károsítását. Az ilyen megelőző intézkedéseknek konkrétnak és sajátosnak kell lenniük, figyelembe véve az érintett fajokra vonatkozó releváns információkat, és arra kell irányulniuk, hogy a lehető legnagyobb mértékig elkerüljék a szóban forgó tevékenység esetleges tiltott hatásait annak érdekében, hogy biztosítsák az 5. cikkben felsorolt tilalmak tényleges betartását ([42]). Amennyiben a tevékenységre a megelőzés szemléletét alkalmazzák ([43]), és a károsítás nagy fokú bizonyossággal elkerülhető, a későbbi fennmaradó hatásokat járulékosnak lehet tekinteni, nem szándékosnak. Ennek a szemléletnek az az előnye, hogy lehetővé teszi valamely tevékenység folytatását anélkül, hogy szükség lenne a madárvédelmi irányelv 9. cikke szerinti eltérésre.

33. Amennyiben a károsítás nem kerülhető el, a 9. cikkben meghatározott eltérési rendelkezésekre kell támaszkodni (lásd a következő fejezetet).

([41]) A C-784/23. sz. Voore Mets és Lemeks Põlva ügy 49–54. pontja.

([42]) Lásd a C-441/17. sz., Bizottság kontra Lengyelország ügyben hozott ítélet 259. pontját, amelyben az EUB megállapította, hogy a nemzeti hatóságok azon határozata, amely lehetővé tette olyan fák kivágását, amelyek számos madárfaj fontos élőhelyei voltak, sérti az 5. cikk b) és d) pontját, részben mivel nem vezettek be olyan konkrét és különleges védelmi intézkedéseket, amelyek kizárnák a tiltott károsítást, és biztosítanák az ahhoz kapcsolódó követelmények betartását.

([43]) Lásd értelemszerűen a C-473/19. és C-474/19. sz., Föreningen Skydda Skogen egyesített ügyekben hozott ítélet 77. pontját.

34. A megelőző intézkedések figyelembe vehetők annak értékelésekor, hogy egy projekt vagy tevékenység sérti-e az 5. cikkben foglalt tilalmakat ([44]). Az EUB megerősítette, hogy a projekt hatásait nem az azok megelőzésére vagy – az 5. cikk d) pontja esetében – jelentéktelen szintre csökkentésére javasolt kísérő intézkedésektől függetlenül kell értékelni. Csak azok a hatások relevánsak, amelyeket a madarak a projekt végrehajtása következtében ténylegesen elszenvednek ([45]).

35. Ami az ilyen megelőző intézkedések azonosítását, valamint a projektek vagy tevékenységek tervezésébe és végrehajtásába való beágyazását illeti, az illetékes hatóságok a megelőző intézkedések hatékonyságának értékelésekor kötelesek figyelembe venni „a rendelkezésre álló legmegbízhatóbb tudományos adatokat és a nemzetközi kutatások legújabb eredményeit” ([46]). Nem szabad azonban indokolatlanul megnehezíteni a gazdasági szereplők és az illetékes hatóságok számára annak bizonyítását, hogy nem következik be tiltott károsítás ([47]). Az EUB megállapította, hogy nem kötelező a megelőző intézkedések hatékonyságának bizonyítását megkövetelni az ezen intézkedések sikeres végrehajtását igazoló tudományos dokumentáció formájában, mivel ilyen dokumentáció nem mindig áll rendelkezésre ([48]). A megelőző intézkedések alkalmazásának mérlegelésekor – például engedélyezési eljárás keretében – azok hatékonyságát bírósági szakértő indokolással ellátott értékelése bizonyíthatja ([49]), és a nemzeti jogszabályoktól függően más hasonló eszközök is alkalmazhatók.

36. A megelőző intézkedések életbe lépését követően nyomon kell követni a hatékonyságukat annak érdekében, hogy az intézkedéseket végrehajtsák, és azok ténylegesen biztosítsák az 5. cikknek való megfelelést a madarak, illetve fészkeik és tojásaik károsításának megelőzésével. Adott esetben az 5. cikknek való megfelelés biztosítása érdekében be lehet vezetni egy mechanizmust a megfigyelt tiltott károsításokra való reagálás céljából. E nyomonkövetési és reagálási mechanizmusok nélkül nem lehet biztosítani, hogy a megelőző intézkedések ténylegesen biztosítsák a megfelelést. Károsítás észlelése esetén kiigazításokra lehet szükség a további károsítások kezelése érdekében, hogy az 5. cikknek való megfelelés biztosított legyen, és a szóban forgó tevékenység folytatódhasson.

Támogatás a gyakorlati végrehajtáshoz (2): az adminisztratív terhek csökkentése és a jogbiztonság biztosítása integrált megelőző intézkedések révén

A nemzeti hatóságok a madarak károsításának hatékony elkerülését célzó sajátos megelőző intézkedések meghatározásával előmozdíthatják az olyan gazdasági vagy szabadidős tevékenységeket, amelyek a madárvédelmi irányelv 5. cikke megsértésének kockázatával járhatnak. Hatékony megelőző szemlélet alkalmazása esetén a fennmaradó hatások nem tekinthetők szándékosnak, így lehetővé válik a tevékenység folytatása anélkül, hogy a 9. cikk szerinti eltérést igényelne. Ezáltal egyszerűsödhet a végrehajtás, és jelentősen csökkenhetnek a hatóságok és a vállalkozások adminisztratív terhei és költségei, egyúttal jogbiztonság nyújtható a gazdasági szereplők számára. Ezt a szemléletet az illetékes nemzeti hatóságok és a gazdasági ágazatok szoros együttműködése révén kell megvalósítani, többek között a gazdasági szereplőknek nyújtott tanácsadással az 5. cikk követelményeinek való megfelelés módjaira vonatkozóan (lásd a 3.3. és a 3.5. fejezetet).

3.5. **Az 5. cikk szerinti különös tilalmak**

37. Az 5. cikkben felsorolt tilalmak mindegyike meghatározza azokat a károsításokat, amelyeket a tagállamoknak tiltaniuk kell. Az EUB megerősítette, hogy az a) és b) pont tekintetében az emberi tevékenységnek az érintett madárfajok állományszintjére gyakorolt hatásának a vizsgálata e rendelkezések szempontjából nem releváns ([50]). Ez az értelmezés kiterjeszthető a c) és e) pontra is: értelemszerűen, mivel az ezekben foglalt tilalmak sem utalnak annak

([44]) Lásd értelemszerűen a C-131/24. sz., VIRUS és társai ügyben hozott ítélet 44. pontját. Ez az ügy csak az 5. cikk d) pontja szerinti tilalomra vonatkozott, de a Bíróság értelmezése az 5. cikk a) és b) pontja szempontjából is hasznos.
([45]) Lásd értelemszerűen a C-131/24. sz., VIRUS és társai ügyben hozott ítélet 45. pontját.
([46]) Lásd értelemszerűen a C-131/24. sz., VIRUS és társai ügyben hozott ítélet 57. pontját.
([47]) Lásd értelemszerűen a C-131/24. sz., VIRUS és társai ügyben hozott ítélet 50–53. pontját, amelyben a Bíróság a tényleges érvényesülés elvére hivatkozik.
([48]) Lásd értelemszerűen a C-131/24. sz., VIRUS és társai ügyben hozott ítélet 57. pontját.
([49]) Lásd értelemszerűen a C-131/24. sz., VIRUS és társai ügyben hozott ítélet 51., valamint 57–58. pontját.
([50]) A C-784/23. sz., Voore Mets és Lemeks Põlva ügy 54. pontja.

szükségességére, hogy a károsításnak jelentős hatást kell gyakorolnia a faj állományára, illetve tekintettel a madárvédelmi irányelv célkitűzéseire. Az EUB megerősítette, hogy egy tevékenység valamely faj állományszintjére gyakorolt hatásait csak annyiban veszik figyelembe, amennyiben az releváns a 9. cikk alapján igényelt eltérés arányosságának értékelése szempontjából ([51]) (lásd a 4. fejezetet). Másrészt az emberi tevékenység által az érintett madárfajok állományszintjére gyakorolt hatás vizsgálata releváns az 5. cikk d) pontjának alkalmazásában ([52]).

5. cikk a) pont: Bármilyen módszerrel végzett szándékos elpusztítás vagy befogás

38. Az 5. cikk a) pontja a madarak életének valamennyi szakaszára érvényes. Ez kitűnik abból, hogy e rendelkezés szövege nem tartalmaz ilyen minősítést.

39. Az irányelv II. mellékletében felsorolt egyes fajok esetében sor kerülhet egyedek elpusztítására vagy befogására vadászati célból, a 7. cikkben meghatározott korlátokon belül. A 7. cikk szerint a II. mellékletben felsorolt fajok vadászhatók, feltéve, hogy a vadászatra nem a költési időszakban vagy e fajok szaporodásának különböző szakaszaiban kerül sor, és nem veszélyezteti a faj elterjedési területén tett védelmi erőfeszítéseket. A II. mellékletben felsorolt vonuló fajok esetében a vadászati tilalom a madarak fészekrakó területükre való visszatérésének időszakára is kiterjed. A II. mellékletben felsorolt fajok vadászatára vonatkozó rendelkezésekkel kapcsolatos pontosításokat a madárvédelmi irányelven alapuló fenntartható vadászatról szóló iránymutatás ([53]) tartalmazza.

5. cikk b) pont: Fészkek és tojások szándékos elpusztítása vagy károsítása, illetve fészkek eltávolítása

40. A fészkek és tojások védelmének célja ([54]) a madárfajok sikeres szaporodásának biztosítása. Egyes fajok minden évben ugyanabba a fészekbe térnek vissza, míg mások új fészket építenek. Következésképpen az EUB megállapította, hogy az 5. cikk b) pontja megköveteli a fészkek folyamatos védelmét, megjegyezve, hogy „a madarak élőhelyének folyamatos védelmére van szükség, mivel számos faj évről évre a korábbi években épített fészkeket használja” ([55]). Azon fajok esetében azonban, amelyek általában nem használják ugyanazt a fészket évről évre, és fészkeiket rendszerint más fajok sem hasznosítják újra, nincs szükség e fészkek védelmére, ha azt egyszer elhagyták.

5. cikk c) pont: Tojások természetből való begyűjtése és e tojások birtoklása, még üres állapotban is

41. A madarak tojásainak természetből való begyűjtése jelentős fenyegetést jelent a madarak védelmére nézve, mivel megszakítja a természetes szaporodási ciklust, megakadályozva a madarakat abban, hogy sikeresen felneveljék utódaikat. Ez különösen súlyos fenyegetést jelent a ritka és veszélyeztetett fajok, illetve azon fajok esetében, amelyek iránt nagy a kereslet a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelmében. Egyes fajok, például a kerecsensólyom (*Falco cherrug*) esetében a tojások begyűjtése a fészkekből az állomány erőteljes csökkenéséhez vezetett. Következésképpen a tojások tartásának tilalma, még üres állapotban is, hozzájárul a tojások begyűjtése, gyűjtése és kereskedelme iránti kereslet minimálisra csökkentéséhez. Az EUB megállapította, hogy ezt a tilalmat továbbá időbeli korlátozás nélkül kell alkalmazni, ami azt jelenti, hogy a vadon élő madarak tojásait megszakítás nélkül védelemben kell részesíteni ([56]).

5. cikk d) pont: A madarak szándékos zavarása, különösen a költési és fiókanevelési időszakban, amennyiben a zavarás jelentős lenne az irányelv céljaira tekintettel

42. Az 5. cikk d) pontja tiltja a madarak olyan zavarását, amely a madárvédelmi irányelv célkitűzéseinek elérése szempontjából jelentős lenne. Ennélfogva a „szándékosság” feltételén túlmenően az 5. cikk d) pontja csak annyiban alkalmazandó, amennyiben a zavarás „jelentős hatással van az érintett madárfajok állományának megfelelő szinten

([51]) A C-784/23. sz., Voore Mets és Lemeks Põlva ügy 54–56. pontja.
([52]) A C-131/24. sz., *VIRUS és* társai ügyben hozott ítélet 43. pontja.
([53]) https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/ab2c4330-6c71-4d0d-addd-f2d0abf7a118/details.
([54]) A fészek olyan üreges hely vagy struktúra, amelyet a madár tojásainak elhelyezésére, valamint utódainak keltetésére és elszállásolására hoz létre vagy választ.
([55]) A C-252/85. sz., Bizottság kontra Francia Köztársaság ügyben hozott ítélet 9. pontja.
([56]) A C-252/85. sz., Bizottság kontra Francia Köztársaság ügyben hozott ítélet 9. pontja.

tartására vagy megfelelő szintre történő hozatalára irányuló célra” ([57]). Bár ez a tilalom szigorú időbeli korlátozások nélkül érvényes, különösen fontos a költési és fiókanevelési időszakok alatti zavarások esetében, mivel ezek a legérzékenyebb szakaszok a madárfajok túlélése és ezáltal az irányelv célkitűzéseinek elérése szempontjából.

43. Az EUB megerősítette, hogy ez a tilalom csak azokra a zavarásokra vonatkozik, amelyek jelentős hatást gyakorolnak egy faj populációinak megfelelő szinten tartására, nem pedig e fajok példányaira. Ez csak akkor van másként, ha „egy adott vadon élő madárfaj populációja olyan mértékben csökken, hogy e faj elszigetelt példányainak zavarása veszélyezteti a faj védelmét” ([58]).

44. Ezért az illetékes hatóságoknak gondosan mérlegelniük kell, hogy a zavarás milyen szintje tekinthető jelentősnek, figyelembe véve a faj, illetve szükségleteinek jellemzőit és érzékenységét, valamint a szóban forgó tevékenységeket. Az 5. cikk d) pontjában foglalt tilalmat szigorúbban kell alkalmazni a ritka, illetve veszélyeztetett fajokkal, valamint azokkal kapcsolatban, amelyek például kedvezőtlen helyzetűek. A megfelelő szintet meghaladó állománnyal rendelkező fajok esetében nagyobb zavarás is megengedhető.

45. A zavarás jelentőségének meghatározásakor figyelembe veendő tényezők közé tartozik a zavarás időtartama (időszakos vagy állandó), intenzitása (lépték, zajszint, a környezet változásának mértéke), gyakorisága, kiterjedése és az érintett madarakhoz való közelsége. Ezért a területen végzett egyéb tevékenységekkel összefüggésben a zavarások kumulatív hatását is figyelembe kell venni annak pontos meghatározása érdekében, hogy a zavarás jelentős-e.

46. Az 5. cikk d) pontjában említettek szerint a költési és fiókanevelési időszak alatti zavarás különösen fontos, de a fennmaradást potenciálisan veszélyeztető egyéb érzékeny életszakaszokban is aggodalomra adhat okot (például a fontos etető és telelő területek zavarása).

47. Annak értékelésekor, hogy a zavarás jelentős-e az állományok megfelelő szinten tartására vagy helyreállítására irányuló célkitűzés szempontjából, minden olyan megelőző intézkedést figyelembe lehet venni (lásd a 3.3. szakaszt), amely ténylegesen megakadályozza, hogy valamely projekt vagy más tevékenység megzavarja a madarakat, vagy a zavarást oly módon csökkenti, hogy az ne gyakoroljon jelentős hatást ([59]). Nem szabad „indokolatlanul nehézzé” tenni annak bizonyítását, hogy az ilyen megzavarás nem gyakorolna jelentős hatást az irányelv célkitűzéseire ([60]).

5. cikk e) pont: Olyan fajokhoz tartozó madarak tartása, amelyek vadászata és befogása tilos

48. Ez a tilalom a példány – akár él, akár elpusztult – valamennyi életszakaszára és annak bármely részére vonatkozik. Nem érvényes a II. mellékletben felsorolt vadászható madárfajokra (a 7. cikkben meghatározott korlátozások mellett), sem az irányelv hatálya alá nem tartozó madarakra (lásd a 2.1. szakaszt), sem pedig a 9. cikk szerinti jogszerű eltérés alapján más módon jogszerűen vadon fogott madarakra.

49. Nemzeti szinten működő hivatalos nyilvántartási rendszer segítségével lehetővé kell tenni a tartott példányok azonosítását. Ez biztosítható hivatalos gyűrűzési rendszerrel ([61]), vagy lehetőleg mikrochip transzponderek vagy DNS-profil meghatározásával, mivel ezek megbízhatóbb módszerek. Mindenesetre legalább a megfelelő méretű és nem manipulált, törzskönyvezett zárt lábgyűrű arra utal, hogy a madár életének első tíz napján a tenyésztő birtokában volt, azt jelezve, hogy feltehetően fogságban született.

([57]) A C-784//23. sz., Voore Mets és Lemeks Põlva ügy 62. pontja.
([58]) A C-131/24. sz., *VIRUS és* társai ügyben hozott ítélet 41. pontja.
([59]) A C-131/24. sz., *VIRUS és* társai ügyben hozott ítélet 44. pontja. Ebben az esetben a megelőző intézkedések egy útépítési projekthez kapcsolódtak, de ugyanez vonatkozik más tevékenységekre is.
([60]) A C-131/24. sz., *VIRUS és* társai ügyben hozott ítélet 53. pontja.
([61]) Annak bizonyításához, hogy a madár életének első tíz napján a tenyésztő birtokában volt, legalább szükséges a megfelelő méretű és nem manipulált zárt lábgyűrű, ami arra utal, hogy feltehetően fogságban született.

3.6. **Az 5. cikk alkalmazása**

3.6.1. *A teljes és hatékony jogszabályi keret szükségessége*

50. Az 1. fejezetben kifejtettek szerint valamely irányelv rendelkezéseit vitathatatlan kötelező erővel, valamint a szükséges konkrétsággal, pontossággal és egyértelműséggel kell átültetni, hogy teljesüljön a jogbiztonság követelménye. Az 5. cikk ezért teljes körű és hatékony jogszabályi keret elfogadását írja elő olyan konkrét és különleges védelmi intézkedések megtételével, amelyek biztosítják a tilalmak tényleges tiszteletben tartását ([62]). Összességében a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a tevékenységeket – beleértve az ismétlődő tevékenységeket is – a fajok védelméről szóló rendelkezésekkel összhangban végezzék a tiltott károsítás hatékony elkerülése érdekében. Az általános védelmi rendszernek magában kell foglalnia a gazdasági szereplők számára előírt szabályokat és gyakorlatokat, de figyelemfelkeltő kampányokat, promóciós, valamint szükség esetén jogérvényesítési intézkedéseket is tartalmaznia kell. Mindez különböző eszközökkel érhető el, például tervekkel, előzetes hozzájárulási rendszerekkel vagy az egyénekre, illetve a madárfajokra valószínűleg hatást gyakorló ágazatok gazdasági szereplőire alkalmazandó egyedi szabályokkal.

51. Az intézkedéseket az adott fajok életciklusához kell igazítani, figyelembe véve a madarak költési időszakát, táplálkozási élőhelyeit, vonulási útvonalait, pihenő- vagy fészkelőhelyeit. Adott esetben ugyanazon veszélyekkel és jellemzőkkel rendelkező fajok csoportjaira is alkalmazhatók intézkedések. A 2. cikk alapján egy adott fajra vonatkozó állományvédelmi és -helyreállítási célkitűzések konkrétabb vagy korlátozóbb intézkedéseket indokolhatnak az 5. cikk értelmében tiltott tevékenységekből eredő hatások kizárása érdekében.

52. A tagállamok illetékes hatóságainak egyértelműen tájékoztatniuk kell az érintett szárazföldi és tengeri felhasználókat, valamint a szélesebb nyilvánosságot a tilalmakról, a fajok jelenlétéről elérhető információkról, valamint a rendelkezésre álló vagy előírt védelmi intézkedésekről. Az intézkedések hatékonyságának megállapításához elengedhetetlen a nyomon követés. Ez jelentheti a GPS-alapú nyomkövetést, a fészkek és telepek megfigyelését, valamint szabadidős tevékenységek esetében a résztvevők szervezők általi megfigyelését. Az illetékes nemzeti hatóságoknak meg kell határozniuk a nyomon követés hatókörét és léptékét (például parcella vagy természeti terület szintje, tájszint, regionális szint) annak érdekében, hogy eseti alapon hatékonyan áttekinthetőek legyenek az intézkedések következményei a madarakra nézve.

53. Még ha minden megelőző intézkedést meg is tesznek, nem garantálható, hogy az összes kockázatot ki lehet küszöbölni. A tagállamoknak olyan rendszert kell kialakítaniuk, amely az 5. cikkben előírt általános védelmi rendszer keretében értékeli a megelőző intézkedések hatékonyságát, és rendszeresen felülvizsgálja az intézkedéseket.

54. A madárvédelmi irányelv végrehajtása céljából hozott intézkedéseket további végrehajtási vagy ösztönző intézkedésekkel, például a védelmi követelményekre vonatkozó célzott tájékoztatással kell kiegészíteni. Ilyen intézkedések lehetnek a kifejezetten az ágazat számára kidolgozott iránymutatások és brosúrák, az érdekelt felek tudatosságának növelése, valamint a madarak és fészkek jelenlétének megbízható monitorozása a civil tudomány révén nyert információk felhasználásával.

55. Különleges esetekben, amennyiben a feltételek teljesülnek, eltérés engedélyezhető az általános védelmi rendszertől (lásd a 4. fejezetet).

56. Az eltérés szükségességének elkerülése és ezáltal az adminisztratív terhek csökkentése érdekében a tagállamok megelőző intézkedéseket hozhatnak az irányelv 5. cikkében foglalt követelményeknek való megfelelés érdekében. Az ilyen megelőző intézkedések figyelembe veszik az ágazatok sajátosságait, amint azt az irányelv 2. cikke is sugallja, és megkönnyítik a megfelelést.

57. A megelőző intézkedések (a 3.3. szakaszban kifejtettek szerint) kapcsolódhatnak egy adott tevékenység vagy projekt típusához, helyszínéhez, kialakításához és időzítéséhez. Vonatkozhatnak az adott projekt vagy tevékenység tervezési, kivitelezési és üzemeltetési szakaszaira. Például jelenthetik olyan út menti akadályok felszerelését, amelyek megakadályozzák, hogy a madarak átrepüljenek az úton és összeütközzenek az autókkal, vagy egy autópálya megépítését követően alacsonyabb sebességkorlátok megállapítását, ha a tiltott károsítás lehetősége nem zárható ki. Ezeknek az intézkedéseknek a projekt vagy tevékenység teljes időtartama alatt teljes mértékben működőképesnek kell lenniük.

([62]) A C-441/17. sz., *Bizottság kontra Lengyel Köztársaság (bialowiezai erdő)* ügyben hozott ítélet 252. pontja.

3.6.2. *Az 5. cikk követelményeinek beépítése az engedélyezési eljárásokba*

58. Az 5. cikk nem ír elő külön hatásvizsgálatokat vagy engedélyezési eljárásokat a megfelelés teljesítéséhez. Mivel az 5. cikk egy irányelvben foglalt rendelkezés, a tagállamok rugalmasan választhatják meg a követelmények végrehajtásának legmegfelelőbb módját, amelyek így többek között a meglévő engedélyezési vagy környezetvédelmi eljárásokba is beépíthetőek. Ez összhangban van a tagállamok eljárási autonómiájának elvével ([63]).

59. Az engedélyköteles tervezett tevékenységek vagy projektek – például villamosenergia-vezetékek, szélerőműparkok, autópályák, bányák vagy akvakultúrák építése – esetében a tagállamok a védelmi intézkedéseket beépíthetik az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdésében vagy a környezeti hatásvizsgálatról (KHV) szóló irányelvben ([64]) és a stratégiai környezeti vizsgálatról (SKV) szóló irányelvben ([65]) meghatározott jóváhagyási vagy engedélyezési eljárásokba és környezeti hatásvizsgálatokba annak érdekében, hogy az engedélyköteles tevékenységek ne ártsanak a madárfajoknak. Ismétlődő vagy folyamatban lévő tevékenységek esetében ugyancsak lehetőség van arra, hogy a fajok védelmére vonatkozó követelményeket figyelembe vegyék az engedélyek megújításakor.

60. Ebben az összefüggésben annak valószínűségét, hogy a szóban forgó tevékenység az 5. cikk értelmében tiltott károsítást okoz, a meglévő döntéshozatali eljárások révén fel lehet mérni és be lehet határolni. E célból a KHV-irányelv alapján végzett környezeti hatásvizsgálatok vagy átvilágítási határozatok hasznos keretet biztosíthatnak a madárfajokat érintő kockázatok azonosításához. A KHV-irányelv 3. cikke (1) bekezdésének b) pontja alapján például a tagállamok kötelesek azonosítani, leírni és értékelni a projektnek a környezet egyéb összetevői mellett a biológiai sokféleségre gyakorolt jelentős közvetlen és közvetett hatásait, különös tekintettel a madárvédelmi irányelv alapján védett fajokra. A valószínűsíthető hatások e leírása felhasználható annak meghatározására, hogy szükség van-e megelőző intézkedések bevezetésére és a szóban forgó projekt kiigazítására az 5. cikk szerinti tilalmaknak való megfelelés érdekében. Hasonlóképpen, a tervek (pl. erdőgazdálkodási tervek) stratégiai környezeti vizsgálata révén azonosítani lehet a releváns megelőző intézkedéseket és biztosítani az 5. cikk követelményeinek való megfelelést.

61. Amennyiben egy terv vagy projekt akár önmagában, akár más terv vagy projekt részeként valószínűleg jelentős hatást gyakorol a Natura 2000 területekre, azt az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdése szerint megfelelő vizsgálatnak kell alávetni (a madárvédelmi irányelv általános keretét részletesen lásd az 1. fejezetben). Vagyis a madarak esetleges károsításának felmérése beépíthető a tagállam különböző szintjein zajló döntéshozatali folyamatok részét képező értékelésekbe. Ez lehetővé teszi a projekt madárfajokra gyakorolt lehetséges hatásainak pontos és gyors azonosítását annak érdekében, hogy a madárvédelmi irányelv 5. cikkében foglalt rendelkezéseknek való megfelelés még a projekt végrehajtása előtt biztosított legyen.

62. Egyes tagállamok a fajokra gyakorolt hatások vizsgálatát beépítették a meglévő engedélyezési eljárásokba ([66]), többek között az adminisztratív terhek csökkentése céljából. Más tagállamok az 5. cikk követelményeinek teljesítése érdekében egyedi eljárásokat vezettek be olyan esetekben, amikor a fent említett környezeti vizsgálatok nem alkalmazandók. Az ágazati jogszabályokban szabványos megelőző intézkedések is hozhatók olyan tevékenységekre vonatkozóan, amelyekről ismert, hogy madarak elpusztításához vagy jelentős megzavarásához vezetnek, kiadhatók ágazati iránymutatások vagy szabványok, illetve bizonyos tevékenységekre vonatkozóan szezonális korlátozásokat is be lehet vezetni. Az 5. cikk követelményeinek végrehajtására vonatkozó legjobb megközelítés kiválasztásakor a tagállamoknak figyelembe kell venniük a lehetséges adminisztratív terheket is.

([63]) Lásd a C-131/24. sz., *VIRUS és társai* ügyben hozott ítélet 50–53. pontját.

([64]) Az Európai Parlament és a Tanács 2011/92/EU irányelve (2011. december 13.) az egyes köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról (HL L 26., 2012.1.28., 1. o., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2011/92/oj), az Európai Parlament és a Tanács 2014/52/EU irányelve (2014. április 16.) által módosított szövegváltozatban. Lásd még a KHV-irányelv I. és II. mellékletében szereplő projektkategóriák fogalommeghatározásának értelmezéséről szóló iránymutatást (https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/e7f9c73c-86ba-11ef-a67d-01aa75ed71a1).

([65]) Az Európai Parlament és a Tanács 2001/42/EK irányelve (2001. június 27.) bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról (HL L 197., 2001.7.21., 30. o., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2001/42/oj).

([66]) Franciaországban a projektek fajokra gyakorolt hatásainak vizsgálata hasonló az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdése szerint a Natura 2000 területek esetében alkalmazott eljáráshoz. Minden olyan projektet, amely várhatóan jelentős hatást gyakorol a madarakra, megfelelő vizsgálatnak vetnek alá a madarak védelmére gyakorolt hatásokat illetően. Ha a projekt jelentős hatást gyakorol a fajra, a hatóság eltéréseket alkalmaz.

3.6.3. *Példák az 5. cikk hatálya alá tartozó tevékenységekre és a lehetséges megelőző intézkedésekre*

Közúti és vasúti közlekedés

63. A közúti vagy vasúti közlekedés hatást gyakorolhat a madárfajokra, mivel a madarak összeütközhetnek a járművekkel, illetve a közlekedési infrastruktúrával, továbbá jelentős zavart okozhat a közlekedés zaja ([67]). A közlekedési infrastruktúra kiépítéséhez és üzemeltetéséhez kapcsolódó tiltott károsítás megelőzéséhez szükséges intézkedések meghozatala az illetékes nemzeti hatóságok feladata. Ehhez kapcsolódó intézkedés lehet az állandó vagy ideiglenes sebességkorlátozás, az út bizonyos időszakokban történő lezárása, az összeütközés megelőzése céljából ragadozó madarak ismétlődő rajzát vagy alakját ábrázoló rétegek felvitele az átlátszó akusztikus akadályokra, valamint más releváns szerkezetek felszerelése, például a csapadékvíz-lefolyás okozta szennyezés vagy más típusú zavarás elkerülése érdekében.

Energia

64. Az energiatermelés és infrastruktúra – különösen a fosszilis tüzelőanyagokon alapuló energia esetében – jelentős hátrányos hatást gyakorolhat a madárfajokra. Figyelembe véve különösen az éghajlatra gyakorolt kumulatív hatást, a fosszilis tüzelőanyaggal működő erőművek kibocsátása egységnyi (1 GWh) megtermelt villamos energiára több mint harmincszor több madarat pusztít el, mint a szélerőműparkok ([68]). A madarak nekiütközhetnek a fosszilis tüzelőanyaggal működő erőművek kéményeinek, a szélturbináknak, az atomerőművek hűtőszerkezeteinek, valamint az átviteli és elosztó vezetékeknek. Ezért a tervezésbe és az egyes projektekbe megfelelő megelőző intézkedéseket kell integrálni.

65. A megújulóenergia-termelés legnagyobb részét az EU-ban a szélenergia teszi ki, amely hozzájárul a biológiai sokféleség csökkenésének fő okát jelentő éghajlatváltozás elleni küzdelemhez. A szélerőműparkok azonban hátrányosan érinthetik a madárállományokat. Bár a szélturbinák az ember okozta madárpusztulások kevesebb mint 0,1 %-áért felelősek – sokkal kevesebbért, mint a hagyományos erőművek vagy a felhőkarcolók ([69]) –, relevanciájuk miatt az EU-n belül és kívül egyaránt széles körben tanulmányozták lehetséges hatásaikat. Számos országspecifikus iránymutatás készült a hatásokról és a potenciális mérséklő intézkedésekről, továbbá a Bizottság iránymutatást adott ki „A szélenergia hasznosítása és az uniós természetvédelmi jogszabályok” címmel ([70]).

66. A szélturbinák által jelentett egyik fő kockázat a madarak turbinalapátokkal való ütközése. A mérséklő intézkedések megfontolásakor hierarchikus megközelítésre van szükség. Elsőként a hatások elkerülését célzó intézkedéseket kell fontolóra venni, amelyek például eleve megelőzik a jelentős hatásokat, kezdve a szélerőműparkok helyszínének stratégiai kiválasztásával a vonulási útvonalak, a párzási és táplálékszerzési területek elkerülése érdekében. Amennyiben ez nem lehetséges, a hatások csökkentésére irányuló intézkedéseket kell végrehajtani.

1. esettanulmány: A flamand régióban élő madarak és denevérek szélerőműpark-érzékenységi térképe

Flandriában összetett érzékenységi térképet dolgoztak ki, amelynek célja azon területek feltüntetése, ahol a szélturbinák elhelyezése veszélyt jelenthet a madarakra vagy denevérekre. További tájékoztatásul és útmutatásul szolgál a területszintű értékelésekhez és a stratégiai tervezéshez. A több fajra kiterjedő érzékenységi térképek példájaként bemutatja, hogy a különböző csoportok miként értékelhetők egyetlen eszközzel. A térkép a régiót négy kategóriába sorolja: nagy, közepes és potenciális kockázattal, valamint kis kockázattal, illetve adathiánnyal jellemezhető területek. Bár a térkép bizonyos szempontból a flamand régió sajátosságait tükrözik, az alapelvek másutt is könnyedén alkalmazhatók.

([67]) A C-131/24. sz., VIRUS és társai ügyben hozott ítélet 39. pontjában a Bíróság megerősítette, hogy az útépítési projektek az 5. cikk d) pontjának hatálya alá tartozhatnak, még akkor is, ha a madarak károsítása nem képezi e tevékenységek tárgyát.
([68]) 5 dolog, amit érdemes tudni a szélenergiáról – Európai Bizottság.
([69]) 5 dolog, amit érdemes tudni a szélenergiáról – Európai Bizottság.
([70]) https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2b08de80-5ad4-11eb-b59f-01aa75ed71a1/language-hu.

Az eszköz a madarak GIS-alapú sebezhetőségi térképét tartalmazza, amely kilenc tematikus térképből (pl. vadon élő, átvonuló vízimadarak táplálékgyűjtő és pihenőhelyei, szezonális vonulási útvonalak) és egy élőhely-előrejelzési térképből áll. Ezeket a rétegeket célszerű egyenként vizsgálni, egymásra vetítve azonban áttekintést nyújtanak valamennyi potenciális érzékenységről. Az egymásra vetített rétegeken (az azok szintézisét nyújtó térképen) a területeket magas (3), közepes (2) és lehetséges (1) kockázat, valamint alacsony kockázat/nincs adat (0) érzékenységi kategóriák jelölik. Ez a térkép részletesen megtekinthető egy webalapú alkalmazásban, amely tartalmaz más fontos térképeket is, például a védett természetvédelmi területeket, a Natura 2000 területeket stb.

Az érzékenységi térképeket és az azokat kísérő iránymutatásokat gyakran használják az elhelyezéssel kapcsolatos döntéshozatal során a flamand régióban. A projektgazdák és a tanácsadók stratégiai tervezés céljából és a részletesebb, területszintű projektértékelések „kiindulási pontjaként” használják ezeket. A helyi és regionális önkormányzatok ugyanezzel a céllal alkalmazzák a térképet, valamint ennek segítségével ellenőrzik, hogy a projektfejlesztők és a tanácsadó cégek megfelelően figyelembe vették-e a rendelkezésre álló információkat. Hangsúlyozni kell, hogy a nagy kockázattal jellemezhető területek esetében ennél részletesebb helyi értékelés szükséges.

A webes alkalmazás elérhető itt: https://geo.inbo.be/windturbines/index.html.

További információk:

Risk Atlas Birds/Bats – Wind Turbines, https://www.vlaanderen.be/inbo/en-gb/data-applications/de-vlaamse-risicoatlas-vogelsvleermuizen-windturbines/

67. Az elkerülésen túl a kereslet ideiglenes kiigazítása is fontos enyhítési stratégiaként használható a madarak szélturbinákkal való ütközésének csökkentésére, különösen a főbb vonulási útvonalak mentén. Ez magában foglalhatja a működtetés időszakos módosítását a fajok viselkedésének szezonális és napi mintáira tekintettel, például a lapátok ideiglenes leállítását, amikor a szélturbinák közelében madarakat észlelnek. Az igény szerinti időszakos kiigazítás, amely eredetileg emberi megfigyelésekre támaszkodott, mostanra egyre automatizáltabbá vált, radarok, kamerák, GPS-adók, virtuális elkerítés és mesterséges intelligencia alkalmazásával a madarak mozgásának valós idejű nyomon követésére. Egyes rendszerek emberi és technológiai felderítést egyaránt alkalmaznak, és az üzemeltetők hozzák meg a végleges leállításra vonatkozó döntést.

68. Amennyiben a hatás elkerülésére irányuló intézkedések nem tekinthetők megfelelőnek vagy arányosnak, fontolóra kell venni a hatást mérséklő intézkedéseket. Ezek között lehetnek a projekt olyan kialakítását biztosító intézkedések, amivel csökkenthető a hatás intenzitása (például a szélturbinákon elhelyezett vizuális riasztók a madarak számára láthatóbbá teszik azokat, így csökkenhet az ütközés veszélye; tengeri projektek építése és üzemeltetése során akusztikus riasztóberendezések használhatók a víz alatti zaj csökkentésére).

2. esettanulmány: Radarral támogatott leállítás igény szerint, Barão de São João Szélerőműpark, Portugália

Az E.ON 50 megawattos Barão de São João-i szélerőműparkja, amely egy vonulási útvonalon található, radarral támogatott igény szerinti leállítási protokollt (RASOD) alkalmazott előre meghatározott kritériumok alapján. A vonuló madarak repülési aktivitását egy kilátóhelyekről megfigyeléseket végző csoport kísérte nyomon. A valós idejű radaradatok jobb minőségű információkkal látták el a megfigyelést végző csoport koordinátorát, aki ezek alapján kezdeményezte a leállítást.

Idővel a megfigyelő csoport tapasztalatai kedvezően befolyásolták a megközelítés hatékonyságát: 2010 és 2014 között a parancs kiadása és a tényleges leállás közötti átlagidő 91 %-kal csökkent, az ennek megfelelő leállási órák éves átlaga pedig 86 %-kal esett vissza. A turbinalapátokat a leállítás kezdeményezésétől számított körülbelül 15 másodpercen belül meg lehetett állítani egy felügyeleti ellenőrzési és adatgyűjtési (SCADA) rendszer használatával, amely az egyes szélturbinákhoz és szélerőműparkokhoz történő valós idejű hozzáférést és irányítást biztosította.

Ezenkívül a turbinák újraindításához nem volt szükség további kommunikációra az operatív személyzettel. A leállítási protokoll alkalmazása során egyetlen ütközést sem regisztráltak vitorlázó vonuló madarakkal. Az ötéves kísérlet utolsó évében a teljes egyenértékű leállási időszak az éves rendelkezésreállási egyenértékű idő 0,2 %-ának felelt meg, és az egyenértékű leállási időszakok több mint 40 %-a csupán elhanyagolható energiaveszteséget eredményezett az alacsony szélsebesség miatt.

69. A megújuló energiaforrást hasznosító erőművek és a közös elhelyezésű energiatároló létesítmények telepítése, valamint az ilyen erőművek és tárolók hálózati csatlakozása tekintetében az (EU) 2023/2413 irányelv (a felülvizsgált megújulóenergia-irányelv) ([71]) lényeges rendelkezéseket vezetett be a „megújuló energiaforrások hasznosításának felgyorsítására alkalmas célterületeken" (a felülvizsgált megújulóenergia-irányelv 15c. cikke), a „kijelölt infrastrukturális területeken" (a felülvizsgált megújulóenergia-irányelv 15e. cikke), valamint az e területeken kívüli megújulóenergia-projektekre vonatkozó mérséklő intézkedések bevezetésé(a megújulóenergia-irányelv 16b. cikke).

70. A felülvizsgált megújulóenergia-irányelv 15c. cikke (1) bekezdésének b) pontja előírja, hogy a megújuló energiaforrások hasznosításának felgyorsítására alkalmas célterületek terveinek kidolgozása során megfelelő szabályokat kell megállapítani a hatékony mérséklő intézkedésekre vonatkozóan. A rendelkezés előírja, hogy a tagállamoknak adott esetben biztosítaniuk kell a megfelelő kármérséklő intézkedések arányos és kellő időben történő alkalmazását, többek között a madárvédelmi irányelv 5. cikkének való megfelelés elérése érdekében. A felülvizsgált megújulóenergia-irányelv 15e. cikkének (2) bekezdése hasonló rendelkezést tartalmaz a kijelölt infrastrukturális területek terveinek kidolgozása során a megújuló energia villamosenergia-rendszerbe történő integrálásához szükséges hálózati és tárolási infrastruktúrára vonatkozóan. A megújuló energiaforrások hasznosításának felgyorsítására alkalmas célterületek kijelölésére vonatkozóan iránymutatás ([72]) és külön tanulmány ([73]), valamint a kijelölt infrastrukturális területek létrehozására vonatkozóan iránymutatás ([74]) készült, amelyek többek között a mérséklő intézkedések alkalmazására vonatkozó iránymutatást is tartalmaznak.

71. A „megfelelő mérséklő intézkedések" minősítés azt jelenti, hogy a mérséklő intézkedéseknek kellőnek és hatékonynak kell lenniük a madárvédelmi irányelv 5. cikkének való megfelelés biztosítása (például a madarak elpusztításának és jelentős zavarásának elkerülése) szempontjából, ugyanakkor arányosnak kell lenniük. Ha például egy adott szélerőműparkban a vizuális vagy akusztikus riasztók használata elegendőnek bizonyul a madarak szélturbinákkal való ütközésének elkerüléséhez, nincs szükség más mérséklő intézkedés alkalmazására, például a működés időszakos korlátozására akkor, amikor a közelben madarak tartózkodnak.

72. A felülvizsgált (EU) 2023/2413 megújulóenergia-irányelv 16b. cikkének (2) bekezdése előírja, hogy a megújuló energiaforrások hasznosításának felgyorsítására alkalmas célterületeken kívül található projektek esetében „[a] mennyiben a megújulóenergia-projekthez elfogadták a szükséges kármérséklő intézkedéseket, a 92/43/EGK irányelv 12. cikkének (1) bekezdése és a 2009/147/EK madárvédelmi irányelv 5. cikke alapján védett fajok elpusztítása vagy zavarása nem tekinthető szándékosnak". A felülvizsgált megújulóenergia-irányelv (37) preambulumbekezdése továbbá egyértelművé teszi, hogy az elpusztítás vagy a jelentős zavarás nem tekinthető szándékosnak, ha a (megújulóenergia-irányelv hatálya alá tartozó) megújuló energiaforrást hasznosító erőművek építésére és üzemeltetésére irányuló projekt megfelelő kármérséklő intézkedéseket ír elő az ilyen elpusztítás elkerülése, a zavarás megelőzése, az ilyen intézkedések hatékonyságának megfelelő nyomon követés révén történő értékelése, valamint – az összegyűjtött információk fényében – szükség szerint további intézkedések meghozatala érdekében annak biztosítása érdekében, hogy az érintett fajok állományait ne érje jelentős káros hatás. Bár a (37) preambulumbekezdés nem tesz különbséget a megújuló energiaforrások hasznosításának felgyorsítására alkalmas célterületeken belül és kívül található projektek között, a szövegből az következik, hogy ez a pontosítás mindkét összefüggésben alkalmazandó ([75]).

73. Ami az újszerű mérséklő intézkedések alkalmazását illeti (anélkül, hogy hatékonyságukat széles körben tesztelnék), a megújulóenergia-irányelv 15c. cikkének (1) bekezdése és 16b. cikkének (2) bekezdése lehetővé teszi azok kísérleti projektekben való alkalmazását megújuló energiát hasznosító, a megújuló energiaforrások hasznosításának felgyorsítására alkalmas célterületeken belül és kívül található erőművek esetében, feltéve, hogy hatékonyságukat nyomon követik, és ha azok nem bizonyulnak hatékonynak, haladéktalanul korrekciós intézkedéseket hoznak.

74. Biztosítani kell azonban az ilyen intézkedések hatékonyságának nyomon követését. Ha nem bizonyulnak hatékonynak, az összegyűjtött információk fényében szükség szerint további lépéseket kell tenni.

([71]) Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2413 irányelve (2023. október 18.) az (EU) 2018/2001 irányelvnek, az (EU) 2018/1999 rendeletnek és a 98/70/EK irányelvnek a megújuló energiaforrásokból előállított energia előmozdítása tekintetében történő módosításáról, valamint az (EU) 2015/652 tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (HL L, 2023/2413, 2023.10.31., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).

([72]) https://energy.ec.europa.eu/publications/guidance-designating-renewables-acceleration-areas_en?prefLang=hu&etrans=hu.

([73]) https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/354ebc7c-496d-11ef-acbc-01aa75ed71a1/language-hu.

([74]) https://commission.europa.eu/document/download/76fa5c90-909c-4bda-b655-edf564f5542e_en?filename=C_2025_4012_1_EN_annexe_acte_autonome_cp_part1_v2.pdf.

([75]) Az (EU) 2023/2413 irányelv 16b. cikkének (2) bekezdése kifejezetten a megújuló energiaforrások hasznosításának felgyorsítására alkalmas célterületeken kívül található projektekre vonatkozik. Ennek fényében a megújuló energiaforrások hasznosításának felgyorsítására alkalmas célterületeken belüli – egyszerűsített engedélyezési eljárások hatálya alá tartozó – projektekre nem vonatkozhatnak szigorúbb fajvédelmi szabályok, mint a megújuló energiaforrások hasznosításának felgyorsítására alkalmas célterületeken kívül alkalmazandókra.

Villamosenergia-átviteli és -elosztó létesítmények

75. A villamosenergia-vezetékek jelentős kockázatokat jelenthetnek a madarakra nézve, elsősorban az ütközések és áramütések miatt.

76. Az ütközést átviteli és elosztóvezetékek egyaránt okozzák, és akkor következik be, amikor a madarak, különösen nagyobb fajok, például a ragadozó madarak vagy a víziszárnyasok nem érzékelik a repülési útvonalukon áthaladó vezetékeket, ami sérüléshez vagy halálhoz vezet. Ez különösen problematikus azokon a területeken, ahol a vezetékek metszik a vonulási útvonalakat, a vizes élőhelyeket vagy a nyílt tájakat, ahol a madarak vizuális jelekre támaszkodnak a navigációhoz. Egyes fajok repülési viselkedésük, méretük vagy korlátozott manőverező képességük miatt sebezhetőbbek.

77. Ugyancsak nagy veszélyt jelent az áramütés, amelyet a közepes és alacsony feszültségű vezetékek okoznak. Ez különösen a nagyobb madarakat érinti, amelyek oszlopokra ülnek vagy elektromos vezetők felett repülnek át, ha a madár hozzáér két fázisvezetőhöz, vagy egyidejűleg egy vezetőhöz és egy földelt berendezéshez, különösen, ha nedves/vizes a tollazat, és így bezárul az áramkör. Ez leginkább a ragadozó madarakat, a gólyaféléket és más nagytestű madarakat érinti, az elhullás pedig gyakran olyan területekre koncentrálódik, ahol az oszlopok kialakítása vagy a vezetők közötti távolság nem megfelelő. A különösen gyakran áramütést szenvedő fajcsoportok közé tartoznak a gólyaalakúak, a sólyomalakúak, a vágómadár-alakúak, a bagolyalakúak és a verébalakúak ([76]).

78. A közvetlen egyedpusztulás mellett a villamosenergia-vezetékek másodlagos ökológiai hatásokhoz is vezethetnek, például a populáció csökkenéséhez, a fajösszetétel megváltozásához és a ragadozókkal szembeni fokozott sebezhetőséghez. E hatások csökkentéséhez elengedhetetlenek az olyan mérséklő intézkedések, mint a madárelterelők, a szigetelt vezetők és a vezetékek nyomvonalának stratégiai kialakítása, de a gondos tervezés és nyomon követés továbbra is nélkülözhetetlen az energia-infrastruktúra fejlesztése és a madarak védelme közötti egyensúly megteremtéséhez. Emellett a nagyfeszültségű vezetékek az élőhelyek fragmentációjához vezethetnek és akadályokat teremthetnek, megváltoztatva a madarak vonulási mintáit, és potenciálisan szűkítve a hozzáférést a kritikus fontosságú táplálékszerzési vagy költőterületekhez.

79. A Bizottság konkrét iránymutatásokat tartalmazó dokumentumot dolgozott ki a témában, hogy segítse a tagállamokat, az érdekelt feleket és a vállalkozókat a problémáknak az uniós természetvédelmi jogszabályok rendelkezéseivel összhangban történő kezelése érdekében ([77]). Hasonló iránymutatást más testületek is kidolgoztak ([78]).

3. esettanulmány: A SafeLines4Birds projekt

Az EU LIFE programja által társfinanszírozott hatéves projekt célja a madarak nem természetes, villamosenergia-vezetékek által okozott pusztulásának csökkentése Franciaországban, Belgiumban és Portugáliában. Ezek a kölcsönhatások – ütközés, áramütés, a költés megzavarása – jelentős veszélyt jelentenek a különböző madárfajokra, többek között a szakállas saskeselyűre, a barátkeselyűre és a reznekre. A projekt 13 fajra összpontosít, amelyek méretük, viselkedésük és elterjedésük miatt különösen veszélyeztetettek.

15 partnerből – köztük átvitelirendszer-üzemeltetőkből, elosztórendszer-üzemeltetőkből, a környezetvédelemmel foglalkozó nem kormányzati szervezetekből, valamint Franciaország, Belgium, Portugália, Németország és az Egyesült Államok tudományos szakértőiből – álló, sokszínű konzorcium dolgozik együtt a projekten. A franciaországi Nemzeti Madárvilág Bizottság (CNA) által kezdeményezett SafeLines4Birds kiváló példa a természetvédelmi szervezetek és a hálózatüzemeltetők között ritkán megvalósuló hatékony koordinációra. Együttműködésük lehetővé teszi a vezetékek madarakra gyakorolt hatásának enyhítésére irányuló célzott és összehangolt intézkedéseket.

([76]) https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006320797001766.

([77]) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XC0618(02).

([78]) Berni Egyezmény az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről, 2004. A felszín feletti energiaátviteli létesítmények (villamosenergia-vezetékek) madarakra gyakorolt káros hatásainak minimalizálásáról szóló 110. számú ajánlás; https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=847305&Site=COE; Az ENSZ vándorló, vadon élő állatfajok védelméről szóló egyezménye (Bonni Egyezmény), 2002. 7.4. sz. határozat a vándorló madarak áramütéséről; http://www.cms.int/sites/default/files/document/RES_7_04_Electrocution_0_0.pdf.

A projekt sokrétű megközelítést alkalmaz a madárpusztulás kezelésére. Ezek között a legfontosabb a sebezhetőség feltérképezése és a legkritikusabb területek azonosítása, majd az utólagos átalakítási intézkedések, illetve a hálózat jövőbeli tervezésének támogatása. A projekt keretében megvalósuló főbb mérséklő intézkedések között említendő 3 880 ütközésgátló eszköz telepítése magas kockázatú helyeken. Emellett olyan innovatív megoldásokat is tesztelni fognak, mint a vezetékek éjszakai láthatóságának növelésére ultraibolya fényt használó madárütközés-elhárító rendszer (ACAS), valamint megvalósítanak az áramütések megelőzését célzó intézkedéseket. A SafeLines4Birds továbbá törekszik a megzavarás enyhítésére a költési időszakban, továbbá az ismeretek javítására és megosztására Európa-szerte. Hosszú távon a projekt a célfajok fennmaradását kívánja biztosítani a villamosenergia-vezetékekkel való interakciók minimalizálása révén.

További információk:

https://www.safelines4birds.eu/

1. keretes írás: Wingspan konferencia

Brüsszelben 2024-ben került sor a Wingspan (Szárnyfesztáv) 2024:Partnerség a madárbarát energetikai átállásért" című konferenciára, elsőként a természetpozitív energetikai átállás érdekében jegyében kétévente megrendezett Wingspan rendezvények sorában volt.

A 2024-es konferencia bemutatta a villamosenergia-hálózatok üzemeltetői, a megújulóenergia-fejlesztők és -üzemeltetők, valamint a környezetvédelemmel foglalkozó civil társadalom közötti partnerségeket, és ösztönözte az új partnerségek létrehozásához szükséges környezet kialakítását. Ez volt az első a természetvédőknek, tudósoknak, hálózatüzemeltetőknek, megújulóenergia-fejlesztőknek és kormányzati képviselőknek szóló kétévenkénti konferenciák sorában, amelyek célja a természetbarát energetikai átállásra vonatkozó stratégiák és megoldások megosztása volt. A nemzetközi közönség érdeklődésére számot tartó témák tudományos újdonságoktól, korszerű természetvédelmi stratégiáktól a természeti szempontokat is figyelembe vevő technológiai innovációkig terjedtek.

A rendezvény összesen 320 online és személyes résztvevővel az érdekelt felek széles körét – hálózatüzemeltetőket, nem kormányzati szervezeteket, megújulóenergia-fejlesztőket, tudományos szakembereket és hatóságokat – hozott össze a világ minden tájáról azzal a céllal, hogy megvitassák a természetbarát energetikai átállás sürgető szükségességét. A konferencián tartalmas panelbeszélgetésekre, tudományos előadásokra, egy műhelytalálkozóra, egy poszter szekcióra, valamint a villamosenergia-vezetékeken és a szélenergia-infrastruktúrákon használt madárvédelmi eszközöket bemutató vásárra került sor.

A konferencia összes anyaga elérhető itt: https://wingspan-conference.eu/wingspan-2024/

Az absztraktokat bemutató kiadvány: https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:ccde2a24-f6a9-4347-bfd1-43daa5280358

Nyersanyag-kitermelő iparágak

80. Az ásványkincsek kitermelése természeténél fogva mindig hatással van arra a kitermeléssel érintett földterületre. A kitermelési folyamat során a legtöbb bányában és kőbányában el kell távolítani a felszíni jellemzőket, és helyet kell biztosítani a tárolóhalmok, meddőhányók és lagúnák, valamint a kapcsolódó infrastruktúrák, épületek és bekötőutak számára. Az ilyen tevékenységek esetenként tönkretehetik a fészkeket és a tojásokat is, jelentősen megzavarhatják a madarakat, valamint élőhelyeik elvesztéséhez vagy állapotromlásához vezethetnek. Ez azonban semmiképpen sem szisztematikus, és a hatások jelentette kockázatokat eseti alapon kell értékelni. A madarak előfordulását folyamatosan monitorozni kell, és eszerint kell megfelelő intézkedéseket hozni a kitermelés helyén és annak környékén. A Bizottság konkrét iránymutatásokat dolgozott ki a témában, hogy segítse a tagállamokat, az érdekelt feleket és a vállalkozókat a problémáknak az uniós természetvédelmi jogszabályok rendelkezéseivel összhangban történő kezelése érdekében ([79]).

([79]) Európai Bizottság, Környezetvédelmi Főigazgatóság: „Iránymutatások a nem energiával kapcsolatos bányászatról és a Natura 2000 követelményeiről", Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2011, https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/69b6d6c1-bfc1-4fe5-9252-08af20a95cfe; és „A nem energetikai célú bányászat és a Natura 2000: Összefoglaló: útmutató dokumentum". Kiadóhivatal, 2019, https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/1ad3394e-de79-11e9-9c4e-01aa75ed71a1.

4. esettanulmány: LIFE in Quarries

A LIFE in Quarries projekt a Fédération de l'Industrie Extractive et Transformatrice de Belgique (FEDIEX) belgiumi bányászati szövetség vezetésével és a Vallon régió (természetvédelmi és erdészeti minisztérium), a Liège-Gembloux Agrártudományi és Biotechnológiai Egyetem biodiverzitási és tájvédelmi osztálya, a Natagora asbl és a Parc naturel des Plaines de l'Escaut szervezetek közreműködésével valósult meg. Megmutatta, hogy a sziklákat, homokos lejtőket, csupasz talajokat, időszakos vagy állandó víztesteket és változatos terepet létrehozó aktív kőbányák meglepően sokféle fajnak adhatnak otthont, többek között azoknak a madaraknak, amelyek az erdők vagy a mezőgazdasági területek helyett az efféle nyílt vagy sziklás, homokos élőhelyeket részesítik előnyben.

A projekt a madarak számára kedvező fészkelő- és etetőhelyeket hozott létre olyan intézkedések révén, mint a függőleges sziklák és homokpadok (homokpadok vagy szabad kőszirtek) felfrissítése, az időszakos tavak és gyepterületek kezelése, valamint állandó víztestek vagy úszó platformok kialakítása. Ez többek között a sziklán vagy homokparton fészkelő madárfajoknak, például a partifecskének, a csókának és a jégmadárnak kedvez. A nagymértékben urbanizált és stabil tájakon a kőbányák is szerepet játszanak populációik fenntartásában. A függőleges falak és homokpadok megőrzése, szándékos kialakítása és fenntartása ideális élőhelyet biztosít az üregben fészkelő fajok számára. Beavatkozás nélkül a függőleges falak végül összeomlanak, és a csupasz homokfalakat benövi a növényzet, alkalmatlanná téve az élőhelyet.

Ahelyett, hogy megvárták volna, amíg a kőbányák bezárnak, a LIFE in Quarries projekt keretében a kitermelés alatt úgynevezett dinamikus biodiverzitás-gazdálkodást alkalmaztak, ami azt jelenti, hogy a madárbarát élőhelyek létrehozása és fenntartása a kőbánya működésével párhuzamosan történt. Ez megmutatta, hogy az ipari tevékenységek végzése összeegyeztethető a madarak és más vadon élő fajok populációinak védelmével.

A 27 aktív kőbányából álló hálózaton végzett biomonitorozás megerősítette, hogy a célfajok, köztük a madarak gyorsan megtelepedtek az újonnan létrehozott élőhelyeken, ami azt mutatja, hogy a gazdálkodási intézkedések nemcsak elméleti lehetőséget, hanem a biológiai sokféleség szempontjából valódi eredményeket is hoznak.

A projekt lefektette az alapokat a biológiai sokféleség kezelésével kapcsolatos bevált gyakorlatokhoz, amelyek máshol is alkalmazhatók iránymutatásokkal, monitorozási protokollokkal és hosszú távú kötelezettségvállalásokkal (például a kulcsfontosságú élőhelyek 15 évig történő fenntartására vonatkozóan), ami példát nyújt a kőbányák üzemeltetői számára ahhoz, hogy a madarak és a vadon élő állatok védelmét beépítsék szokásos műveleteikbe.

További információk:

https://www.lifeinquarries.eu/en/

Lakások és épületek

81. Az épületek többféle módon is hatással vannak a madarakra. A modern épületeken alkalmazott nagy üvegfelületek az ütközés kockázatát jelentik. A madarak gyakran nem tudják megkülönböztetni a fényvisszaverő vagy átlátszó üveget a szabad égbolttól vagy a növényzettől, így nekirepülnek, és megsérülnek vagy meghalnak. Sok európai üveggyártó ma már olyan „madárbarát üveget" készít, amely látható mintázatot (pöttyöket, vonalakat) vagy bevonatot tartalmaz, hogy a madarak számára jobban érzékelhető legyen az üveg. A meglévő üvegfelületek utólagos átalakítása is lehetséges, a visszaverődést csökkentő fóliák használatával, amelyek megfelelő tervezés esetén jelentősen mérséklik az ütközés veszélyét. Ugyancsak megoldást kínálhat az épületek olyan jellegű építészeti átalakítása, amellyel például kifelé dűlő üveget, bordázatot vagy a visszaverődést megtörő elemeket építenek be, hogy az üveg kevésbé tűnjön „átjárhatónak" a madarak számára.

5. esettanulmány: LIFE BooGI-BOP a madarak épületekkel való ütközésének megelőzésére

A LIFE BooGI-BOP (LIFE17 GIE/DE/000466) LIFE program által finanszírozott projekt felismerte, hogy a madarak üvegfalú épületekkel való ütközése olyan fenyegetést jelent a biológiai sokféleségre, amely eddig nem kapott nagy figyelmet. A „Madárral ütközés épületeknél – Mit tehetnek a vállalatok?" kezdeményezés keretében a BooGI-BOP tájékoztatót és iránymutatásokat tartalmazó dokumentációt nyújt a vállalatok és földterületek tulajdonosai számára arról, hogy a madarak miért repülnek neki az ablaknak. Ennek oka lehet például a növényzet vagy az ég visszatükrözése, valamint a belső világítás és az éjszakai külső megvilágítás miatti tájékozódási zavar. Az iránymutatás a helyiségek biológiai sokféleséget tágabban figyelembe vevő kialakítása keretében foglalkozik a madarak épületnek ütközésével, arra ösztönözve a vállalatokat, hogy az ütközések megelőzését építsék be területértékeléseikbe, közbeszerzési eljárásaikba és létesítménykezelési gyakorlataikba.

A gyakorlatban a BooGI-BOP azáltal támogatja a vállalatokat, hogy segíti őket telephelyeik kockázati zónáinak azonosításában (pl. nagy kiterjedésű, megszakítás nélküli üveghomlokzatok, éjszaka jelentősen megvilágított területek, növényzettel vagy zöld folyosókkal szomszédos épületek), majd a kockázatcsökkentő intézkedések alkalmazásában. Ezek közé tartozik a madárbiztos üvegezési megoldások vagy filmbevonatok használata, látható mintázatok alkalmazása az üvegfelületeken, a belső és a külső világítás csökkentése vagy átirányítása a vonzerő és a visszaverődés csökkentése érdekében, valamint csúcsidőn kívüli vagy mozgásérzékeny világítási rendszerek beépítése. A projekt bebizonyította, hogy az ilyen beavatkozások hozzájárulnak mind a biológiai sokféleséggel kapcsolatos célokhoz, mind a vállalatok fenntarthatósági eredményeihez.

További információk:

https://www.biodiversity-premises.eu/en/eu-life-project.html

https://www.biodiversity-premises.eu/files/Bilder/Documents/Publikationen/Fact%20Sheet%20Bird%20Strike.pdf

82. Az épületekből származó mesterséges világítás többféleképpen is megzavarja a madarak viselkedését. Az éjszaka vonuló madarak gyakran természetes fényjeleket, a csillagokat, a holdfényt vagy a horizontot használják a tájékozódáshoz. Ha az éjszakai eget az épületekből vagy városi infrastruktúrából érkező fények uralják, az megzavarhatja a madarak tájékozódását. Előfordul, hogy a megvilágított szerkezetek körül köröznek, letérnek az útvonalról, létfontosságú energiatartalékokat élnek fel, veszélyes helyen érnek földet, üveghomlokzatokkal vagy megvilágított felületekkel ütköznek, vagy könnyű zsákmánnyá válnak.

6. esettanulmány: LIFE Natura@night – a fényszennyezés kezelése

A LIFE Natura@night projektet a Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves vezeti hat önkormányzattal és számos intézettel partnerségben, és a makaronéziai szigetcsoportban, az Azori-szigeteken, Madeirán és a Kanári-szigeteken foglalkozik a fényszennyezés növekvő problémájának kezelésével. Ezek az atlanti szigetek 10, a mesterséges fényre rendkívül érzékeny költő tengerimadár-fajnak, valamint más éjszakai állatoknak, például denevéreknek adnak otthont. Az elmúlt években azonban a városok gyors terjeszkedése jelentősen növelte a mesterséges fényt. A korábbi Interreg EELabs projekt keretében 14 szigeten telepített fénymérő-hálózat által gyűjtött adatok megerősítették a folyamatosan növekvő fényszennyezést, rávilágítva az éghajlatváltozás mérséklésére irányuló erőfeszítések sürgető szükségére.

A fényszennyezés különös veszélyt jelent a fiatal tengeri madarakra, különösen az olyan fajok esetében, mint az északi vészmadár (*Calonectris borealis*). Amikor késő ősszel elhagyják a fészket, ezek a madarak a Hold és a csillagok segítségével tájékozódnak, hogy elérjék az óceánt, ahol több évig maradnak, mielőtt visszatérnének költeni. Az utcák, autók és épületek mesterséges fényei megzavarhatják őket a tájékozódásban, ami kimerüléshez, ütközésekhez vagy földre szálláshoz vezethet a városokban, ahol ragadozók, például macskák és patkányok zsákmányaivá válnak. Ez vált a tengeri madarak halálozásának egyik fő okává a régióban.

A LIFE Natura@night projekt feltérképezi a szigetek fényszennyezésének mértékét, és erre támaszkodva kevesebb károsítással járó közvilágítási főterveket dolgoz ki több településsel együttműködésben. Ennek keretében a hagyományos izzólámpákat új LED-lámpákra cserélik, amelyek sokkal hatékonyabbak, és nemcsak a madaraknak hasznosak, hanem jelentős gazdasági megtakarítást is kínálnak a települések számára. Madeirán például Câmara de Lobos önkormányzata nemrégiben 66 új LED-lámpát telepített, amelyek minimálisra csökkentik a madarakra és a rovarokra köztudottan jelentős hatást gyakorló kék fény kibocsátását. A projekt végső célja, hogy az érzékeny területekről több mint 400 világítóegységet távolítsanak el, és lefelé irányuló világítást vezessenek be az éjszakai égbolt megvilágításának csökkentése érdekében.

A tengeri madarakon kívül a kezdeményezés a tágabb értelemben vett biológiai sokféleség és a helyi közösségek javát is szolgálja. A kevesebb mesterséges világítás elősegíti a denevérek és a rovarok természetes viselkedésének fenntartását, és javítja az emberi egészséget is azáltal, hogy enyhíti az alvászavarokat és a túlzott éjszakai megvilágításhoz kapcsolódó egyéb problémákat. Emellett a projekt önkénteseket és természetvédőket von be az eltévedt tengeri madarak megmentésébe; csak 2023 novemberében több mint 800 kényszerűen földet érő madarat találtak és segítettek vissza biztonságban a tengerhez.

Ez egy olyan, mindenki számára előnyös megoldás példája, amely a mesterséges éjszakai világítás madarakra és más állatokra gyakorolt hatását kezeli, és egyúttal csökkenti a közkiadásokat.

További információk:

https://naturaatnight.spea.pt/en/

7. esettanulmány: Spanyol építőipari ágazat, ZEPAURBAN LIFE-projekt

E projekt egyik célja az volt, hogy elejét vegyék a fehérkarmú vércse (*Falco naumanni*) költőkolóniái elpusztításának vagy megzavarásának, amit a madarak fészkeinek otthont adó épületek helyreállítási munkálatai okoztak. A projekt célja biztonságosabb, tartósabb és gazdaságosabb mesterséges fészkelődobozok tervezése és gyártása volt.

Az egyik tevékenység a könyvtárakért, múzeumokért és kulturális örökségért felelős főigazgatóság kezelésében lévő épületekben elérhető fészkelőanyag alkalmasságára vonatkozott. Cáceres-ben három épületben igyekeztek megszilárdítani a kolóniákat, ahol a fehérkarmú vércse és más madarak miatt különböző anyagok hullottak a földre a belvárosban.

A San Jorge Kulturális Központban, amelynek épülete a legtöbb párnak ad otthont, felújították a tető madarak által használt és károsított részét. A munkálatok keretében elvégezték a hajlított kerámiacserépből álló borítás tisztítását és vízszigetelését, szem előtt tartva, hogy a madarak számára hozzáférést kell biztosítani. A madarakra gyakorolt hatások enyhítése érdekében a tetőtérben faszegeket és kapcsolódó szellőzőcserepeket szereltek be, hogy megkönnyítsék a madarak bejutását.

További információk:

http://www.zepaurban.com/en.

Mezőgazdaság

83. A talajművelés vagy kaszálás, a talaj menti fészkeknek otthont adó szántók és gyepek felszántása, a gyepterületek átalakítása vagy a tavaszi sövénynyírás mind hatással lehet a madarakra. A mezőgazdasági tevékenységek között van, ami télen vagy a pihenés idején károsíthatja a madarakat, mint például az olajfaligetek intenzív éjjeli betakarítása. Annak érdekében, hogy ezek a tevékenységek ne okozzanak a madárvédelmi irányelv 5. cikke értelmében tiltott károsítást, a tagállamoknak egyértelmű és részletes védelmi intézkedéseket kell meghatározniuk és elfogadniuk a fajok tiltott károsításának megelőzésére és mérséklésére. Egyedi védelmi intézkedéseket kell alkalmazni az illetékes hatóságok által előírt szabályok vagy követendő gyakorlatok formájában, amelyeket a gazdaságok szintjén kell alkalmazni. Ez jelentheti a területek övezetbe sorolását, a madárfajok védelmére vonatkozó helyi rendeleteket, amelyeket esetleg kiegészíthet a bevált gyakorlatokat bemutató kézikönyv, a helyi vagy nemzeti cselekvési tervek vagy olyan önkéntesekből álló hálózatok, akik hajlandók monitorozni a madarak jelenlétét, és akik figyelmeztetni tudják a mezőgazdasági termelőket és a hatóságokat (lásd a 8. esettanulmányt). A gazdálkodóknak nyújtott pénzügyi ösztönzők és támogatás szintén fontos szerepet játszanak a mezőgazdasági gyakorlatok alkalmazkodásában.

84. A madárvédelmi irányelv 5. cikke nem jelenti azt, hogy a mezőgazdasági területek madárpopulációinak költési és fiókanevelési időszakában nem lehet mezőgazdasági tevékenységet végezni. Ezeket a tevékenységeket azonban az 5. cikk által tiltott károsítás elkerülése érdekében ki kell igazítani a rendelkezésre álló legjobb információk alapján, például a madarak jelenlétére vagy fészkeik elhelyezkedésére vonatkozóan. A tagállamoknak egyértelmű és részletes védelmi intézkedéseket kell meghatározniuk és elfogadniuk a fajok tiltott károsításának megelőzése és mérséklése érdekében. Ezeket az intézkedéseket iránymutatások, képzések vagy értesítések révén aktívan elő kell mozdítani, a korlátozások tudatosítása és végrehajtása érdekében (lásd a 8. esettanulmányt). A tagállamoknak továbbá szükségük van az ilyen intézkedések ellenőrzését és érvényesítését lehetővé tevő rendszerekre, támaszkodva a madarak és fészkek jelenlétének megbízható monitorozására ([80]) a civil tudomány révén nyert információk felhasználásával.

85. Az EU közös agrárpolitikája (KAP) keretében hozott intézkedések, többek között az agrár-ökológiai programok, a környezetvédelmi, éghajlati és egyéb gazdálkodási kötelezettségvállalások és bizonyos kötelező követelményekhez kapcsolódó területspecifikus kifizetések (például a Natura 2000 kifizetések), valamint a KAP feltételességi szabályok ([81]) elősegíthetik a madárvédelmi irányelv 5. cikkének való megfelelés teljesítését. Hasonló intézkedések 2027 után is rendelkezésre fognak állni a közös agrárpolitika keretében. A földterületek jó mezőgazdasági és környezeti állapotára (GAEC) vonatkozó KAP feltételességi előírások között a biológiai sokféleségre vonatkozik például a 8. számú GAEC-előírás ([82]), amely a mezőgazdasági termelők számára előírja a tájképi elemek fenntartását, és megtiltja a sövények és fák kivágását a madarak költési és fiókanevelési időszakában, ezáltal hozzájárul az 5. cikk b) és d) pontjának való megfeleléshez (lásd a 9. esettanulmányt). Meg kell azonban jegyezni, hogy a KAP feltételességi szabályainak, illetve a kapcsolódó nemzeti szabályoknak a módosítása nem változtatja meg a madárvédelmi irányelvben megállapított kötelezettségeket. Előfordulhat, hogy az 5. cikknek való megfelelés biztosítása érdekében ezeket a szabályokat a tagállamoknak továbbiakkal kell kiegészíteniük, egyúttal gondoskodniuk kell arról, hogy a vonatkozó intézkedések valamennyi mezőgazdasági termelőre vonatkozzanak, beleértve azokat is, amelyek nem részesülnek KAP-támogatásban.

8. esettanulmány: A kékes rétihéja franciaországi védelme önkéntesekkel

Franciaország Normandia régiója önkéntesek bevonásával támogatja a fészkek monitorozását a gabonatermő területeken. A fészkek önkéntes ornitológusok általi azonosítását követően a hatóságok értesítik a földtulajdonost a fészkek védelmének szükségességéről. Majd az illetékes hatóságok és velük együtt ornitológusok találkoznak a mezőgazdasági termelővel, hogy a faj védelméről beszéljenek. A legtöbb mezőgazdasági termelő minden gond nélkül részt vesz a fajok ilyen védelmében. 2021 tavaszán önkéntesek és hivatásos ornitológusok 67 veszélyeztetett fajt védtek ekként a régióban, ami több mint 50 %-kal meghaladja az előző négy év legmagasabb értékét. Ez a művelet 2021-ben elkerülte a kékes rétihéja (*Circus cyaneus*) 41 fészkének, az ugartyúk (*Burhinus oedicnemus*) 12 fészkének és mindenekelőtt a törpe vízicsibe (*Zapornia pusilla*) szaporodóhelyeinek elpusztítását a Szajna torkolatánál.

További információk:

https://www.normandie.developpement-durable.gouv.fr/bilan-2021-de-la-mise-en-oeuvre-de-la-protection-a4619.html

https://www.ouest-france.fr/normandie/caen-14000/dans-la-plaine-de-caen-les-busards-les-mieux-proteges-de-france-6906175

([80]) Egyre szélesebb körben használják a madarak monitorozására szolgáló, nagy felbontású, valós idejű adatokat biztosító új technológiákat, amelyek csökkentik a munkaerő-igényes, manuális helyszíni megfigyelések szükségességét.

([81]) Ahhoz, hogy uniós jövedelemtámogatásban részesülhessenek, a mezőgazdasági termelőknek számos alapvető szabályt kell betartaniuk. Az e szabályok és a mezőgazdasági termelőknek nyújtott támogatás közötti kölcsönhatást nevezik feltételességnek. Ahhoz, hogy a mezőgazdasági termelők a KAP keretében támogatásban részesülhessenek, teljesíteniük kell a szabályokat, beleértve a jó mezőgazdasági és környezeti állapotra (GAEC) vonatkozókat is. A GAEC-előírásokat megsértő mezőgazdasági termelők uniós támogatását csökkentik, és más szankciókkal is szembesülhetnek. Lásd a közös agrárpolitika keretében a tagállamok által elkészítendő stratégiai tervhez (KAP stratégiai terv) nyújtott támogatásra vonatkozó szabályok megállapításáról szóló, 2021. december 2-i (EU) 2021/2115 európai parlamenti és tanácsi rendeletet.

([82]) Az 5. cikk végrehajtása szempontjából a 8. számú GAEC-előírás vonatkozó követelménye és előírása a következő: „A tájképi elemek megőrzése” és „A sövények és fák kivágásának tilalma a madarak költési és fiókanevelési időszakában”.

9. esettanulmány: A 8. számú GAEC-előírás teljesítése Belgiumban, Luxemburgban, Németországban, Olaszországban és Spanyolországban

Példák a madárvédelmi irányelv 5. cikkének b) és d) pontja szerinti tilalmak végrehajtására a 8. számú GAEC-előírás révén:

— Belgium (Vallónia): A madarak költési és fészekrakási időszakában, azaz április 1-jétől július 31-ig tilos a sövények és fák metszése.

— Belgium (Flandria): A költési időszakban (körülbelül március 15-től június 15-ig) tilos a sövények és fák metszése.

— Luxembourg: A madarak költési és fiókanevelési időszakában tilos a sövények és fák metszése és kivágása: A 2018. július 18-i törvény 17. cikkének 6) és 7) bekezdésével összhangban tilos az élősövények, cserjesávok és erdőszélek vágása március 1. és október 1. között. Kivételt jelent a lakóingatlanok vagy parkok sövényeinek nyírása, valamint az erdészeti műveletekhez szükséges tisztítás. Tilos minden olyan vágás, amely károsítja az élősövényeket, cserjesávokat vagy erdőszéleket, különösen nem megfelelő eszközökkel vagy módszerekkel, például szárzúzókkal.

— Németország: A vágási tilalom a szövetségi természetvédelmi törvénnyel és a kapcsolódó szövetségi állami törvénnyel összhangban március 1-jétől szeptember 30-ig van érvényben, és a feltételesség keretében a sövényekre és fás sávokra, a sorban álló fákra, a szántóföldi ültetvényekre és az egyes fákra alkalmazandó.

— Olaszország: A fák és cserjék metszésére vonatkozó tilalom országos szinten március 15. és augusztus 15. között van érvényben a madarak költési és fészekrakási időszakára, ettől eltérni regionális szintű szabályozásnak megfelelően lehet.

— Spanyolország: A madarak költési és szaporodási időszakában (márciustól augusztusig) tilos sövény- és favágási, valamint metszési műveleteket végezni, kivéve, ha azt a környezetvédelmi hatóság kifejezetten engedélyezi. A sövényeket a GAEC tájképi elemekre vonatkozó szakasza határozza meg.

86. A mezőgazdasági tanácsadási szolgáltatások konkrét tanácsadással is hozzájárulnak a madárvédelmi irányelv fajok védelmére vonatkozó követelményeinek való megfeleléshez. A mezőgazdasági termelőknek az agrárterületeken élő madarakra szakosodott tanácsadók nyújthatnak támogatást. Ezek a tanácsadók a mezőgazdasági kamarákon, magán tanácsadókon, magánügynökségeken vagy nem kormányzati szervezeteken keresztül érhetők el. Feladatuk, hogy felhívják a mezőgazdasági termelők figyelmét a földjükön jelen lévő fajok védelmével kapcsolatos kötelezettségeikre. Online információkat, írásbeli tájékoztatást vagy akár közvetlen helyszíni tanácsadást is nyújtanak. Például egy okostelefonos alkalmazáson keresztül hozzá lehet férni az információkhoz, ha az adott mezőgazdasági földterület a mezőgazdasági területeken élő madarak által használt terület részét képezi.

Erdészet

87. A madárvédelmi irányelv 5. cikke nem jelenti azt, hogy a költési és fiókanevelési időszakban nem lehet erdészeti tevékenységet végezni. Megelőző intézkedéseket kell beépíteni az erdőgazdálkodási tervezésbe és gyakorlatokba a madárfajok károsításának elkerülése érdekében, különös tekintettel a költési időszakban történő fakitermelésre, amely valószínűleg hatással lehet a madarakra és fészkeikre. A megelőző intézkedések magukban foglalhatják a műveletek kockázatalapú területi és időbeli tervezését, például adott esetben az érzékeny elemek körüli pufferzónák kialakítását vagy a kulcsfontosságú élőhelystruktúrák megtartását. Az EUB egyértelművé tette, hogy ha a fakitermelést (akár tarvágással történik, akár nem) olyan erdőben tervezik, amelyről ismert, hogy madárfészkeknek ad otthont, függetlenül a faj védettségi helyzetétől, a madarak költési és fiókanevelési időszakában végzett fakitermelés a madárvédelmi irányelv 5. cikkének a) és b) pontja szerinti tilalmak hatálya alá tartozik ([83]). Amennyiben a fakitermelés olyan zavaráshoz vezetne, amely az irányelv célkitűzései szempontjából jelentős hatást gyakorolna a madarak populációira, akkor az 5. cikk d) pontja is vonatkozik rá.

([83]) A C-784/23. sz., Voore Mets és Lemeks Põlva ügy 49, 54. és 62 pontja.

88. Ez nem jelent teljes fakitermelési tilalmat, még a madarak fészekrakási és fiókanevelési időszakában sem, a tevékenységek végzésének azonban alkalmazkodnia kell az 5. cikkben tiltott tevékenységek elkerülése érdekében, a rendelkezésre álló legjobb információk alapján, például a fészkelő madarak költő- vagy fiókanevelő területeken való jelenlétére vonatkozóan ([84]). Amennyiben a műveletekre a költési és fiókanevelési időszakban kerülne sor, különös óvatosságra van szükség a tevékenységek megtervezéséhez és végrehajtásához annak érdekében, hogy elkerülhetők legyenek az aktív költésre vagy fiókanevelésre utaló jeleket mutató területek (pl. az ismert vagy rendszeresen használt költő- vagy fiókanevelő helyek és a különösen érzékeny élőhelyek). Az ismerten fészkelésre alkalmas fákat, a holt fákat, az élőhelyet biztosító fákat és az üreges fákat nem szabad kitermelni, a fészkek pusztulásának elkerülése érdekében. Egyes élőhelyeken, amelyek ismerten nagy fészeksűrűségűek vagy erre alkalmasak lennének, az erdészeti munka korlátozása a költési időszakban szintén megfelelő intézkedés lehet. Egyes fajok esetében más kiegészítő intézkedéseket is fontolóra lehet venni, például az ismert fészkek körüli csendes vagy „tiltott" övezetek létrehozását a költési időszakban (különösen az olyan nagytestű fajok esetében, mint a fekete gólya [*Ciconia nigra*] vagy a ragadozó madarak), amennyiben fennáll a fészkek elpusztításának vagy a jelentős zavarásnak a lehetősége. Például az 5. cikk d) pontjának végrehajtása tekintetében az egyes ragadozófajok, baglyok és fekete gólyák fészkei körül folytatott emberi tevékenységek korlátozása egy régóta létező gyakorlat Magyarországon, ahol a költési időszakban a közvetlen zavarás elkerülése érdekében időbeli korlátozásokat alkalmaznak ([85]). Néhány más, kevésbé érzékeny faj esetében előfordulhat, hogy a költési időszakban bekövetkező pillanatnyi zavarásnak nincs jelentős hatása, és nem veszélyezteti a szaporodási sikert. Az illetékes nemzeti hatóságok feladata, hogy az adott fajokra és helyzetre vonatkozóan meghatározzák a megfelelő megelőző intézkedéseket.

89. Amennyiben a gazdasági szereplők a költési és fiókanevelési időszakon kívül eső tevékenységeket terveznek, és szükség esetén területspecifikus megelőző intézkedéseket alkalmaznak, a fennmaradó hatások általában nem minősülnek az 5. cikk d) pontja értelmében vett szándékos és jelentős zavarásnak.

90. Az olyan intézkedéseket, mint az ambiciózus megtartó erdőgazdálkodás, az állandó foltok, az élőhelyet biztosító fák és más fontos biológiai struktúrák hátrahagyása, adott esetben a fenntartható erdőgazdálkodás keretében lehetne alkalmazni, ami a jelenlegi erdőgazdálkodási gyakorlatok többségére vonatkozik. A Natura 2000-ről és az erdőkről szóló bizottsági iránymutatás a különböző tagállamok bevált erdőgazdálkodási gyakorlatait és példáit is tartalmazza ([86]), és további betekintést nyújt az erdőgazdálkodásnak a természet- és madárvédelmi szempontokkal való összehangolásába.

91. Az erdészeknek nyújtott pénzügyi ösztönzés és támogatás szintén fontos annak előmozdításához, hogy az erdészeti tevékenységek összhangban legyenek a madarak védelmével.

10. esettanulmány: Bevált módszerek a fekete gólya állományvédelmére és kezelésére Lengyelországban

A rogówi Erdőkísérleti Állomás és a Sasvédelmi Bizottság a lengyel Infrastruktúra és Környezet Operatív Program támogatásával számos intézkedést hajtott végre, amelyek célja a fekete gólya és élőhelyei védelmének javítása Lengyelország-szerte 16 Natura 2000 területen.

A projekt 2023-ra 600–700 költőhelyet védett meg, ezáltal a hazai fészkelőállomány 55 %-át támogatta. Mindez a regionális környezetvédelmi igazgatók által kijelölt fészekvédelmi övezetek (körülbelül 2 800 hektár) révén valósult meg. Ezekben az övezetekben mind a költési időszakban, mind azon kívül korlátozzák az erdőgazdálkodási gyakorlatokat és az emberi bolygatást. Ez egyrészt megelőzi a fészkelő madarak megzavarását, másrészt megvédi a fészkeket és a környező élőhelyeket is. A Natura 2000 területeken a fészkelőhelyek körüli védett övezetek összesített kiterjedése meghaladja a 600 000 hektárt.

([84]) Egy madár puszta megfigyelése nem feltétlenül jelenti azt, hogy a madár költ a területen. Annak megállapításához, hogy egy madár fészkel-e egy adott területen, bizonyítékokra van szükség, például megtalált fészek tojásokkal vagy fiókákkal, a fiókáknak táplálékot szállító felnőttek látványa, a fészekből nemrég kirepült fiókák megfigyelése, vagy figyelemelterelő viselkedés vagy tettetett sérülés. A költés akkor tekinthető valószínűnek, ha olyan tényezők figyelhetők meg mint a megfelelő élőhelyen tartózkodó pár, násztánc, területvédő ének, a valószínű fészkelőhelyre látogató madarak vagy a fészképítés.

([85]) DOI: 10.13140/RG.2.2.12902.47687, https://www.researchgate.net/publication/328737807_Suggested_methodology_for_temporal_and_long-term_spatial_restrictions_of_human_activities_around_the_nests_of_strictly_protected_raptors_owls_and_black_storks_Javaslat_a_fokozottan_vedett_ragadozomada.

([86]) A Natura 2000 és az erdők. III. rész, Esettanulmányok, Kiadóhivatal, 2015, https://data.europa.eu/doi/10.2779/65827.

Mivel a fekete gólya jól ismert kapcsolatban áll az erdőkkel, a projekt keretében a Natura 2000 erdőterületekkel foglalkozó érdekelt feleknek szóló oktatási és népszerűsítési tevékenységeket is megvalósítottak.

További információk:

https://cepl.sggw.edu.pl/bocianimy/

11. esettanulmány: A nagy ragadozó madarak költési időszak alatti zavarásának megakadályozása a finnországi gazdasági erdőkben

A madarak költési időszakában végzett kitermelési és egyéb erdőgazdálkodási tevékenységek a fészkelés megszakítását okozhatják. A költési időszak alatti zavarás jelentős hatással lehet a madárvédelmi irányelv madárfajok állományának megfelelő szinten tartására irányuló célkitűzésére. A természetesen alacsony egyedszámú és hosszú költési időszakkal jellemezhető nagytestű ragadozó madarak különösen érzékenyek az emberi zavarásra.

A nagy ragadozó madarak fészkeire vonatkozó információkat egy folyamatosan frissített nemzeti adatbázisba gyűjtik össze. Amikor az erdőtulajdonos az erdészeti nemzeti hatóságnak elküldi a kötelező nyilatkozatot fakitermelési szándékáról, a hatóság automatizált területi összehasonlítást végez az ismert madárfészkek és a javasolt fakitermelési terület között. Ha a fakitermeléssel érintett terület egy ismert fészekhez közel helyezkedik el, a földtulajdonos és a fakitermelési jogok tulajdonosa erről automatikusan értesítést kap. Az értesítés az 5. cikk szerinti tilalmakat tartalmazza, és végső ellenőrzésként szolgál a költési időszakban a ragadozó madarakra nem szándékosan gyakorolt káros hatások elkerülése érdekében. A fészekinformációk azonban legeredményesebben a nyilatkozat megküldését megelőző tervezési szakaszban hasznosíthatók, amikor a madarak védelme a leghatékonyabban integrálható a kezelésbe. Ha egy tervezett erdőgazdálkodási művelet nagy ragadozó madarak fészkelő területére lenne hatással, a fészkek körüli védett terület létrehozásával egész évben biztosítható a védelem.

A fajokra vonatkozó információk nemzeti adatbázisa a finn biodiverzitási információs eszközben:

https://laji.fi/en

12. esettanulmány: Erdei madarak védelme az öreg fák és a száradék megőrzésére irányuló stratégia révén Baden-Württembergben

Az Alt- und Totholzkonzept (AUT) stratégiát a baden-württembergi erdők biológiai sokféleségének megőrzése és fokozása érdekében dolgozták ki olyan kulcsfontosságú élőhelystruktúrák integrálásával, mint az öreg fák és a száradék. A stratégia foglalkozik a különböző erdei madárfajok szükségleteivel, különös tekintettel azokra, amelyek fészkelő-, etető- és menedékhelyként öreg fákra és száradékra támaszkodnak. Az AUT-koncepciót 2010 februártól kezdve fokozatosan alkalmazták a baden-württembergi állami erdőkben.

A koncepció központi eleme az élőhelyet alkotó facsoportok (Habitatbaumgruppen) és az erdei menedékek (Waldrefugien) létrehozása. Ezeket a kijelölt területeket az erdészeti tevékenységek nem érintik, ami lehetővé teszi, hogy a természetes folyamatok változatos szerkezetű élőhelyeket hozzanak létre. Ez különösen előnyös az olyan, üregekben fészkelő madarak számára, mint a *Dendrocopos major*, amely fészkének kivájásához száradékot és bomló fákat igényel, a *Dryocopus martius*, amely az érett fákat részesíti előnyben, valamint a *Columba oenas*, amely korábban keletkezett lyukakkal rendelkező nagy, öreg fáktól függ.

A program végrehajtása keretében rendszeres monitorozást végeznek annak érdekében, hogy a meghozott intézkedések eredményesek legyenek. Ez magában foglalja az élőhelyfa-csoportok kiválasztását és megjelölését, amelyeket ezt követően feltérképeznek a folyamatos kezelés érdekében.

Az AUT olyan stratégiai intézkedés, amely ökológiai, jogi és biztonsági megfontolásokat egyesít az erdei élőhelyek védelmének javítása érdekében. A kritikus élőhelystruktúrák megőrzésével közvetlenül támogatja az erdei madárfajok szükségleteit, biztosítva folyamatos jelenlétüket és ökológiai funkciójukat Baden-Württemberg erdőiben. Az AUT stratégia a biológiai sokféleség megőrzését célzó erdőgazdálkodási gyakorlatok úttörő jellegű megközelítése.

A koncepcióval kapcsolatos információk itt érhetők el (német nyelven):

https://www.fva-bw.de/fileadmin/publikationen/sonstiges/aut_konzept_2017.pdf

92. A kormányzati tanácsadó szolgálatoknak tájékoztatást kell nyújtaniuk az erdőterületek tulajdonosainak a madárvédelmi követelményekről. Ezeket az információkat fajspecifikus online központi adatbázisoknak, a fajok erdészeti védelmére vonatkozó egyedi útmutatóknak, térképészeti eszközöknek, bizonyos védett fajokról szóló brosúráknak, vagy az erdészeti szervek és a hatóságok közötti párbeszédet lehetővé tevő, online információs szolgáltatási portálnak kell megalapoznia és támogatnia.

13. esettanulmány: A Loire-vidék erdőinek, biológiai sokféleségének és tájainak feltérképezésére szolgáló platform

A Centre National de la Propriété Forestière (CNPF) franciaországi közjogi szerv feladata a magán-erdőtulajdonosok támogatása és a számukra nyújtott tanácsadás, a fenntartható erdőgazdálkodás előmozdítása, erdőgazdálkodási tervek elkészítése és jóváhagyása, technikai szakértelem, képzés és iránymutatás biztosítása, valamint kutatás és innováció folytatása az Institut pour le Développement Forestier (IDF) elnevezésű leányszervezeten keresztül.

Az erdők biológiai sokféleségének és élőhelyeinek feltérképezésére és dokumentálására kifejlesztettek egy online platformot, amely összesíti és megjeleníti a nyilvántartásokat, a „természeti környezet” adatrétegeket (madarak, kétéltűek, öreg fák, száradékok, vizes élőhelyek stb.), valamint az ökológiai vagy örökségi szempontból jelentős övezeteket (pl. nagy értékű erdők, vizes élőhelyek és környezeti szempontból érzékeny területek). Ezen információk térképen keresztül történő elérhetővé tétele révén az erdőgazdálkodók világosan láthatják, hogy hol találhatók a fontos élőhelyek, például erdei madarak fészkelőhelyei, vizes élőhelyek vagy nagy természetvédelmi értékkel rendelkező területek. Így elkerülhetik a káros beavatkozásokat (például a fakitermelést) ezekben az övezetekben, vagy úgy tervezhetik meg a kitermelést és más erdészeti műveleteket, hogy minimalizálják az érzékeny fajokra gyakorolt hatást.

A platform ösztönzi az Indice de Biodiversité Potentielle (IBP) mérőindex használatát, amely az erdei állomány „biológiai sokféleségnek otthont adó képességét” értékeli több ökológiai kritérium alapján: száradék, öregedő fák jelenléte, strukturális sokféleség (fák életkora, aljnövényzet, élőhelyet alkotó fák), erdőborítás folyamatossága különböző időszakokban stb. Ezek a kritériumok mind relevánsak a madarak (és más állatok) szempontjából, hiszen sok madárfaj rá van utalva az idősebb fákra, üregekre, a változatos erdőszerkezetre, száradékra, és az időben stabil élőhelyekre a fészkelés, táplálkozás vagy menedék céljából. Az IBP index erdőgazdálkodási tervezés során történő alkalmazásával a terület kezelői kifejezetten figyelembe vehetik a biodiverzitási potenciált is, és így olyan intézkedéseket dolgozhatnak ki, amelyek megőrzik vagy javítják a madarak számára fontos élőhelyelemeket.

A téradatokat a hosszú távú perspektívával és a részvételen alapuló irányítással ötvöző megközelítés révén a természetvédelem beágyazható a rutinszerű erdészeti tevékenységekbe, ahelyett, hogy a biológiai sokféleséget külön, opcionális problémaként kezelnék. Ez a platform nem csupán statikus térkép: útmutatók is kapcsolódnak hozzá (például „a madarak és az erdőgazdálkodás”, „száradék és öregedő fák”, „erdei vizes élőhelyek és kétéltűek” és más témákban), amelyek tanácsot adnak az erdészeknek az élőhelyek biológiai sokféleséget tiszteletben tartó kezeléséhez. Az erdészeti ágazat tehát gazdaságilag életképes maradhat, egyúttal óvja az erdő ökológiai funkcióit, többek között védi a madárpopulációkat, megőrzi az élőhelyek összetettségét és biztosítja az erdőtől függő ökoszisztémák folytonosságát.

További információk:

https://bretagne-paysdelaloire.cnpf.fr/se-former-s-informer/les-fiches-et-guides-techniques/plateforme-cartographique-foret-biodiversite

Halászat

93. Az 5. cikk szerinti általános védelmi rendszer megköveteli azon halászati tevékenységek szabályozását ([87]) is, amelyek valószínűleg tiltott károsításhoz vezetnek. Ebben az összefüggésben a madarakra és különösen a tengeri madarakra gyakorolt egyik fő hatás a járulékos fogás. Másféle terhelést jelenthet a halászhajók által keltett fény és zaj, amelyek jelentősen megzavarják a partközeli madárkolóniákat, vagy a madarak belvízi halgazdaságok körüli elijesztése által okozott jelentős bolygatás. Ezért a tagállamoknak hatékony megelőző intézkedéseket kell elfogadniuk és végrehajtaniuk (lásd a 14. esettanulmányt). Ez olyan tervezési eszközökkel valósítható meg, mint a halászati gazdálkodási tervek, a nagy kockázatú halászeszközök bizonyos típusaira vonatkozó egyedi követelményeket és korlátozásokat meghatározó halászati engedélyek, valamint a halászati tevékenység vagy a halászhajók műveleteinek területi és időbeli szabályozása.

94. A megfelelő védelem biztosítása érdekében az intézkedéseknek a halászeszközök bizonyos típusai által a madarakra nézve jelentett kockázatok alapos ismeretén kell alapulniuk. A járulékos fogások szisztematikus monitorozása ezért a hatékony megelőző intézkedések végrehajtásának előfeltétele. A monitorozás támaszkodhat a tagállamok által a halászati adatgyűjtési keretrendszerben gyűjtött adatokra, amennyiben ez biztosítja a járulékos fogások kockázatának megbízható értékelését a megelőző intézkedések megállapításának és végrehajtásának lehetővé tétele érdekében. Erről a témáról további információk találhatók az „Útmutató dokumentum a közösségi jelentőségű állatfajoknak az élőhelyvédelmi irányelv szerinti szigorú védelméről” című közlemény 2-76/77. szakaszában, amely a madarakra is vonatkozik ([88]).

95. Mivel a tengerek biológiai erőforrásainak megőrzése az Európai Unió kizárólagos hatáskörébe tartozik a közös halászati politika alapján, a szükséges intézkedéseket e politikai keret részeként kell megállapítani ([89]). A témával kapcsolatos további információk a fent említett útmutató 2–29. szakaszában, valamint a Natura 2000 hálózatról és a halászatról szóló iránymutatásban találhatók ([90]).

14. esettanulmány: Halászok és tengeri madarak: szövetségben a tengerért

Ez a példa az ismétlődő halászati tevékenységekkel kapcsolatos bevált gyakorlatokat szemlélteti. Az EU LIFE programja és az Európai Tengerügyi és Halászati Alap által finanszírozott és a halászközösséggel szorosan együttműködő Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves (SPEA) természetvédelmi nem kormányzati szervezet azonosította a legproblémásabb halászeszközöket és azokat a tengerimadár-fajokat, amelyek a leginkább érintettek a véletlen fogásokban. Ennek alapján különböző kockázatcsökkentő intézkedéseket dolgoztak ki és próbáltak ki. A „félelmetes csalimadár” elnevezésű egyik intézkedés különösen hatékonynak bizonyult. Olyan ragadozó jelenlétét szimuláló eszközről van szó, amely a halászhajókhoz van rögzítve, és amit a szél és a hajó mozgása tart mozgásban.

A tengeri tesztelés eredményei egyértelműek voltak: A félelmetes csalimadár távol tartotta a tengeri madarakat, így csökkent a valószínűsége annak, hogy a hálóba kerülnek. Különösen hatékonynak bizonyult a baleári vészmadár (*Puffinus mauretanicus*) esetében. A halászok segítettek finomítani az eszközt, amelyről megállapították, hogy számos más előnye is van. Olcsó, könnyen előállítható, könnyen összeszerelhető és javítható, nem zavarja meg a halászat dinamikáját, időt takarít meg, mivel máskülönben el kell távolítani a madarakat a halászeszközökből, továbbá csökkenti a hálók károsodását. A félelmetes madárcsalit jelenleg a tesztekben részt vevő valamennyi halász használja, és folyamatban van egy új együttműködési projekt, amelynek célja, hogy a csalimadár használata több halászhajóra kiterjedjen.

További információk:

https://spea.pt/projetos/medaves-pesca/

([87]) A C-507/04. sz., Bizottság kontra Ausztria ügyben hozott ítélet 121. pontja.

([88]) https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/dab5274d-5891-11ec-91ac-01aa75ed71a1/language-hu.

([89]) Az Európai Parlament és a Tanács 1380/2013/EU rendelete (2013. december 11.) a közös halászati politikáról (HL L 354., 2013.12.28., 22. o., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1380/oj); valamint az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1241 rendelete (2019. június 20.) a halászati erőforrások és a tengeri ökoszisztémák technikai intézkedések révén történő védelméről (HL L 198., 2019.7.25., 105. o., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/1241/oj).

([90]) Európai Bizottság, Környezetvédelmi Főigazgatóság: A Natura 2000 hálózat és a halászat. Az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének és a madárvédelmi irányelv 4. cikkének a tengeri halászati tevékenységekre történő alkalmazása – A Bizottság közleménye, az Európai Unió Kiadóhivatala, 2025, https://data.europa.eu/doi/10.2779/1449747.

Vadászat

96. A vadászati tevékenységek a madarak elpusztításához, jelentős zavarásához vagy a madárvédelmi irányelv 5. cikke szerinti egyéb tiltott károsításhoz is vezethetnek, amennyiben ezek a vadászati tevékenységek hatással vannak a nem vadászható madárfajokra, vagy nincsenek összhangban a 7. cikk követelményeivel ([91]). Ezért intézkedéseket kell hozni a vadászat szabályozására, nemcsak az irányelv II. mellékletében felsorolt célfajok fenntartható kiaknázásának biztosítása érdekében, hanem a nem vadászott, de a vadászattal mégis érintett egyéb madarak védelme érdekében is. Ennek ki kell terjednie a vadászok által tévesen azonosított hasonmás fajokkal kapcsolatos kérdésekre. A vegyi anyagok regisztrálásáról, értékeléséről, engedélyezéséről és korlátozásáról szóló (EU) 2021/57 bizottsági rendelet értelmében 2021-ben betiltották az ólomtartalmú lőszerek használatát a vizes élőhelyeken, mivel ólommérgezéshez vezethet ([92]).

Légi közlekedés

97. A légi közlekedés három módon is különösen érinti a madarakat. Először is, a légi járművek jelentősen megzavarhatják a madarakat, amikor alacsony magasságban, a madarak élőhelye felett vagy a költési időszakban fészkeik közelében repülnek. Másodszor, a légi járművek ütközhetnek madarakkal, különösen a fel- és leszállás, valamint a katonai légi járművekkel végzett alacsony szintű kiképzés során. Harmadszor, a madarakat vonzzák a repülőterek, amelyek megfelelő élőhelyet biztosíthatnak a szaporodáshoz, a pihenéshez vagy a táplálékgyűjtéshez. A madarak különösen a közeli intenzív mezőgazdasági területekről menekülve közelíthetik meg a repülőtereket. Ezért a repülésbiztonsági hatóságokkal együttműködve intézkedéseket kell hozni a légi közlekedés madarakra gyakorolt hatásának minimalizálása és lehetőség szerinti megelőzése érdekében.

98. Az európai repülőterek már most is számos intézkedést hajtanak végre a komoly biztonsági problémát jelentő madárütközési kockázat csökkentése érdekében. Az egyik legelterjedtebb stratégia az élőhely-gazdálkodás, amely magában foglalja a növényzet gondos fenntartását, az állóvizek kezelését és a madarakat vonzó táplálékforrások eltávolítását. A fűmagasság kezelésével, a termő fák kivágásával és a tavak lefedésével a repülőterek környezete kevésbé vonzóvá válik a madarak számára.

99. Ezen intézkedések mellett a fizikai riasztóeszközök, mint például a hálók és a tüskék megakadályozzák a madarak leszállását vagy kiülését az érzékeny övezetekben. A madarak mozgásának valós idejű monitorozása céljából a repülőterek egyre nagyobb mértékben támaszkodnak olyan technológiákra, mint a radarrendszerek és a megfigyelő kamerák, amelyek lehetővé teszik a gyors reagálást a madárcsoportok észlelése esetén. Az európai repülőterek kötelesek a vadon élő állatok jelentette veszélyek kezelésére irányuló terveket fenntartani, és biztosítani, hogy a képzett személyzet értékelje a kockázatokat, kockázatcsökkentő intézkedéseket hajtson végre, és jelentse a vadon élő állatokkal történő ütközéseket. Ezek a stratégiák együttesen olyan átfogó megközelítést alakítanak ki, amely minimálisra csökkenti a madarakkal történő ütközést, és fenntartja a légi közlekedés biztonságát.

Szabadidős tevékenységek

100. Az olyan szabadidős tevékenységek, mint a túrázás, a szörfözés és az ernyős vízisí, a motorsportok, a zenei fesztiválok, a hegymászás, a kajakozás és evezés, a hajózás, a madármegfigyelés, a póráz nélküli kutyasétáltatás és a drónok reptetése jelentősen megzavarhatják a madarakat vagy károsíthatják fészkeiket. A nemzeti hatóságok feladata, hogy megfelelő megelőző intézkedéseket hozzanak annak biztosítása érdekében, hogy az 5. cikkben foglalt tilalmakat betartsák a szabadidős tevékenységek összefüggésében. Ezek az intézkedések magukban foglalhatják csendes területek létrehozását, a tevékenységek elkerítését, lezárását vagy korlátozását (különösen költési időszakban), vagy a káros tevékenységek korlátozására szolgáló engedélyezési rendszerek bevezetését. Mindezt ki kell egészíteni tájékoztató táblák segítségével történő figyelemfelkeltéssel, a helyi vállalkozások tájékoztatásával és szórólapok terjesztésével, valamint szükség esetén az intézkedések megfelelő érvényesítésével (lásd a 15. esettanulmányt). A szabadidős tevékenységekre vonatkozó további releváns információk a Natura 2000 hálózatról és a turizmusról szóló útmutató dokumentumban találhatók, amely a Bizottság honlapján érhető el.

([91]) Lásd a madárvédelmi irányelv szerint folytatott vadászatról szóló iránymutatást: https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/ab2c4330-6c71-4d0d-addd-f2d0abf7a118/details.

([92]) A Bizottság (EU) 2021/57 rendelete (2021. január 25.) a vegyi anyagok regisztrálásáról, értékeléséről, engedélyezéséről és korlátozásáról (REACH) szóló 1907/2006/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet XVII. mellékletének a vizes élőhelyeken és azok környékén használt sörétben található ólom tekintetében történő módosításáról (HL L 24., 2021.1.26., 19. o., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/57/oj).

15. esettanulmány: Ökotanácsok a tengerhez és a tengerparthoz

A franciaországi Bretagne-ban 2019 nyarán (június 15. és szeptember 15. között) környezetvédelmi figyelemfelhívó kampány zajlott, amelynek célközönségét a hajósok, a kikötői infrastruktúrák kezelői, a turisták és a hobbihorgászok alkották. A kampány, amelynek célja az volt, hogy lehetővé tegye ezeknek a csoportoknak a környezetre gyakorolt hatásuk minimalizálását, madármegfigyelési tevékenységeket is magában foglalt. Érdekelt felek bevonásával hat témáról készítettek tájékoztató csomagokat, egy francia és angol nyelvű füzetet, egy plakátot, egy rövid videósorozatot és egy információs weboldalt. Két nagykövetet neveztek ki az üzenet közvetítésére.

A kampány végéig a közvetítők 600 embert tájékoztattak, 338 egyéni megkeresést intéztek, 32 hajózási egyesületet vontak be, 60 elosztási ponton osztottak szét készleteket és egyéb anyagokat, és 28 hajózási eseményen vettek részt. Figyelemreméltó tevékenység volt az *„Attention, on marche sur des œufs!* (Vigyázz, tojáshéjon jársz!)” elnevezésű kampány, amelyet a területen a tengerpart teljes hosszában megvalósítottak azzal a céllal, hogy megakadályozzák, hogy az emberek a tojásokra tapossanak és elpusztítsák a fészkeket.

További információk:

https://www.protegeonslamer.bzh/biodiversite/

4. A MADÁRVÉDELMI IRÁNYELV 9. CIKKE

4.1. A 9. cikk szövege

„(1) A tagállamok, ha nincs más megfelelő megoldás, eltérhetnek az 5–8. cikk rendelkezéseitől a következő okok miatt:

a) — a közegészség és közbiztonság érdekében,

— a légi biztonság érdekében,

— a növényi kultúrák, az állatállomány, az erdők, a halgazdaságok és a vizek súlyos károsodásának megelőzése érdekében,

— a növény- és állatvilág védelme érdekében,

b) a kutatás és oktatás, az újratelepítés, a visszatelepítés és az esetlegesen ezekhez szükséges tenyésztés céljából;

c) szigorúan szabályozott feltételek mellett és szelektív alapon, egyes madarak kis számú befogásának, tartásának vagy egyéb észszerűen indokolható hasznosításának engedélyezése érdekében.

(2) Az (1) bekezdésben említett eltérések esetében meg kell határozni:

a) a fajokat, amelyekre az eltérések vonatkoznak;

b) a befogás vagy megölés engedélyezett eszközeit, eljárásait vagy módszereit;

c) a kockázati tényezőket, valamint az időbeli és térbeli körülményeket, amelyek mellett ilyen eltérések engedélyezhetők;

d) a hatóságot, amely felhatalmazást kap annak kinyilvánítására, hogy a szükséges feltételek teljesülnek és annak meghatározására, hogy milyen eszközök, eljárások vagy módszerek alkalmazhatók, milyen korlátok között és kik által;

e) az elvégzendő ellenőrzéseket.

(3) A tagállamok minden évben jelentést küldenek a Bizottság részére az (1) és (2) bekezdés végrehajtásáról.

(4) A Bizottság a rendelkezésére álló információk és különösen a (3) bekezdés alapján hozzá eljuttatott információk alapján mindenkor biztosítja, hogy az (1) bekezdésben említett eltérések hatásai ne legyenek összeegyeztethetetlenek ezen irányelvvel. E célból megteszi a szükséges intézkedéseket."

4.2. **Általános megfontolások**

101. A madárvédelmi irányelv 9. cikke kivételes körülmények között és bizonyos feltételek mellett lehetővé teszi az 5. cikkben foglalt tilalmaktól való eltérést. Ez a rendelkezés azt tükrözi, hogy szükség van bizonyos fokú rugalmasságra, és gondos egyensúlyt kell biztosítani az irányelv természetvédelmi célkitűzései elérésének szükségessége és a 9. cikkben meghatározott indoknak tulajdonítható jelentőség között. Mivel az eltérések jellegüknél fogva kivételesek, a tagállamok illetékes hatóságainak valamely eltérés engedélyezése előtt biztosítaniuk kell a 9. cikkben meghatározott valamennyi követelmény teljesülését.

102. Bár ezen iránymutatás hatálya az 5. és 9. cikkre korlátozódik, meg kell jegyezni, hogy a 9. cikk az irányelv 6., 7. és 8. cikkével kapcsolatban is lehetővé teszi eltérések engedélyezését.

103. Az irányelv 5–8. cikkében foglalt követelményektől való eltérések csak a madárvédelmi irányelv 9. cikkének keretében engedélyezhetők. Az EUB korábban megerősítette, hogy az irányelv 2. cikke, amely szerint a tagállamoknak intézkedéseket kell hozniuk, hogy valamennyi madárfaj állományait az ökológiai, tudományos és kulturális követelményeknek megfelelő szinten fenntartsák, figyelembe véve a gazdasági és szabadidős követelményeket is, nem minősül az 5. cikktől való önálló eltérésnek ([93]). Az EUB egyértelművé tette, hogy a 9. cikkben előírt eltérési rendszer „megszorítóan értelmezendő, és […] a megkövetelt feltételek minden egyes eltérés esetében történő teljesülésével kapcsolatos bizonyítási terhet az arról határozatot hozó hatóságra rója" ([94]).

104. Ezért a tagállamoknak kell szabályozási keretüket oly módon kialakítaniuk, hogy az biztosítsa az eltérésre vonatkozó rendelkezéseknek a jogbiztonság elvével összhangban történő alkalmazását ([95]). Az EUB kimondta, hogy a vonatkozó nemzeti jogszabályozásnak egyértelműen és pontosan meg kell határoznia az eltérés feltételeit, és köteleznie kell az illetékes hatóságokat e feltételek betartására ([96]). Az EUB azt is megállapította, hogy az olyan kivételes intézkedések esetében, mint az eltérések, biztosítani kell, hogy védett fajt érintő beavatkozás engedélyezésére kizárólag pontos és megfelelő, a 9. cikkben meghatározott okokra, feltételekre és követelményekre utaló határozattal kerülhet sor ([97]).

105. A 9. cikk teljes körű és pontos átültetése a benne foglalt rendelkezések megfelelő végrehajtásának előfeltétele. Ezért a 9. cikk követelményeinek közigazgatási gyakorlaton alapuló tiszteletben tartása nem minősül megfelelő teljesítésnek ([98]). Az EUB kimondta, hogy „egyértelmű tagállami rendelkezésekben kell meghatározni azokat a feltételeket, amelyek betartásával egy tagállam eltérhet az irányelvben megfogalmazott tilalmaktól, mivel az átültetés pontossága különös jelentőséggel bír olyan esetben, amikor a közös örökség kezelése saját területeik vonatkozásában az egyes tagállamok feladata" ([99]). A madárvédelmi irányelv 9. cikkének rendelkezései eltérnek az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikke szerinti hasonló eltérési rendszertől. A tagállamoknak ezért a rendelkezések nemzeti jogi keretbe történő átültetésekor egyértelműen különbséget kell tenniük a két irányelv eltérésekre vonatkozó rendelkezései között.

([93]) A C-247/85. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 8. pontja.
([94]) A C-557/15. sz., Bizottság kontra Málta ügyben hozott ítélet 47. pontja; a C-76/08. sz., Bizottság kontra Málta ügyben hozott ítélet 48. pontja; a C-217/19. sz., Bizottság kontra Finnország (A hím pehelyréce tavaszi vadászata) ügyben hozott ítélet 66. pontja.
([95]) A C-557/15. sz., Bizottság kontra Málta ügyben hozott ítélet 47. pontja.
([96]) A C-557/15. sz., Bizottság kontra Málta ügyben hozott ítélet 47. pontja.
([97]) Lásd: a C-557/15. sz., Bizottság kontra Málta ügyben hozott ítélet 47. pontja; lásd még: a C-217/19. sz., Bizottság kontra Finnország (A hím pehelyréce tavaszi vadászata) ügyben hozott ítélet 66. pontja.
([98]) A C-339/87. sz., Bizottság kontra Hollandia ügyben hozott ítélet 29. pontja.
([99]) A C-339/87. sz., Bizottság kontra Hollandia ügyben hozott ítélet 36. pontja.

106. A 9. cikk három feltételt tartalmaz, amelyeket teljesíteni kell, ha egy tagállam el kíván térni az 5–8. cikktől. Ezt később megerősítette az EUB is, amikor kimondta, hogy „[e]lőször, a tagállamnak az eltérést arra az esetre kell korlátoznia, ha nincs más kielégítő megoldás; másodszor, az eltérésnek a madarakról szóló irányelv 9. cikke (1) bekezdésének a)–c) pontjában meghatározott okok valamelyikén kell alapulnia; harmadszor, az eltérésnek meg kell felelnie a 9. cikk (2) bekezdésében meghatározott, az eltérést a feltétlenül szükséges mértékre korlátozó és annak felügyeletét a Bizottság számára lehetővé tevő szigorú formai követelményeknek” ([100]).

107. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint „az irányelv 9. cikke szerinti eltérések csak akkor engedélyezhetők, ha biztosított az érintett fajok állományának megfelelő szinten tartása” ([101]). Az eltérés engedélyezéséért felelős illetékes hatóságnak meg kell győződnie arról, hogy mind három feltétel teljesül, és az eltérés nem ássa alá a madárvédelmi irányelv átfogó célkitűzéseinek elérését, ezáltal a fajok állományai megfelelő szinten maradnak vagy afelé haladnak. Következésképpen szükség van az eltérések alkalmazásának és az eltérések érintett madárfajokra (és adott esetben más fajokra) gyakorolt hatásának nyomon követésére.

108. Ebben az összefüggésben minden eltérés hatályát egyértelmű és pontos megfogalmazással kell meghatározni, amely az adott helyzetre vonatkozik ([102]), és egy konkrét problémát kezel. Az eltéréseket ezért megfelelően körül kell határolni, ami az EUB szerint azt jelenti, hogy az eltéréseket nem lehet általános feltételek alapján vagy határozatlan időre megadni ([103]). Az eltérés földrajzi hatályát a lehető legegyértelműbben meg kell határozni. Alá kell támasztani a megoldandó probléma és az eltérést igénylő tevékenység közötti ok-okozati összefüggést ([104]). A hatálynak ezért szigorúan a szóban forgó eltérés jogszerű céljának eléréséhez szükséges mértékre kell korlátozódnia, és alá kell támasztani az egyértelmű kapcsolatot az elérni kívánt céllal ([105]). Ez úgy biztosítható, hogy a 9. cikk (2) bekezdésében előírt információkat belefoglalják az eltérést engedélyező határozatba.

109. Ezért minden, eltérést engedélyező engedélynek vagy egyéb eszköznek teljeskörűen és egyértelműen kell hivatkoznia az eltérés által teljesítendő feltételekre. Ez azt is lehetővé teszi, hogy az illetékes hatóságok, többek között a bírák, az engedélyezett eltéréseket felügyeljék ([106]).

110. Az eltéréseket a Bizottsággal való konzultáció nélkül engedélyezik, azaz a jóváhagyási eljárás teljes egészében nemzeti szinten zajlik. Az engedélyezett eltérésekről az irányelv 9. cikkének (3) bekezdésével összhangban minden évben jelentést kell készíteni a Bizottság számára ([107]). A 9. cikk (4) bekezdése értelmében a Bizottságnak ezt követően biztosítania kell, hogy ezen eltérések következményei ne legyenek összeegyeztethetetlenek az irányelvvel. A Bizottságnak e célból meg kell tennie a szükséges intézkedéseket.

([100]) A C-247/85. sz. Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 7. pontja.
([101]) Lásd például: a C-76/08. sz., Bizottság kontra Málta ügyben hozott ítélet 59. pontja.
([102]) A C-247/85. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 7. pontja.
([103]) A C-247/85. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 28. és 34. pontja.
([104]) Lásd értelemszerűen a C-601/22. sz., WWF Österreich és társai ügyben hozott ítélet 73. pontját.
([105]) A C-79/03. sz., Bizottság kontra Spanyolország ügyben hozott ítélet 28. pontja. Ebben az ügyben az EUB elítélte a nem szelektív hagyományos vadászati módszerek alkalmazását, mivel nem lehetett összefüggést megállapítani az eltérés tárgyát képező gyakorlat és a kitűzött cél, azaz a növényi kultúrák súlyos károsodásának megelőzése között.
([106]) Emlékeztetni kell arra, hogy az EUMSZ 278. és 279. cikke szerint az EUB, ha úgy ítéli meg, hogy a körülmények megkövetelik, elrendelheti a megtámadott jogi aktus végrehajtásának felfüggesztését, és az elé terjesztett ügyekben bármely szükséges ideiglenes intézkedést elrendelhet. Például a C-503/06. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben az EUB arra kötelezte Olaszországot, hogy függessze fel a vadászati eltéréseket engedélyező regionális törvény alkalmazását.
([107]) Az egyedi eltérések a https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/derogations-and-exceptions-table címen tekinthetők meg. A fajok védelmével kapcsolatos eltérések és kivételek áttekintése az EU-ban – https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

Támogatás a gyakorlati végrehajtáshoz (3): Az adminisztratív terhet csökkentő és az eltérésekre vonatkozó tagállami jelentéstételt megkönnyítő online informatikai eszköz

Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség kezelésében működő HaBiDeS+ online informatikai platform kifejezetten arra a célra szolgál, hogy a tagállamok (köztük a régiók és más helyi közigazgatási szervek) a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv alapján engedélyezett eltérésekre vonatkozó információkat rögzíteni, kezelni és továbbítani tudják. Korszerű, egységes és központosított rendszert biztosít az eltérések bejelentésére, beleértve azok jogalapját, célját, az érintett fajokat, a földrajzi hatályt, az időtartamot és a kapcsolódó feltételeket. A Habitats and Birds Directives Derogation System+ (HaBiDeS+) [az élőhelyvédelmi és a madárvédelmi irányelv eltérési rendszere+] egységes adatmezők és fogalommeghatározások használatával támogatja a madárvédelmi irányelv 9. cikkének és az élőhelyvédelmi irányelv 16. cikkének következetes alkalmazását az egész EU-ban.

A platform strukturált jelentéstételi eszközöket kínál, amelyek végigvezetik a tagállamokat az eltérésre vonatkozó adatok benyújtásában, beleértve az előre meghatározott sablonokat, a kötelezően kitöltendő mezőket és az automatizált ellenőrzést, amely segít biztosítani a teljességet és az egyértelműséget. A HaBiDeS+ lehetővé teszi a nemzeti hatóságok számára, hogy idővel frissítsék és helyesbítsék az eltérésekről nyilvántartott adatokat, és megkönnyíti a Bizottság által végzett megfelelés-értékelést, nyomon követést és összehasonlító elemzést. Ezáltal csökkenti az adminisztratív terheket és a jelentéstételi gyakorlatok széttagoltságát, javítva az eltérések alkalmazásának átláthatóságát és nyomonkövethetőségét az Unió szintjén.

További információk:

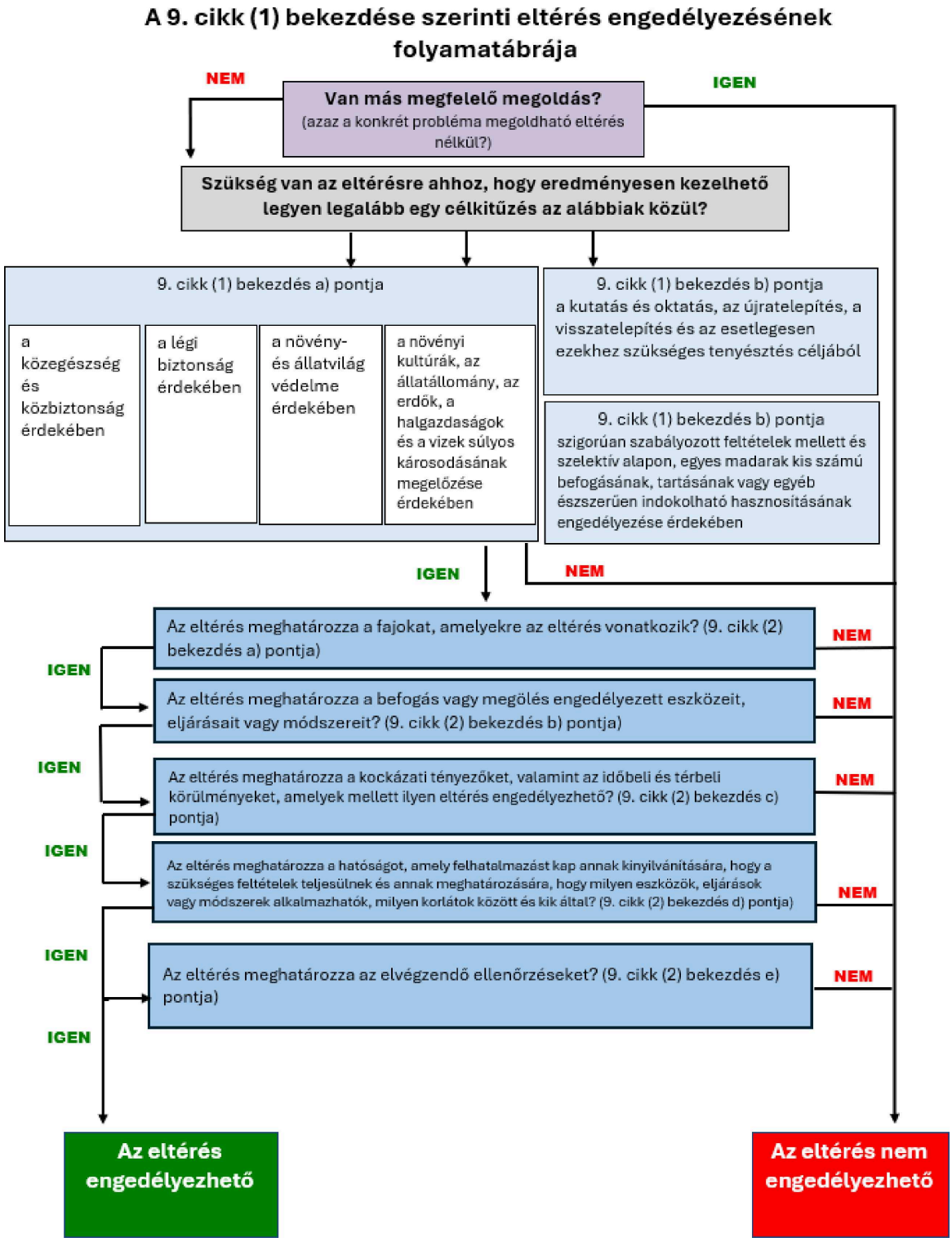
https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details

4.3. **A 9. cikk szerinti eltérések alkalmazásának feltételei**

111. Csak akkor engedélyezhető érvényes eltérés, ha teljesül a 9. cikkben meghatározott három feltétel ([108]).

112. Első feltételként a 9. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy az eltérés révén kezelni kívánt konkrét problémára nem lehet más megfelelő megoldás. Másodszor, az eltérést az irányelv 9. cikke (1) bekezdésének a)–c) pontjában meghatározott hat indok valamelyike alapján kell elfogadni. Végül az eltérésnek meg kell felelnie a 9. cikk (2) bekezdésében foglalt technikai követelményeknek.

([108]) A C-247/85. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 7. pontja.

1. feltétel: Nincs más megfelelő megoldás

113. A 9. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy a tagállamok csak akkor térhetnek el az 5–8. cikk követelményeitől, „ha nincs más megfelelő megoldás”. Ez azt jelenti, hogy az eltérés nem engedélyezhető, ha ugyanaz az eredmény megfelelően elérhető valamely más módon is, amely vagy teljesen elkerüli az 5. cikk megsértését, vagy az irányelv tilalmaira és célkitűzéseire tekintettel kevesebb kárral jár.

114. Az EUB ítélkezési gyakorlata alapján annak vizsgálata, hogy „van-e más megfelelő megoldás”, három részből áll: 1. Mi a megoldandó probléma vagy konkrét helyzet? 2. Vannak-e más megoldások? 3. Ha igen, ezek megfelelő módon orvosolják-e a szóban forgó problémát vagy konkrét helyzetet ([109])?

115. Az egyéb megfelelő megoldás rendelkezésre állását eseti alapon kell értékelni a rendelkezésre álló legjobb bizonyítékok alapján, figyelembe véve az arányosságot az eltérés hatásai és a tevékenység szükségessége tekintetében. Az eltérést engedélyező határozatnak „egyértelmű és elégséges indokolást” kell tartalmaznia, amelyből az a következtetés vonható le, hogy nincs más megfelelő megoldás ([110]).

116. Annak vizsgálata tehát, hogy van-e „más megfelelő megoldás”, azt feltételezi, hogy egy konkrét probléma vagy helyzet áll fenn, amit kezelni kell. Az illetékes nemzeti hatóságokat felszólítják arra, hogy oldják meg ezt a problémát vagy helyzetet úgy, hogy a lehetséges alternatívák közül kiválasztják a legmegfelelőbbet, amely a probléma vagy helyzet kezelése mellett biztosítja a fajok leghatékonyabb védelmét. A fajok védelmének biztosítása érdekében az alternatívákat az 5. cikkben felsorolt tilalmak fényében kell értékelni. Ilyen alternatívát jelenthet például egy másik helyszín keresése a projekt számára, a fejlesztés léptékének vagy kialakításának megváltoztatása, illetve másféle tevékenységek, folyamatok vagy módszerek alkalmazása.

117. Például annak értékelése során, hogy vannak-e „más megfelelő megoldások” a 9. cikk (1) bekezdés a) pont, harmadik franciabekezdés szerinti intézkedésekre, amelyek célja a növényi kultúrák, az állatállomány, az erdők, a halgazdaságok és a vizek súlyos károsodásának megelőzése, az 5. cikkel összeegyeztethető kivitelezhető és megelőző, halált nem okozó eszközöket kell előnyben részesíteni, vagy legalábbis komolyan megvizsgálni. A legtöbb esetben a növényi kultúrák vagy az állatállomány károsodását megelőző intézkedések (például a gazdálkodási módszerek megváltoztatása, továbbá az élőhelyek állapotának javítása) megfelelő alternatívát jelenthetnek a 9. cikk (1) bekezdésének a) pontja szerinti eltérések alkalmazása helyett. Más megelőző intézkedések is megfelelő alternatívát kínálhatnak a halált okozó módszerrel történő szabályozás helyett, mint például a tudományosan megalapozott információk terjesztése a konfliktusok (például az emberi magatartás miatti konfliktusok) csökkentése céljából.

118. A megoldandó probléma vagy konkrét helyzet azonosítása és annak ellenőrzése után, hogy összhangban áll az a 9. cikk (1) bekezdésében felsorolt indokokkal, az értékelésnek figyelembe kell vennie a probléma megfelelő kezelésére szolgáló különböző megoldásokat. Amikor az EUB egy madarak befogásával kapcsolatos ügyben a megfelelő alternatívákról határozott, megállapította, hogy az a tény, hogy egy másik intézkedés széles körben még nem valósítható meg, nem elegendő annak megállapításához, hogy a másik intézkedés nem „más megfelelő megoldás” ([111]).

119. Egy másik megoldás tehát nem tekinthető nem megfelelőnek pusztán amiatt, mert az több kényelmetlenséggel járna az eltérés kedvezményezettjei számára, vagy viselkedésük megváltoztatására kényszerítené őket ([112]). E tekintetben a vadászati gyakorlatok „mélyen gyökerező hagyományán” vagy „történelmi és kulturális hagyományán” alapuló érvek elégtelennek bizonyultak az eltérés szükségességének igazolásához ([113]). Ezenkívül egy adott vadászati módszer alkalmazása önmagában nem tekinthető célnak, mivel a vadászati módszer jellegénél fogva egy cél elérésére szolgáló módszer. Ha ugyanis egy adott vadászati módszer alkalmazását önmagában célnak tekintenénk, az egyik vadászati módszernek a másikkal szembeni előnyben részesítése elegendő lenne a „más megfelelő megoldás hiányával” kapcsolatos feltétel teljesüléséhez. Ez aláásná a 9. cikk szerepének hozzájárulását az irányelv célkitűzéseinek eléréséhez.

120. A megfelelő alternatív megoldás rendelkezésre állása olyan tényezőktől függően változhat, mint az érintett faj, az eltérés alapjául szolgáló indok, az érintett konkrét terület és a tagállam, ahol található. Például a riasztási technikák megfelelő alternatív megoldást jelenthetnek a növényi kultúrák bizonyos fajok miatti károsodásának megelőzésére, de ez nem feltétlenül megfelelő más, perzisztensebb fajok esetében, amelyek a zavarás megszűnését követően egyszerűen csak visszatérnének.

([109]) A C-10/96. sz., Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux ügy. Lásd még a madárvédelmi irányelven alapuló fenntartható vadászatról szóló iránymutatás 3.4.2. bekezdését.

([110]) A C-557/15. sz., Bizottság kontra Málta ügyben hozott ítélet 50. pontja.

([111]) A C-10/96. sz., *Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux* ügyben hozott ítélet 22. pontja.

([112]) A C-900/19. sz., One Voice ügyben hozott ítélet 40. és 41. pontja.

([113]) A C-79/03. sz., Bizottság kontra Spanyolország ügyben hozott ítélet 27. pontja.

121. Egy lehetséges alternatív intézkedés értékelésekor helyénvaló lehet más megoldások arányosságát is figyelembe venni. Egy műszakilag megvalósítható lehetőség gazdasági költsége releváns és figyelembe vehető. Ez azonban nem lehet az egyetlen meghatározó tényező a kitűzött cél elérésére alkalmas alternatívák kizárásához ([114]).

122. Más megoldások arányossága a vizsgált intézkedés által érintett fajok állományszintje és trendje alapján értékelhető ([115]). Az EUB megállapította, hogy értékelni kell a szóban forgó tevékenységnek az állomány szintjére gyakorolt hatását és e tevékenység szükségességét, valamint a kitűzött cél eléréséhez szükséges alternatív megoldások hatását és szükségességét ([116]). Például egy intézkedés arányosságának meghatározása keretében ki lehet zárni egy másik megoldást, ha az jelentős gazdasági költségekkel járna, miközben az irányelv célkitűzései szempontjából csak csekély előnyöket kínálna, és ez különösen így van azoknak a fajoknak az esetében, amelyek állománya meghaladja a megfelelő szintet. Ezzel szemben, ha a tervezett intézkedéshez képest egy másik intézkedés csekély költségnövekedéssel jár, de jobban összhangban áll az irányelv célkitűzéseivel, megfelelő másik megoldást jelent.

123. A más megfelelő megoldás hiányára vonatkozó feltétel teljesülésére vonatkozó bizonyítási küszöb tehát magasabb, amennyiben az eltérés engedélyezése hatással lehet az irányelv célkitűzéseinek elérésére.

124. Az eltérés alkalmazása csak akkor indokolható, ha kellően bizonyítható, hogy a fenti megfontolásokat figyelembe véve a lehetséges alternatívák nem megfelelőek, és ha a többi feltétel is teljesül. Ugyanakkor azonban, ha egy intézkedés részben megfelelő, még akkor is, ha nem kellőképpen kezeli a problémát, de még mindig csökkentheti vagy enyhítheti azt, akkor először azt kell végrehajtani. Annak megállapításakor, hogy nincs más megfelelő megoldás, az eltérésről szóló határozatot a legjobb releváns tudományos ismereteken alapuló részletes indokolással kell alátámasztani, amely kifejti azokat az okokat, amelyek alapján az illetékes hatóság erre a megállapításra jutott ([117]).

Gyakorlati példák

125. Sok esetben a 9. cikk szerinti eltérés alkalmazása helyett megfelelő alternatívát jelenthetnek a károk megelőzésére irányuló intézkedések, többek között a vadak riasztására szolgáló berendezések, a mezőgazdasági gyakorlatok megváltoztatása, a veszélytelen területek kialakítása, továbbá az érintett fajok élőhelyei jó állapotának vagy az érintett faj rendelkezésére álló prédafajok állományainak helyreállítása, vagy akár több intézkedés kombinációja. A légi közlekedés biztonsága érdekében például a vegetációt széles körben kezelik oly módon, hogy a repülőterek ne legyenek vonzók a vadak számára, és a vadak elriasztását szolgáló technikákat alkalmaznak, és a károsodás hatékony megelőzése érdekében néha különböző intézkedések kombinációjára lehet szükség.

126. Előfordulhat, hogy egyes esetekben a tiltott károsítást nem lehet teljesen elkerülni, vagyis azt a megoldást kell választani, amelyik az 5. cikkben foglalt tilalmakra és az irányelv célkitűzéseire tekintettel a legkisebb hatással jár. Ilyen lehet például a riasztási technikáknak a korlátozottan halált okozó módszerrel történő szabályozással egyidejű alkalmazása a riasztás hatékonyabbá tétele érdekében, ahelyett, hogy a riasztás lehetőségét teljes mértékben elvetnék.

127. Azok a problémák, amelyek eltérést tehetnek szükségessé, gyakran az élőhelyek állapotromlásának és a szűkebben rendelkezésre álló táplálléknak a következményei. Például az egyes varjúfélék vagy ragadozó madarak zsákmányolásának hatása a földön fészkelő madarakra, például a fogolyra (*Perdix perdix*), részben a menedéket és élelmet kínáló jó költő- és fiókanevelő helyek elvesztésének tudható be. Ezért az olyan hosszú távú, ökoszisztéma-alapú megoldásokat, mint az élőhelyek jó állapotának helyreállítása a fajok – mind a konfliktusokat okozók, mind az azokat elszenvedők – számára, a problémák azonnali kezelésére irányuló rövidebb távú, esetleg eltérést igénylő megoldásokkal együtt kell végrehajtani.

([114]) Lásd értelemszerűen a C-601/22. sz., WWF Österreich és társai ügyben hozott ítélet 82. pontját.
([115]) A C-784/23. sz. Voore Mets és Lemeks Põlva ügy 54–56. pontja.
([116]) A C-784/23. sz., Voore Mets és Lemeks Põlva ügy 56. pontja.
([117]) A C-900/19. sz., One Voice ügyben hozott ítélet 32. pontja.

128. Ami a kutatás célját szolgáló egyéb megfelelő megoldásokat illeti, az eltérést engedélyező határozatnak meg kell említenie, hogy az ornitológiai területen nem állnak rendelkezésre más szabványos tudományos kutatási eszközök ([118]), és e hiányra vonatkozóan pontos és kellő indokolást kell tartalmaznia.

2. feltétel: A 9. cikk (1) bekezdésének a)–c) pontjában szereplő hat indok valamelyikének alátámasztása

129. Mielőtt egyenként megvizsgálnánk a madárvédelmi irányelvnek a fajok védelmére vonatkozó kötelezettségeitől történő eltérés szükséges indokait, meg kell jegyezni, hogy a felsorolás kimerítő jellegű. Következésképpen eltérés csak akkor alkalmazható, ha annak célja a 9. cikk (1) bekezdésének a) és b) pontjában meghatározottak valamelyikére vonatkozik, vagy ha a 9. cikk (1) bekezdésének c) pontjában foglalt előírásokkal összhangban hajtják végre. A c) pont szerinti eltérést – „szigorúan szabályozott feltételek mellett és szelektív alapon, egyes madarak kis számú befogásának, tartásának vagy egyéb észszerűen indokolható hasznosításának engedélyezése érdekében" – itt nem tárgyaljuk, mivel azt a madárvédelmi irányelven alapuló fenntartható vadászatról szóló iránymutatás ([119]) már ismerteti.

9. cikk (1) bekezdése a) pontjának első franciabekezdése: a **közegészség és közbiztonság** érdekében.

130. Ez az indok olyan körülményekre vonatkozik, mint a lakosság betegségekkel szembeni védelme és a balesetek megelőzése. Az eltérés ezen indoklása olyan helyzetekkel kapcsolatos, amikor az emberi egészségre és biztonságra veszélyes kockázatok megelőzése érdekében hozott intézkedések ütköznek a madárfajok védelmének szükségességével, és azt felülírják.

131. A „köz-" kifejezés használata arra utal, hogy az irányelv természetvédelmi céljaival szemben csak a köz- vagy a magánszektorhoz tartozó jogalanyok által képviselt közérdekek mérlegelhetők. Így azok a projektek, amelyek teljes mértékben vállalatok vagy magánszemélyek érdekeit szolgálják, jellemzően nem tekinthetők közérdekűnek, kivéve, ha egyidejűleg tágabb célt is szolgálnak. Az EUB megerősítette, hogy ez a cím vonatkozhat a tüzek, áradások és megbetegedések megelőzésére is ([120]). Egy másik gyakorlati példa erre az ivóvíztározó vagy élelmiszertároló létesítmény madárürülék általi szennyeződésének megelőzése.

132. Ilyen eltérések csak olyan konkrét helyzetekkel kapcsolatban engedélyezhetők, amelyekben a közegészséghez és a közbiztonsághoz fűződő érdek elsőbbséget élvez a madarak védelmével szemben ([121]). Ezért kapcsolatot kell teremteni az eltérés alapján engedélyezett tevékenység és az azonosított közegészségügyi és közbiztonsági aggály között. Ehhez az eltérést engedő rendszernek kellően körülhatároltnak kell lennie, és meg kell határoznia a kockázati tényezőket, valamint az időbeli és térbeli körülményeket, amelyek mellett ilyen eltérés engedélyezhető ([122]). A madárürülék okozta szennyeződés példáját véve, az ürülék vagy fészkek puszta jelenléte önmagában nem elegendő az eltérés engedélyezéséhez. Bizonyítani kell, hogy a fészkek elhelyezkedése vagy száma tényleges egészségügyi kockázatot jelent.

133. Az (EU) 2023/2413 irányelv (a továbbiakban: a megújuló energiáról szóló III. irányelv) ([123]) 16f. cikke szerint a madárvédelmi irányelv 9. cikke (1) bekezdése a) pontjának alkalmazásában egy konkrét esetben fennálló jogi érdekek súlyozásánál a megújuló energiaforrást hasznosító erőművek, ezen erőművek hálózati csatlakozása és maga a kapcsolódó hálózat, valamint a tárolóeszközök tervezéséről, építéséről és üzemeltetéséről azt kell vélelmezni, hogy azok a közegészséget és a közbiztonságot szolgálják ([124]). Ez a vélelem megtámadható, és eseti értékelés tárgyát képezi. A tagállamok kellően indokolt és különös körülmények fennállása esetén, az (EU) 2018/1999 rendelet 3. és 14. cikke alapján benyújtott, integrált nemzeti energia- és klímaterveikben meghatározott prioritásokkal összhangban korlátozhatják e cikk alkalmazását területük bizonyos részeire, bizonyos technológiatípusokra vagy bizonyos műszaki jellemzőkkel rendelkező projektekre.

([118]) Lásd: a C-23/23. sz., Bizottság kontra Málta ügyben hozott ítélet 69. pontja.

([119]) A madárvédelmi irányelven alapuló fenntartható vadászatról szóló iránymutatás, 3.5. szakasz, 58. o., https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/ab2c4330-6c71-4d0d-addd-f2d0abf7a118/details.

([120]) A C-247/85. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 27. pontja.

([121]) A C-247/85. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 27. pontja.

([122]) A C-247/85. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 28. pontja.

([123]) Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2413 irányelve (2023. október 18.) az (EU) 2018/2001 irányelvnek, az (EU) 2018/1999 rendeletnek és a 98/70/EK irányelvnek a megújuló energiaforrásokból előállított energia előmozdítása tekintetében történő módosításáról, valamint az (EU) 2015/652 tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (HL L, 2023/2413, 2023.10.31., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).

([124]) Az (EU) 2023/2413 irányelv 16f. cikke.

134. Az (EU) 2024/1735 rendelet (a nettó zéró iparról szóló jogszabály) ([125]) 15. cikkének (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a stratégiai „nettó zéró” projektek ([126]) és kijelölt, „nettó zéró” ipari tevékenységek felgyorsítását célzó völgyekben megvalósuló „nettó zéró” technológiák gyártására irányuló projektek ([127]) közérdekűnek minősülnek, és a népegészséget és a közbiztonságot szolgáló projektnek tekinthetők, feltéve, hogy a madárvédelmi irányelvben meghatározott valamennyi feltétel teljesül ([128]).

135. Emellett az (EU) 2024/1252 rendelet (a kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló jogszabály) ([129]) 10. cikkének (2) bekezdése értelmében a stratégiai fontosságú nyersanyagok ellátásbiztonságához hozzájáruló stratégiai projektek a közegészséget és a közbiztonságot szolgálónak minősülnek, feltéve, hogy a madárvédelmi irányelvben meghatározott valamennyi feltétel teljesül. Következésképpen – mint minden esetben a 9. cikk szerinti eltérések engedélyezésekor – ekkor is bizonyítani kell, hogy a madárvédelmi irányelv 9. cikkében foglalt egyéb feltételek, nevezetesen a megfelelő alternatív megoldás hiánya és a 9. cikk (2) bekezdésében foglalt technikai követelmények teljesülnek.

9. cikk, (1) bekezdés, a) pont, második franciabekezdés: a **légi biztonság** érdekében.

136. A nehéz testű, illetve a rajviselkedésű madárfajok komoly veszélyt jelentenek a légi személyzet, az utasok és a légi járművek biztonságára nézve. Az ilyen madárfajokkal való ütközések késedelmekhez, megrongálódott légi járművekhez, sőt balesetekhez vezethetnek, emberéleteket követelhetnek, és messzemenő pénzügyi következményekkel járhatnak a légi közlekedési ágazatra nézve. Az ütközések mindig halálosak az érintett madarak számára, ami állományvédelmi problémákat okoz, ha ritka vagy veszélyeztetett fajok példányairól van szó. Számos repülőtéren állománygazdálkodási intézkedéseket hoznak a madarak légi járművekkel történő ütközésének megelőzésére ([130]). Az ilyen megoldások része az élőhelyek kezelése annak érdekében, hogy a madarak és a madárrajok számára csökkentsék a terület vonzerejét, valamint a különböző elijesztési technikák, például a zajt keltő hangágyúk. Az ilyen intézkedések sérthetik az irányelv 5. cikkét, különösen a d) pontban foglalt jelentős zavarás tilalmát. Sok esetben más megfelelő megoldások is rendelkezésre állnak, amelyek hatékonyabbak és tartósabbak, mint a leölés. Például adott esetben érdemes fontolóra venni a repülőtértől távol eső élőhely-helyreállítást is a madarak elterelése érdekében, amivel elkerülhető az eltérés szükségessége.

9. cikk, (1) bekezdés, a) pont, harmadik franciabekezdés: **a növényi kultúrák, az állatállomány, az erdők, a halgazdaságok és a vizek súlyos károsodásának** megelőzése érdekében.

137. Ez az indok többek között bizonyos, a felsorolt területekhez kapcsolódó gazdasági érdekek esetén alkalmazható. Minőségi jellegű, így csak akkor alkalmazható, ha a kár „súlyos”. Ezért a kisebb kár vagy a kisebb kár fenyegetése ezen a címen nem tekinthető elegendőnek az eltérés engedélyezéséhez ([131]).

138. Ez az indok megelőző jellegű, ami azt jelenti, hogy a súlyos kár bekövetkezése előtt alkalmazható. E tekintetben a tagállamok hivatkozhatnak a múltban ismétlődően jelentkező károkra, és ebből következően annak valószínűségére, hogy intézkedés hiányában ismét bekövetkeznek az azonosított madárpopulációkhoz kapcsolódó súlyos károk ([132]). Ezen indok alkalmazását bizonyítékokkal kell alátámasztani, és a kárnak legalább nagyrészt az

([125]) Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1735 rendelete (2024. június 13.) a „nettó zéró” technológiák európai gyártási ökoszisztémájának megerősítését célzó intézkedési keret létrehozásáról és az (EU) 2018/1724 rendelet módosításáról (HL L, 2024/1735, 2024.6.28., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1735/oj).

([126]) A „nettó zéró” technológiák európai gyártási ökoszisztémájának megerősítését célzó intézkedési keret létrehozásáról szóló, 2024. június 13-i (EU) 2024/1735 európai parlamenti és tanácsi rendelet 15. cikkének (3) bekezdése.

([127]) A „nettó zéró” technológiák európai gyártási ökoszisztémájának megerősítését célzó intézkedési keret létrehozásáról szóló (EU) 2024/1735 rendelet 18. cikkének (4) bekezdése.

([128]) Az (EU) 2024/1735 rendelet hatálya alá tartozó „nettó zéró” ipari projektek nem mentesülnek a madárvédelmi irányelv 9. cikke szerinti kötelezettségek alól, amelyek feltételei továbbra is szokásosan alkalmazandók.

([129]) Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1252 rendelete (2024. április 11.) a kritikus fontosságú nyersanyagokkal való biztonságos és fenntartható ellátást biztosító keret létrehozásáról és a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1724 és az (EU) 2019/1020 rendelet módosításáról (HL L, 2024/1252, 2024.5.3., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj).

([130]) A repülőterekhez kapcsolódó követelmények és igazgatási eljárások meghatározásáról szóló, 2014. február 12-i 139/2014/EU bizottsági rendelet a légi közlekedés biztonságának fenntartása érdekében repülésbiztonsági előírásokat ír elő, többek között a vadakhoz kapcsolatos veszélyek kezelésére vonatkozóan.

([131]) A C-247/85. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben hozott ítélet 56. pontja.

([132]) Lásd értelemszerűen a C-601/22. sz., WWF Österreich és társai ügyben hozott ítélet 70. pontját. Bár ez az ügy farkasok megölésére vonatkozó eltérésekről szólt, az ítélet értelmezi a „súlyos kár” jelentését, amely értelemszerűen a madárvédelmi irányelv 9. cikkére is alkalmazható.

eltérésben érintett fajoknak kell betudhatónak lennie ([133]). E tekintetben az absztrakt kockázatot jelentő és a védett fajok által csak részben okozott jövőbeli esetleges közvetett kár ebben az összefüggésben nem tekinthető „súlyos kárnak” ([134]).

139. Az eltérés ezen indoklásának hatálya alá tartozó károk felsorolása kimerítő jellegű. Néhány ágazati példa, amely e cím alatt eltérést eredményezhet:

— a növényi kultúrák súlyos károsodása, például a magok megsemmisítése és fogyasztása, a növények növekedése vagy a végtermék megsemmisülése a táplálékot gyűjtő madarak révén,

— az erdők súlyos helyi károsodása, például a gémek vagy kárókatonák sűrűn lakott kolóniáiból származó túlzott ürülék következtében fejlődésben visszamaradt fák növekedése miatt,

— az állatállomány súlyos károsodása, például ragadozó madarak vagy varjak által befogott vagy károsított állatállomány, vagy a betegségek terjedésének fokozott kockázata révén,

— a halgazdaságok súlyos károsodása, például mind a vadon, mind az akvakultúrában élő halak zsákmányul ejtése révén,

— a víztestek súlyos károsodása, például víztározók szennyezése vagy öntözőcsatornák károsodása révén.

140. Annak értékelése, hogy ez a kár súlyos-e, főként a gazdasági költségtől, valamint az érintett érdekelt felekre vagy közösségekre gyakorolt hatástól és annak mértékétől függ. A kárt annak alapján is értékelni kell, hogy az érdekelt fél mennyire képes ilyen kárt elszenvedni. Például a ludak által egy földterületen termesztett növényekben okozott károk súlyossága eltérő lesz a mezőgazdasági kistermelő és a nagyobb vállalkozást működtető mezőgazdasági termelő esetében. A kár súlyosságát az eltérések mértékével azonos léptékben kell értékelni (azaz egyetlen mezőgazdasági üzemre vonatkozó intézkedések esetében a mezőgazdasági üzem szintjén, vagy regionális, nemzeti vagy vonulási útvonal-gazdálkodási tervek megléte esetén regionális, nemzeti szinten vagy a vonulási útvonal szintjén).

141. A fentiekben kifejtettek szerint az eltéréseknek megfelelően körülhatároltnak kell lenniük, és konkrét helyzetekre kell vonatkozniuk. Ezért a megelőző ellenőrzési stratégiák kidolgozásakor az első megközelítésnek annak kell lennie, hogy a beavatkozásokat határidőhöz és ahhoz a helyhez kell kötni, ahol a súlyos kár valószínűleg jelentkezni fog vagy ahol jelentkezik. Az olyan széles körben elterjedt fajok azonban, amelyek nagy területeken okozhatnak károkat, mint például az örvös galamb (*Columba palumbus*), a nagy kárókatona (*Phalacrocorax carbo*) vagy egyes lúdfajok, tágabb területet lefedő eltéréseket indokolhatnak. Ez nem érinti azt az átfogó követelményt, hogy az eltérés földrajzi hatályát a lehető legpontosabban meg kell határozni. Hasonlóképpen, ezeknek az eltéréseknek konkrétnak kell lenniük a számok, az időzítés és a módszerek tekintetében, és ki kell fejteniük, hogy minek a kezelésére irányul az eltérés.

142. Lehetővé lehetne tenni az összehangolt eltérések, például a vonulási útvonalon érvényes eltérések alkalmazását, amelyek alapján egy országban adott fajokra (például az apácalúdra vagy a nagy kárókatonára) vonatkozó eltéréseket engedélyeznének egy másik országban okozott károk megelőzése érdekében. Ezt a megközelítést vagy olyan nemzetközi egyezmény vagy megállapodás alapján kidolgozott nemzetközi állománygazdálkodási terv keretében kellene alkalmazni, amelynek az EU részes fele, vagy az összes érintett tagállam által jóváhagyott hasonló kereten belül. Ez a megközelítés alkalmazható továbbá ha: 1. bizonyítható a kapcsolat egy tagállam egy adott területén jelentkező súlyos kár vagy kockázat és egy másik tagállamban eltérés hatálya alá tartozó madarak között; 2. a 9. cikk szerinti minden más vonatkozó feltétel teljesül; 3. bizonyítható, hogy az abban a tagállamban alkalmazott eltérés, amelynek a területén a súlyos kár vagy kockázat jelentkezik, nem elegendő a súlyos kár vagy kockázat megakadályozására; valamint 4. az eltéréseket csak annak a tagállamnak a kérésére, illetve azzal a tagállammal konzultálva engedélyezik, amelynek területén a súlyos kár vagy kockázat jelentkezik. A kárókatonák által okozott „súlyos kár” miatti eltérés alkalmazásának lehetséges példája ezen útmutató II. mellékletében található.

([133]) Lásd értelemszerűen a C-601/22. sz., WWF Österreich és társai ügyben hozott ítélet 71. pontját.
([134]) Lásd értelemszerűen a C-601/22. sz., WWF Österreich és társai ügyben hozott ítélet 72–74. pontját.

9. cikk (1) bekezdés a) pont, negyedik franciabekezdés: **a növény- és állatvilág védelme érdekében**

143. Ez az indok a fajok vagy élőhelyek megőrzésére irányuló erőfeszítések esetén alkalmazható, és azokra a helyzetekre vonatkozik, amikor az 5. cikkben foglalt tilalmakat más növények vagy állatok védelme érdekében kell figyelmen kívül hagyni. Nincs meghatározva az érintett állatok vagy növények jellege, de látszólag másokról van szó mint a 9. cikk (1) bekezdés a) pont egyéb rendelkezéseinek hatálya alá tartozó, gazdasági jelentőségű növények és állatok. Ez az indok valószínűleg akkor a legnyomatékosabb, ha a ritka vagy veszélyeztetett fajok védelmére irányuló erőfeszítésekhez kapcsolódik, de nem csak az ilyen fajokra korlátozódik. Úgy tűnik továbbá, hogy ebben az esetben nem szükséges bizonyítani a súlyos hatás valószínűségét az eltérés alkalmazását megelőzően.

144. Azt, hogy a növény- és állatvilág védelme érdekében helyénvaló-e az eltérés alkalmazása, eseti alapon kell eldönteni, az érintett fajok védettségi helyzetének és szükségleteinek gondos mérlegelésével. Különböző tényezőket kell figyelembe venni annak eldöntéséhez, hogy helyénvaló-e eltérést engedélyezni a 9. cikk (1) bekezdése a) pontjának negyedik franciabekezdése alapján, azonban az ilyen eltéréseknek minden esetben természetvédelmi célt kell szolgálniuk. A növény- vagy állatfajok védettségi helyzete, ritkasága vagy sebezhetősége tehát lényeges szempont. Ugyanígy az a tény is releváns, hogy a védelmet igénylő növény vagy állat ritkább-e vagy rosszabb védettségi helyzetben van-e, mint azok a madárfajok, amelyekre nézve az eltérést kérik. Egy másik tényező az EU-ban vagy a nemzeti jog által védett növény- vagy állatfajok védelmi helyzete. A 9. cikk (1) bekezdése a) pontja negyedik franciabekezdésének alkalmazása indokoltabb lesz, ha uniós szinten védett növény- és állatfajokra (például az élőhelyvédelmi irányelv IV. és V. mellékletében felsorolt fajokra) vagy a nemzeti jog alapján védett fajokra vonatkozik.

145. A madarak zsákmányszerzés, növényevés, taposás, felhalmozódott ürülék stb. révén lehetnek hatással a növény- és állatvilágra. Ez az eltérési ok ezért alkalmazható a ragadozókra, mint például a védett fajokat zsákmányoló ragadozó madarakra. Mivel a ragadozó madarak kevéssé termékenyek, a további mortalitás vagy a fészkelőállományból történő eltávolítás elkerülése érdekében különösen fontos, hogy minden más lehetséges megoldást mérlegeljünk. A hatóságoknak bizonyítaniuk kell, hogy az eltéréssel érintett egyed(ek) közvetlenül felelős(ek) az eltérés által kezelni kívánt természetvédelmi problémáért, és kizárt, hogy azt más tényező, például betegség, nem megfelelő élelmiszer-ellátás vagy menedék hiánya okozza.

146. Fontos megfontolandó szempont, hogy a ragadozás milyen mértékben tulajdonítható közvetlenül az olyan tágabb dinamikáknak, mint az élőhelyek eltűnése, állapotromlása vagy változása. Például a mezei hörcsög (*Cricetus cricetus*) elhullásának fő oka a ragadozó madarak zsákmányejtése, különösen a szaporodás idején és az áttelelés utáni időszakban. Az állomány ragadozás miatti hanyatlása ugyanakkor a hörcsög élőhelyeinek emberi okokra visszavezethető eltűnésének és fragmentációjának közvetlen következménye. Elzászban (Franciaország) a mezei hörcsögök jellemzően búza- vagy lucernaföldek alatt rejtőznek, amelyek táplálékot és a ragadozókkal szemben menedéket biztosítanak számukra. Ezek monokultúrás kukoricaföldde történő átalakítása következtében a talaj hosszú időszakokra fedetlenül marad, ami a mezei hörcsögöket kiszolgáltatottá teszi a ragadozó madarakkal szemben ([135]). Ilyen esetekben a ragadozók eltérés révén történő szabályozása csak akkor alkalmazható, ha azzal egyidejűleg a fajok élőhelyeinek helyreállítására irányuló intézkedések is folyamatban vannak, vagy sor került a káros emberi tevékenységek szabályozására. Utóbbiakat előnyben kell részesíteni a védett ragadozó madarak példányainak önálló intézkedésként végrehajtott kiselejtezésével és eltávolításával szemben. Ezt támasztja alá a 9. cikk (1) bekezdése, amely előírja, hogy meg kell győződni más megfelelő megoldás létezéséről (lásd fent).

9. cikk, (1) bekezdés, b) pont: **a kutatás és oktatás, az újratelepítés, a visszatelepítés és az esetlegesen ezekhez szükséges tenyésztés** céljából

147. Az e címen engedélyezett eltérések magukban foglalják a gyűrűzést vagy a műholdas nyomkövetésre szolgáló jelölők telepítését, a vonulási minták tanulmányozása és a megállóhelyek azonosítása céljából. Madarak befogására betegségek, például a madárinfluenza kutatása céljából is szükség lehet.

148. A 9. cikk (1) bekezdésének b) pontjában szereplő „kutatás” kifejezést „tudományos kutatásként” kell értelmezni. Ez azt jelenti, hogy az eltérés tárgyát képező kutatásnak bizonyos módszertani lépéseket kell követnie. Például egy kutatási projektnek rendelkeznie kell egy kutatási kérdésben megfogalmazott célkitűzéssel, és úgy kell kialakítani, hogy előrehaladást érjen el e kérdés megválaszolása tekintetében ([136]). A „céljából” kifejezés ugyanis azt jelzi, hogy a

([135]) https://www.grand-hamster-alsace.eu/the-great-hamster/?lang=en.
([136]) Ćapeta főtanácsnok C-23/23. sz., Bizottság kontra Málta ügyre vonatkozó indítványának 60. pontja.

kutatási program kialakításának és végrehajtásának a kitűzött tudományos célhoz képest észszerűnek és arányosnak kell lennie ([137]). Ehhez tehát kapcsolatra van szükség az eltérés által engedélyezett tevékenység és a kérdés megválaszolásához szükséges kutatás között. Például nem tekinthető arányosnak az indokolatlanul nagy mintavétel, amely a faj rendkívül tolakodó bolygatását okozza korlátozott új tudományos adatokért vagy olyan információért cserébe, amely nem írja felül a vadon élő madárfajok védelmének átfogó jelentőségét. A kutatás tervének továbbá meg kell felelnie a tudományos és etikai normáknak, és rendes körülmények között a kutatást független tudományos intézménynek kell végeznie, megterveznie, vagy legalábbis felülvizsgálnia és jóváhagynia. A madárgyűrűzést például csak független és képzett ornitológusok végezhetik.

Támogatás a gyakorlati végrehajtáshoz (4): Rugalmasság a 9. cikk alkalmazásában a vonulási útvonal koordinált megközelítése révén

Annak érdekében, hogy a tagállamok az egyes fajok által okozott gazdasági károkkal kapcsolatos kihívásokat hatékonyan és összehangoltan tudják kezelni, a madárvédelmi irányelv alapján adott esetben a vonulási útvonalon érvényes eltéréseket lehet alkalmazni. Ez a megközelítés lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy bizonyos fajok, különösen a vonuló fajok (például az apácalúd vagy a nagy kárókatona) tekintetében eltéréseket engedélyezzenek annak érdekében, hogy megelőzzék súlyos károk bekövetkezését más tagállamokban. Ezt a megközelítést azonban olyan nemzetközi egyezmény vagy megállapodás keretében kell alkalmazni, amelynek az EU is részes fele (mint például az afrikai-eurázsiai vízimadarak védelméről szóló megállapodás vagy a Berni Egyezmény), vagy a valamennyi érintett tagállam által elfogadott európai vagy regionális fajvédelmi cselekvési terv keretében, a 9. cikk követelményeivel összhangban lévő megfelelő biztosítékokkal, valamint az érintett tagállamokkal folytatott megfelelő konzultációval és a tagállamok bevonásával (lásd: 139. bekezdés).

3. feltétel: A 9. cikk (2) bekezdésében foglalt technikai követelmények alkalmazása

149. A harmadik feltétel a 9. cikk (2) bekezdésében meghatározott technikai követelmények teljesítése. A madárvédelmi irányelv 9. cikkének (2) bekezdése pontos előírásokat állapít meg az eltérésekre vonatkozóan. Ezek lehetővé teszik a tagállamok és a Bizottság számára az (1) bekezdés szerinti eltérések nyomon követését. Az illetékes hatóságoknak az eltérést engedélyező határozatban és a Bizottságnak benyújtott, eltérésről szóló jelentésekben fel kell tüntetniük a következő információkat:

a) a fajokat, amelyekre az eltérések vonatkoznak;

b) a befogás vagy megölés engedélyezett eszközeit, eljárásait vagy módszereit;

c) a kockázati tényezőket, valamint az időbeli és térbeli körülményeket, amelyek mellett ilyen eltérések engedélyezhetők;

d) a hatóságot, amely felhatalmazást kap annak kinyilvánítására, hogy a szükséges feltételek teljesülnek és annak meghatározására, hogy milyen eszközök, eljárások vagy módszerek alkalmazhatók, milyen korlátok között és kik által;

e) az elvégzendő ellenőrzéseket.

150. A 9. cikk (2) bekezdésének való megfelelés megkönnyítése érdekében a Bizottság a 9. cikk (2) bekezdésében foglalt technikai követelményeket átültette az eltérésekre vonatkozó jelentéstételi formátumba, amely az élőhelyvédelmi és a madárvédelmi irányelv eltérési rendszere (HaBiDeS+) elnevezésű online digitális eszközt használja ([138]). A Bizottság felkéri a tagállamokat, hogy használják ezt az eszközt, amely egyszerűsíti az eltérések engedélyezésére vonatkozó e feltételnek való megfelelés folyamatát. Az eszköz alkalmazása csökkenti a 9. cikk végrehajtásával kapcsolatos adminisztratív terheket.

([137]) Čapeta főtanácsnok C-23/23. sz., Bizottság kontra Málta ügyre vonatkozó indítványának 62. pontja.
([138]) Lásd a HaBiDeS+ jelentéstételi kézikönyvét: https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details.

151. Az EUB megállapította, hogy e formai feltételek „célja, hogy az eltéréseket a szigorúan szükséges mértékre korlátozzák, és lehetővé tegyék a Bizottság számára azok felügyeletét” ([139]). Egy másik ügy kapcsán az EUB kimondta, hogy „az e tárgyban alkalmazandó nemzeti szabályozásnak egyértelműen és pontosan meg kell határoznia az eltérés feltételeit, és köteleznie kell az alkalmazásukkal megbízott hatóságokat azok betartására” ([140]). A 9. cikk (2) bekezdésének a)–e) pontja szerinti teljes körű és pontos előírások szükségesek ahhoz, hogy a Bizottság teljesíthesse a 9. cikk (4) bekezdése szerinti kötelezettségét annak biztosítása érdekében, hogy az eltérések következményei ne legyenek összeegyeztethetetlenek az irányelvvel.

152. Pontosabban, a 9. cikk (2) bekezdésének való megfelelés érdekében a tagállamoknak az egyes albekezdésekben előírt információkkal kapcsolatban a következőket kell betartaniuk:

— 9. cikk (2) bekezdés a) pont: „a fajokat, amelyekre az eltérések vonatkoznak”

A tagállamoknak az eltéréseket fajonként, a tudományos név feltüntetésével kell engedélyezniük és jelenteniük, nem pedig magasabb rendszertani szintek vagy homályosan meghatározott kategóriák („madarak”, „minden faj”, „varjúfélék” stb.) szerint csoportosítva. Például egy kereskedelmi halastó tulajdonosa számára bizonyos számú szürke gém (*Ardea cinerea*) és bizonyos számú nagy kárókatona (*Phalacrocorax carbo*) leölése tekintetében engedélyezett eltérést két különböző eltérésként kell bejelenteni. Kivételeket lehet tenni bizonyos esetekben, amikor a szóban forgó eltérés körülményei megnehezítik az összes szükséges információ megszerzését, például amikor a célzott fajok listája előre nem ismerhető, mint a légi közlekedés biztonsága esetében, vagy amikor a körülmények ezt indokolják, de később az előírásnak megfelelően jelentik a fajokat.

Minden egyes faj esetében meg kell határozni és a jelentésben fel kell tüntetni a célzott és a ténylegesen elpusztított vagy megzavart egyedek számát, vagy a célzott és a ténylegesen elpusztított vagy sérült fészkek számát. Amennyiben a pontos szám nem határozható meg, becslést vagy értéktartományt kell megadni. Ez néha az engedélyek számának korlátozásával, illetve nemzeti vagy regionális kvóták meghatározásával történik, amelyeknek összhangban kell lenniük a 9. cikkel és a madárvédelmi irányelv átfogó célkitűzéseivel.

— 9. cikk (2) bekezdés b) pont: „a befogás vagy megölés engedélyezett eszközei, eljárásai vagy módszerei”

Ezeket a fajra gyakorolt hatásuk értékelése érdekében kell jelenteni. Meg kell adni a módszerek részleteit is, például a típust és a méretet.

— 9. cikk (2) bekezdés c) pont: „a kockázati tényezők, valamint az időbeli és térbeli körülmények, amelyek mellett ilyen eltérések engedélyezhetők”

Az eltéréseknek korlátozott időtartamra kell szólniuk, és konkrét helyen kell érvényben lenniük, a probléma várható bekövetkezésének idejére és helyére összpontosítva. Ezeket az eltérés alkalmazási körének lehető legpontosabb meghatározásához szükséges és lehetséges részletességgel kell meghatározni.

— 9. cikk (2) bekezdés d) pont: „a hatóság, amely felhatalmazást kap annak kinyilvánítására, hogy a szükséges feltételek teljesülnek és annak meghatározására, hogy milyen eszközök, eljárások vagy módszerek alkalmazhatók, milyen korlátok között és kik által”

Az eltérést engedélyező illetékes hatóságot teljes nevével egyértelműen meg kell nevezni nemzeti, regionális vagy helyi szinten, és adott esetben fel kell tüntetni azt is, hogy kinek részére engedélyezték az eltérést.

— 9. cikk (2) bekezdés e) pont: „az elvégzendő ellenőrzések”

Az illetékes hatóságoknak felügyelniük kell és nyomon kell követniük azt is, hogy az eltéréseket helyesen hajtották-e végre, ellenőrizniük kell, hogy az eltérések elérték-e célkitűzéseiket, amit tudományos bizonyítékoknak kell alátámasztania, valamint szükség esetén korrekciós intézkedéseket kell hozni a fajokat érintő kockázatok vagy károsodás megelőzése érdekében.

([139]) A C-118/94. sz., Associazione Italiana per il WWF ügyben hozott ítélet 21. pontja.
([140]) A C-557/15. sz., Bizottság kontra Málta ügyben hozott ítélet 47. pontja.

4.4. **A 9. cikk szerepe a madárvédelmi irányelv célkitűzései elérésének biztosításában**

153. A madárvédelmi irányelv rendelkezései alapján hozott intézkedéseknek hozzá kell járulniuk az irányelv madárfajok állományainak megfelelő szinten tartására vagy megfelelő szintre hozására irányuló átfogó célkitűzéseinek eléréséhez. Következésképpen a 9. cikk szerint engedélyezett eltéréseknek összhangban kell lenniük az irányelv célkitűzéseivel, nevezetesen azzal, hogy a madárfajok állományait megfelelő szinten kell tartani, vagy megfelelő szintre kell hozni ([141]). Ez egyértelműen kitűnik az irányelv (9) preambulumbekezdéséből, amely hangsúlyozza, hogy „eltérni csak azon fajok esetében lehet, amelyek biológiai státusa […] ezt lehetővé teszi". Ezt a követelményt általában az arányosság értékelése biztosítja, amikor azt a feltételt alkalmazzák, hogy nincs más megfelelő megoldás, a 4.3. szakaszban kifejtettek szerint ([142]).

154. Következésképpen a tagállamoknak nemzeti szinten kell nyomon követniük az eltérések alkalmazását annak biztosítása érdekében, hogy azok kumulatív hatásai összeegyeztethetők legyenek az irányelv célkitűzéseivel. Ezáltal a tagállamok, majd a Bizottság is nyomon tudják követni az eltéréseknek a madárfajok állományszintjére gyakorolt hatásait, valamint szükség szerint az eltérések országhatárokat átlépő madárpopulációkra gyakorolt, határokon átnyúló hatásait. Ez szükségessé teheti, hogy a regionális vagy helyi hatóságok saját joghatóságukon kívül is értékeljék az eltérések hatásait, különösen akkor, ha az eltérésre a vonulási útvonal szintjén és decentralizált tagállamokban kerül sor. A fentiekre tekintettel, és figyelembe véve a 9. cikk (2) bekezdésének e) pontját, a széles körű és a helyi nyomon követés eltérő módon is megközelíthető, a nemzeti rendszer szerkezetétől függően, azonban mindkét esetben egyedi átfogó rendszert kell biztosítani. Az illetékes nemzeti hatóságoknak biztosítaniuk kell, hogy az eltérés engedélyezése előtt az eltérési rendszer valamennyi feltétele teljesüljön, és az eltérések engedélyezését követően nyomon kell követniük az eltérések hatását ([143]). Az elemzésnek ki kell terjednie mind az egyedi eltérésekre, mind azok kumulatív hatásaira, amennyiben azokat adott esetben más eltérésekkel együtt értékelik. Az eltérési rendszer megfelelő alkalmazása olyan eljárási keretet igényel, amely megakadályozza a madárvédelmi irányelv célkitűzéseire tekintettel nem kívánt hatásokat, és lehetővé teszi az illetékes hatóságok számára, hogy ellenőrizzék az eltérésekhez kapcsolódó feltételek teljesülését ([144]).

155. Amennyiben a tagállamok között olyan megállapodás jön létre a károk megelőzése céljából, amely a vonulási útvonal szintjén alkalmazott eltérések összehangolt alkalmazásán alapul, biztosítani kell, hogy az eltérések kumulatív hatása ne befolyásolja a faj megfelelő szinten tartását vagy megfelelő szintre hozását. Ehhez meg kell határozni 1. az érintett állományra vonatkozó kedvező referenciaértéket és 2. egy ennél magasabb küszöbértéket, amely alatt nagyobb figyelmet kell fordítani a faj állományára. Az eltérések kumulatív hatásainak mérlegelésénél figyelembe kell venni a madarak állományszintjét és elterjedési területét befolyásoló egyéb terheléseket is, például a vadászatot, az illegális leölést és az invazív fajokat. A tagállamoknak figyelembe kell venniük továbbá különböző kritériumokat, amelyek különösen a fajok éves szaporulatával és természetes okokra visszavezethető teljes elhullási arányával kapcsolatos helyzetre vonatkoznak ([145]).

156. Ezeket a feltételeket a faj populációjának minden egyes állománygazdálkodási egysége esetében ellenőrizni kell, például az AEWA keretében az apácalúdra ([146]) vagy a nyári lúdra (*Anser anser*) vonatkozóan elfogadott modell alapján.

157. Az egyik megközelítés az lehet, hogy meghatározzák az adott időszakban a repülési útvonal szintjén leölhető vagy eltávolítható maximális egyedszámot, amivel biztosítani lehet, hogy az állomány megfelelő szinten maradjon. Ez a maximális szint nem lehet célérték, hanem olyan felső határ, amely az eltérések alkalmazásával együttesen nem léphető túl. Ez a megközelítés olyan nemzetközi egyezmények vagy megállapodások alapján kidolgozott nemzetközi állománygazdálkodási terv keretében alkalmazható, amelynek az EU részes fele, vagy az összes érintett tagállam által jóváhagyott hasonló kereten belül. Az érintett tagállamok illetékes hatóságainak össze kell hangolniuk intézkedéseiket e felső határ túllépésének elkerülése érdekében.

([141]) A C-76/08. sz., Bizottság kontra Málta ügyben hozott ítélet 59. pontja.
([142]) A C-784/23. sz., Voore Mets és Lemeks Põlva ügyben hozott ítélet 54–56. pontja.
([143]) A 9. cikk (2) bekezdésének e) pontjában foglalt kötelező erejű ellenőrző intézkedéseket előíró rendelkezéseket át kell ültetni a nemzeti jogrendbe, lásd a C-192/11. sz., Bizottság kontra Lengyelország ügyben hozott ítélet 65. és 67. pontját.
([144]) A C-60/05. sz., WWF Italia és társai ügyben hozott ítélet 44. pontja.
([145]) A C-60/05. sz., WWF Italia és társai ügyben hozott ítélet 25. pontja.
([146]) Lásd például az apácalúd vonulási útvonalaira kidolgozott adaptív gazdálkodási programokat: https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_9_6_Status_RBG_AFMP.pdf.

4.5. **9. cikk (3) és (4) bekezdése**

158. A 9. cikk (3) bekezdése előírja a tagállamok számára, hogy minden évben jelentést küldjenek a Bizottság részére a 9. cikk (1) és (2) bekezdésének végrehajtásáról. A 9. cikk (4) bekezdése értelmében a Bizottság a rendelkezésére álló információk, többek között a 9. cikk (3) bekezdése alapján jelentett információk felhasználásával köteles biztosítani, hogy az eltérések hatásai összeegyeztethetők legyenek az irányelvvel. A Bizottságnak e célból meg kell tennie a szükséges intézkedéseket.

159. A 9. cikk (4) bekezdése felügyeleti szerepet határoz meg a Bizottság számára annak biztosítása érdekében, hogy a tagállamok által engedélyezett eltérések kumulatív hatásai összhangban legyenek a 9. cikk (1) és (2) bekezdésével, valamint az irányelv átfogó természetvédelmi célkitűzéseivel. Az egyedi esetekben indokolt eltérések sem vezethetnek olyan helyzethez, amelyben a madarak állományai csökkennek vagy nem érik el a megfelelő szintet, a fentebb kifejtettek szerint. Ebből a célból a tagállamoknak a 9. cikk (3) bekezdésének megfelelően évente jelentést kell tenniük a Bizottságnak a 9. cikk (1) és (2) bekezdésének végrehajtásáról. A 9. cikk (2) bekezdésében előírt feltételek ebben az összefüggésben különösen fontosak lesznek annak értékeléséhez, hogy az adott eltérés milyen következményekkel járna a szóban forgó fajokra nézve.

160. A 9. cikk (3) és (4) bekezdése ezért keretet hoz létre annak nyomon követésére, hogy a tagállamokban engedélyezett eltérések megfelelnek-e a 9. cikk követelményeinek és az irányelv átfogó célkitűzéseinek.

161. Az eltérésekre vonatkozó jelenlegi jelentéstételi formátumban részletezett jelentéstételi kötelezettségek ([147]) célja a jelentéstétel hatékonyságának javítása valamennyi kormányzati szinten, beleértve a regionális, nemzeti és uniós szintet is ([148]). A Bizottság és az uniós tagállamok jelenleg az új jelentéstételi formátumot és a HaBiDeS+ rendszert használják ([149]) a jelentéstétellel kapcsolatos adminisztratív terhek csökkentése céljából.

162. A Bizottság rendszeres időközönként visszajelzést ad a tagállamoknak a hivatalos jelentéseikben szereplő információk értékelése alapján. Ez a visszajelzés rávilágíthat a tagállam által engedélyezett eltérések megfelelésével kapcsolatos problémákra, és javasolhatja például a befogható madarak számának csökkentését vagy az alternatív megoldások újraértékelését. A Bizottság felhívhatja a tagállamok figyelmét az eltérésről szóló jelentésekben szereplő hiányos információkból eredő problémákra is. A tagállamoknak ki kell igazítaniuk eltérési rendszerüket annak érdekében, hogy biztosítsák a madárvédelmi irányelvnek való megfelelést, különösen az irányelv célkitűzéseinek teljesülését.

163. A tagállamok által évente jelentett minden eltérési adat elérhető az Európai Környezetvédelmi Ügynökség honlapján ([150]). Három interaktív adatmegjelenítő is elősegíti a tagállamok által benyújtott információkhoz való hozzáférést, különböző szűrők használatával, például fajok és alfajok szerinti bontásban (például különböző kormorán alfajok), országok, évek és az eltérés engedélyezésének oka szerint. E digitális eszközök, valamint a jelentéstételt szolgáló informatikai eszköz célja a hatóságok adminisztratív terheinek csökkentése, valamint átlátható és megbízható tájékoztatás nyújtása az eltérésekről.

([147]) A 9. cikk (3) bekezdésében előírt jelentéstételi kötelezettségeket a fenntartható vadászatról szóló iránymutatás 3.7.1–3.7.8. szakasza ismerteti.

([148]) Lefedi az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről szóló egyezmény (a Berni Egyezmény) 9. cikke szerinti valamennyi jelentéstételi kötelezettséget is. Az Európai Bizottság és a Berni Egyezmény titkársága közötti jelenlegi megállapodás alapján az Európai Unió összegyűjti az uniós tagállamok által adott időszak során bejelentett összes eltérést, majd továbbítja ezeket a Berni Egyezmény titkársága felé.

([149]) A HaBiDeS+ eszköz online elérhető az alábbi címen: https://webforms.eionet.europa.eu/.

([150]) Lásd az interaktív adatmegjelenítőket a https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/nature-protection-and-restoration/species-protection-and-conservation?activeAccordion=fa9bdf76-5165-4f3a-a940-e059381a7972 oldalon.

I. MELLÉKLET

A madárvédelmi irányelv 9. cikke szerinti eltérések alkalmazása az apácalúd tekintetében

1. **Háttér**

Ez a melléklet az apácalúd (*Branta leucopsis*) és az emberi tevékenységek közötti konfliktusokkal összefüggésben alkalmazott eltéréseket ismerteti. A testes, nagy abundanciájú növényevő vízimadár nagy egyedsűrűségben fordul elő, és a mezőgazdasági tevékenységek keretében a helyi terméskárok, valamint a gyepterületekre gyakorolt hatás – és a fűért folyó verseny – miatt alakulnak ki vele konfliktusok. E konfliktusok kezelése hosszú múltra tekint vissza és különböző intézkedések széles skáláját öleli fel, amelyeket az alábbiakban foglalunk össze.

A melléklet először az apácalúd védelmi státuszát és populációit taglalja. Ezt követően bemutatja az apácalúdra alkalmazott intézkedések azon típusait, amelyek a madárvédelmi irányelv 9. cikke szerinti eltérést igényelnek, és összefoglalja a felmerülő főbb konfliktusokat. Bemutatja továbbá az afrikai-eurázsiai vízimadarak védelméről szóló megállapodás (a továbbiakban: AEWA) részes felei által az apácalúdra 2019-ben elfogadott fajonkénti nemzetközi állománygazdálkodási terv (ISSMP) ([1]) keretében alkalmazott megközelítést, amely az eltéréseket a vonulási útvonal mentén alkalmazza.

Az alábbi forrásokban az apácalúdra vonatkozóan számos releváns információ – többek között elterjedési területe, ökológiája, védettségi helyzete, a populációk egyedszámának és trendjének részletezése – megtalálható, amelyeket ezért a melléklet nem ismétel meg:

— az AEWA keretében az apácalúdra kidolgozott fajonkénti nemzetközi állománygazdálkodási terv (ISSMP), és

— a fajjal foglalkozó és az AEWA európai lúdgazdálkodási platformjából (a továbbiakban: EGMP) ([2]) elérhető weboldalak, amelyek sok releváns adatot és információt tartalmaznak ezekről a populációkról. Az EGMP keretében két külön munkacsoport foglalkozik a grönlandi és az oroszországi apácalúd-populációkkal.

További információforrások alább a 8. szakaszban találhatók.

2. **Az apácalúd védelmi státusza**

A tagállamok európai területén természetesen előforduló valamennyi vadon élő madárfajhoz hasonlóan az apácalúd is a madárvédelmi irányelv általános védelmi rendszerének hatálya alá tartozik. Szándékos befogását vagy megölését, jelentős zavarását különösen a költési és fiókanevelési időszakban, fészkeinek elpusztítását vagy tojásainak begyűjtését a tagállamok csak az irányelv eltérési rendszerével (9. cikk) összhangban engedélyezhetik.

Az apácalúd szerepel az irányelv I. mellékletében, amely előírja a különleges védelmi területek kijelölését. Nem szerepel a II. mellékletben, ami azt jelenti, hogy a 7. cikkel összhangban történő vadászata nem lehetséges. Az irányelv 9. cikke alapján engedélyezett eltérés révén történő szabályozott vadászat azonban jogszerű állománygazdálkodási eszköz lehet a növényi kultúrák súlyos károsodásának megelőzésére.

Az apácalúd szerepel a Berni Egyezmény II. függelékében, amely többek között előírja a szándékos megölés tilalmát (6. cikk) (az egyezmény 9. cikke szerinti eltérések kivételével).

Az AEWA cselekvési tervében a faj egyes populációi eltérő státusszal szerepelnek (3. melléklet, 1. táblázat), meghatározott védelmi követelményekkel.

([1]) Jensen, G.H., Madsen, J., Nagy, S. & Lewis M. (compilers) 2018. AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (*Branta leucopsis*) – Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population (Az AEWA keretében az apácalúdra (Branta leucopsis) kidolgozott nemzetközi fajtánkénti állománygazdálkodási terv: oroszországi/németországi és hollandiai populáció, kelet-grönlandi/skóciai és írországi populáció, svalbardi/délnyugat-skóciai populáció). AEWA Technical Series 70. sz. Bonn, Németország. https://www.unep-aewa.org/publication/international-single-species-management-plan-barnacle-goose-russiagermany-netherlands.

([2]) https://egmp.aewa.info/.

1. táblázat

Az apácalúd populációinak védelmi státusza a nemzetközi megállapodások és az uniós madárvédelmi irányelv alapján

Populáció	Madárvédelmi irányelv	Berni Egyezmény	AEWA ([1])
Kelet-Grönland / Skócia és Írország	I. melléklet	II. függelék	B1
Svalbard / Délnyugat-Skócia	I. melléklet	II. függelék	A3a
Oroszország/Németország és Hollandia	I. melléklet	II. függelék	C
Megtelepedett, nem vándorló populációk	I. melléklet	II. függelék	Nem lefedett

([1]) Az AEWA szerinti védelmi státusz a populációk veszélyeztetettség szerinti rangsorolásán alapszik: A (kiemelten veszélyeztetett), B (közepes), C (kedvező) az AEWA cselekvési tervének 1. táblázata szerint.

3. **Populációk és trendek**

Az EU-ban négy biogeográfiai populáció fordul elő (2. táblázat), amelyek közül három régóta jelen van ([3]), egy pedig nem vándorló. Az elmúlt két évtizedben mindegyik jelentősen nőtt ([4]). Az AEWA jegyzékében három populáció (Kelet-Grönland / Skócia és Írország; Svalbard/Délnyugat-Skócia; Oroszország/Németország és Hollandia) szerepel, míg a madárvédelmi irányelv I. mellékletéhez kapcsolódóan mind a négy – beleértve az állandóan a területen tartózkodó madarakat is – valamilyen védettséget élvez, ezért az év bármely időszakában az élőhelyükre vonatkozó különleges védelmi intézkedések hatálya alá tartoznak, és vonatkoznak rájuk a 3. cikk általános követelményei.

2. táblázat

Az apácalúd EU-ban előforduló biogeográfiai populációi

Populáció	Helyzet	Elterjedési terület szerinti államok (uniós tagállamok félkövérrel szedve)
Kelet-Grönland / Skócia és Írország	vándorló	f: Grönland, Izland, Egyesült Királyság, nf: Izland, **Írország,** Egyesült Királyság
Svalbard / Délnyugat-Skócia	vándorló	f: Norvégia (Svalbard) nf: Norvégia (szárazföldi) és Egyesült Királyság
Oroszország/Németország és Hollandia	vándorló (MU1 &2)	f: MU1 Oroszország, MU2 **Finnország, Svédország, Észtország, Dánia,** MU3 **Németország, Hollandia**
	nem vándorló (MU3)	nf: **Finnország, Svédország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Dánia, Németország, Hollandia, Belgium**
Megtelepedett, nem vándorló populációk ([1])	nem vándorló	**Belgium, Franciaország, Csehország,** Svájc, Egyesült Királyság, Norvégia

([1]) Az eloszlásról és abundanciáról a költési időszakban lásd: *European Breeding Bird Atlas 2* (Európa Fészkelő Madarainak Atlasza 2.). Modellezési és állománygazdálkodási célból a balti-tengeri régió esetében a nem vándorló madarak az orosz populáció egyik szegmenseként (lásd alább a 2. számú gazdálkodási egységet) vannak feltüntetve (lásd: ISSMP).
f = fészkelő
nf = nem fészkelő

([3]) Scott, D.A. & Rose, D.A. 1996. *Atlas of Anatidae populations in Africa and Western Eurasia (Az Anatidae afrikai és nyugat-eurázsiai populációinak atlasza)*. Wetlands International Publication 41. sz. Wageningen, Hollandia.

([4]) Feige, N., van der Jeugd, H.P., van der Graaf, A.J., Larsson, K., Leito, A. & Stahl, J. 2008. Newly established breeding sites of the Barnacle Goose *Branta leucopsis* in North-western Europe – an overview of breeding habitats and colony development (Az apácalúd *Branta leucopsis* újonnan létrehozott költőhelyei Északnyugat-Európában – a költőhelyek és a telepek alakulásának áttekintése). *Vogelwelt* 129: 244–252. o.

A főként a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv alapján fennálló kötelezettségeknek köszönhető sikeres hosszú távú természetvédelmi erőfeszítések eredményeként az apácalúd mind a négy populációja jelentősen nőtt, és az uniós állomány állapota biztonságosnak tekinthető (kedvező).

Az AEWA keretében működő európai lúdgazdálkodási platform (EGMP – 3.1. szakasz, 1. függelék) alkalmazásában az oroszországi/németországi és hollandiai populáción belül három gazdálkodási egységet (MU) különítenek el:

MU1: az Északi-sarkvidék oroszországi területein fészkelő, nagy távolságra vándorló madarak

MU2: Baltikumban fészkelő madarak

MU3: nem vándorló, északi-tengeri országokban fészkelő madarak

Az oroszországi/németországi és hollandiai apácalúd-populáció mérete az 1990-es években mért 102 000-ről 2024 januárjára mintegy 1,6 millióra nőtt. Az EGMP megjegyzi, hogy „miután a vonulási útvonal mentén mintegy 1,4 millió egyed szintjén stabilizálódott a populáció, úgy tűnik, hogy az elmúlt két idényben [2022 és 2023] ismét növekedett az egyedszám, a madárinfluenza által okozott veszteségekről szóló jelentések ellenére” ([5]).

Ilyen állománynagyság mellett a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) a faj védettségi helyzetét az LC – nem fenyegetett kategóriába sorolja. Az AEWA által nyilvántartott három populáció közül jelenleg az oroszországi/németországi és hollandiai a legnagyobb. Az állománynagyságra vonatkozó legfrissebb becsléseket és trendeket az EGMP mutatja be.

A populáció korábbi növekedése mellett, tekintve, hogy a faj nagy egyedsűrűségben fordul elő Európában a költési területén kívül ([6]), az utóbbi években a mezőgazdaságban okozott károk növekedéséről is beszámolnak (bár egyes területeken hosszú múltra visszatekintő, már a madárvédelmi irányelvet megelőzően fennálló konfliktusokról van szó).

4. **Az apácalúddal az EU-ban fennálló konfliktusok jellege**

Az apácalúd egyedszámának és eloszlásának növekedése egyre nagyobb konfliktusokhoz vezet a faj nemzetközi elterjedési területén. Ez magában foglalja a következőket:

— konfliktusok a mezőgazdasággal, a terméskárok miatt, valamint tavasszal is, amikor éles verseny alakulhat ki a haszonállatokkal a legelőkön a tenyészidőszak elején ([7]), különösen az északi szélességi fokokon, illetve a vándormadarak pihenőhelyein és telelőterületein,

— potenciális összeütközés veszélye légi járművekkel, amennyiben néha rendkívül sok lúd repül át a repülőterek felett vagy azok közelében ([8]), és

— a biológiai sokféleségre, illetve egyéb ökoszisztéma-funkciókra gyakorolt hatások ([9]).

5. **A madárvédelmi irányelv 9. cikke és annak alkalmazása az apácalúdra**

Az apácalúd – az EU-ban természetesen előforduló valamennyi vadon élő madárhoz hasonlóan – védett a madárvédelmi irányelv alapján. Mivel a faj nem vadászható (a II. mellékletben nem szerepel), az 5. cikk védelmi követelményeitől csak akkor lehetséges eltérni, ha teljesülnek a 9. cikk követelményei:

— nincs más megfelelő megoldás,

— fennáll a 9. cikk (1) bekezdésének a), b) vagy c) pontjában felsorolt okok valamelyike, és

— teljesülnek a 9. cikk 2. bekezdésében foglalt technikai követelmények.

([5]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

([6]) További részletekért lásd: AEWA ISSMP: Jensen, G.H., Madsen, J., Nagy, S. & Lewis M. (compilers) 2018. *AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (*Branta leucopsis*) – Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population*. AEWA Technical Series 70. sz. Bonn, Németország.

([7]) További részletekért lásd: AEWA ISSMP.

([8]) Bradbeer, D.R., Rosenquist, C., Christensen, T.K. & Fox, A.D. 2017. Crowded skies: conflicts between expanding goose populations and aviation safety (Zsúfolt légterek: konfliktusok a lúdfélék növekvő állományai és a légi közlekedés biztonsága között). *Ambio* 46 (2. kiegészítés): S290–S300.

([9]) Buij, R., Melman, T.C.P., Loonen, M.J.J.E. & Fox, A.D. 2017. Balancing ecosystem function, services and disservices resulting from expanding goose populations (A lúdfélék állományainak növekedéséből fakadó ökoszisztéma-funkciók, -szolgáltatások és károk kiegyensúlyozása). *Ambio* 46 (2. kiegészítés): S301–S318.

Ez a szakasz szemlélteti, hogy az eltérések alkalmazásának három feltétele miként érvényesül az apácalúd esetében, és melyek az eltérések leggyakoribb típusai.

A tagállamoknak nem kell konzultálniuk a Bizottsággal az eltérések alkalmazása előtt. Azonban a koordináció legalapvetőbb eszközeként és egyfajta visszajelzési mechanizmusként éves jelentést küldenek az Európai Bizottságnak a 9. cikk alapján engedélyezett minden eltérésről. A jelentésben az eltéréseket az irányelv követelményei alapján kell megindokolni. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az eltérések alkalmazása nem vezethet oda, hogy az apácalúd állománya és elterjedési területe olyan mértékben csökkenne, hogy életképtelenné válik, vagy nem marad megfelelő szinten.

1. feltétel: Más megfelelő megoldás hiánya

A 9. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy a tagállamok csak akkor térhetnek el az 5–8. cikk követelményeitől, „ha nincs más megfelelő megoldás”.

Számos, halált nem okozó állománygazdálkodási intézkedés vagy eszköz áll rendelkezésre az apácaludak okozta károk enyhítésére. Ezek jellemzően a ludak elijesztését jelentik a potenciálisan érzékeny mezőgazdasági területekről, különböző hang- és vizuális riasztóeszközök alkalmazásával ([10]). Ezek az intézkedések jól ismertek, régóta alkalmazzák őket. A ludak és a mezőgazdaság közötti konfliktusok kezelésére széles körben alkalmazott egyéb módszerek közé tartoznak a következők:

— pénzügyi ösztönzők vagy kompenzáció az apácaludak és más lúdfélék mezőgazdasági földterületen történő befogadásának ösztönzésére és az elmaradt haszon ellentételezésére, valamint

— stratégiai területi megközelítések olyan menedékterületek ([11]) (néha „go” és „no go” néven ismert területek) létrehozására, amelyek alkalmasak a környező érzékeny mezőgazdasági területekről elijesztett ludak fogadására.

Az AEWA keretében működő európai lúdgazdálkodási platform teljes körű áttekintést készített az elterjedési terület szerinti uniós és nem uniós államok által a ludakra alkalmazott állománygazdálkodási intézkedésekről ([12]).

Ami az egyéb megfelelő megoldásokat illeti, elijesztést és egyéb konfliktuscsökkentési megközelítéseket kell alkalmazni. Amennyiben ezek nem bizonyulnának hatékonynak, engedélyezhetők a halált okozó módszerrel történő szabályozásra irányuló eltérések. A különböző alternatívák arányosságát a fajokra gyakorolt hatásuk és a károk megelőzéséhez szükséges beavatkozás szükségessége alapján lehet figyelembe venni. Ebből a szempontból releváns a faj állományának szintje és a ludak okozta kár mértéke a rendelkezésre álló lehetőségek költségéhez és megvalósíthatóságához képest.

2. feltétel: A 9. cikk (1) bekezdésének a)–c) pontjában szereplő hat indok valamelyikének alátámasztása

Az apácaludat érintő eltérések engedélyezését a tagállamok leggyakrabban „a növényi kultúrák, az állatállomány, az erdők, a halgazdaságok és a vizek súlyos károsodásának [megelőzésével]” indokolják (a 9. cikk (1) bekezdésének a) pontja).

Az apácalúd által okozott „súlyos kár” általános fogalma viszonylagos, és mint ilyen, eseti alapon kell értékelni, amennyiben és amikor konfliktus következik be. Előfordulhat például, hogy a gyepterületeken folyó intenzív legelésnek ősszel, amikor még bőségesen van fű, vagy tél közepén, amikor a haszonállatokat istállóban etetik, mezőgazdasági szempontból nincs jelentősége. Tavasszal azonban, amikor a földművelés tekintetében igen fontos, hogy az első tápláló fű megnövekedjen, nagyon is jelentős tétje van.

([10]) Például Robai, C.I., Nyaga, J.M., Karuri, H., Elmberg, J. & Månsson, J. 2024. Reducing the number of grazing geese on agricultural fields – effectiveness of different scaring techniques (A mezőgazdasági területeken legelő ludak létszámának csökkentése: különböző elijesztési technikák hatékonysága). *Crop Protection* 177: 106552.

([11]) Az apácalúd és más lúdfajok menedékterületeinek fejlesztése hosszú múltra tekint vissza (például Owen, M., Black, J.M., Agger, M.K. & Campbell, C.R.G. 1987. The use of the Solway Firth, Britain, by barnacle geese *Branta leucopsis* Bechst. in relation to refuge establishment and increases in numbers [A Solway Firth öböl használata Nagy-Britanniában apácaludak által menedékhely létesítésével és növekvő egyedszámokkal összefüggésben]. *Biological Conservation* 39(1): 63–81. o.). Végső soron azonban ezek hatékonysága korlátozott azokban a helyzetekben, amikor egyre több egyedet kell figyelembe venni.

([12]) Tombre I.M., Brunner, A., D'Hondt, B., Düttmann, H., Enzerink, R., Fox, A., Feige, N., Heldbjerg, H., Herraro B., Huysentruyt, F., Kostiushyn, V., Månsson, J., McKenzie, R., Mensink, G. Meyers, E., Midtgaard, L., Nilsson, L., Nolet, B., Petrovych, O., Post, K., Scallan, D., Teräväinen, M., Uldal, C., Westebring, M. & Høj Jensen, G. 2019. An overview of the management measures for geese in Range States of the European Goose Management Platform (Az európai lúdgazdálkodási platformban résztvevő, elterjedési terület szerinti országokban a ludakra alkalmazott állománygazdálkodási intézkedések áttekintése). AEWA EGMP Publication No. 10. Bonn, Németország. 41. o.

A ludak és a mezőgazdaság közötti konfliktusok kezelése terén Európában már sok tapasztalat gyűlt össze ([13]). Ez alapján elmondható, hogy a mezőgazdasággal fennálló konfliktusoknak területi és időbeli dimenziója is van, mivel az is lényeges, hogy a madarak hol legelnek, és az is, hogy mikor. Ennek megfelelően a kár súlyosságát olyan tényezők alapján kell meghatározni, mint a jelen lévő példányok száma, a mezőgazdasági földterület szempontjából fennálló kockázatot pedig olyan tényezők alapján, mint az évszak és az adott hely. A kár súlyosságának megállapításához figyelembe veendő konkrét tényezőkről a tagállamoknak kell dönteniük.

3. feltétel: A 9. cikk (2) bekezdésében foglalt technikai követelmények

A 9. cikk (2) bekezdésével összhangban az eltérésben meg kell határozni a befogás vagy megölés eszközeit, eljárásait és módszereit. Az illetékes hatóság felhatalmazást kap annak kinyilvánítására, hogy a szükséges feltételek teljesülnek, és annak meghatározására, hogy milyen eszközök, eljárások vagy módszerek alkalmazhatók, milyen korlátok között és kik által. Az eltérésekre vonatkozó korlátokkal kapcsolatban különböző egyedi megállapodások, időbeli és térbeli körülmények lehetségesek. Azonban az eltérés kapcsán lehetőleg fel kell tüntetni és monitorozni kell a leölt vagy elriasztott madarak számát (utóbbi különösen a költési időszakban fontos). Amennyiben pontos számokat nem lehet megadni, a jelentésben az eltérés keretében megölt, illetve elijesztett egyedek hozzávetőleges tartománya is megadható. Mindenesetre ezeknek a számadatoknak összhangban kell lenniük a madárvédelmi irányelv fő céljával, azaz a madarak védelmével.

A 9. cikk (1) bekezdésének c) pontja szerinti eltérések esetében fontos megjegyezni az ebben a pontban említett egyedi feltételeket is. Ennek érdekében egyedi állományvédelmi intézkedéseket kell kidolgozni az egyéb veszélyeztetett fajokra gyakorolt káros hatások elkerülése érdekében, különösen a különleges védelmi területeken belül. Mivel a 9. cikk (2) bekezdésének e) pontja előírja az elvégzendő ellenőrzések leírását, a nagyszabású ellenőrzéseket és a helyi ellenőrzéseket valószínűleg másként kell kezelni. De mindkét esetben egyedi rendszert kell biztosítani.

6. **Esettanulmányok**

6.1. *Populációközpontú gazdálkodás és az AEWA*

Az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről szóló megállapodás (AEWA) részes felei 2019-ben fajonkénti nemzetközi állománygazdálkodási tervet (ISSMP) fogadtak el, majd ezt követően folytatták az európai lúdgazdálkodási platform (EGMP) kidolgozását, amely strukturált, nemzetközi eszközt nyújt az apácalúd és más lúdfajok védelmével kapcsolatos bevált gyakorlatok megosztásához, különös tekintettel a konfliktusok kezelésére.

Az EGMP által támogatott megközelítés az elterjedési terület szerinti államok szoros együttműködésére épül, tekintettel számos lúdpopuláció vándorló jellegére, és a közös problémák konkrét, valamint stratégiai megoldásainak megosztásából származó előnyökre. Az apácalúd esetében az EGMP nemzetközi fórumot biztosít az elfogadott fajonkénti nemzetközi állománygazdálkodási tervben felvázolt intézkedések, többek között az eltérésekre vonatkozó megközelítések összehangolásához.

Az európai lúdgazdálkodással foglalkozó nemzetközi munkacsoport (IWG) állománygazdálkodási ajánlásokat fogalmazott meg az eltérések összehangolásában rejlő lehetőségek tekintetében. A folyamat eredményeként megállapították az állománynagyságra, az elterjedési területre és az élőhely kiterjedésére vonatkozó kedvező referenciaértékeket. Az EGMP-folyamat keretében évente értékelik az egyes populációk egyedszámára, túlélési arányára és termékenységére vonatkozó legfrissebb nemzetközi adatokat, és ezekről beszámolót készítenek. Mind a négy populáció esetében a kedvező referencia-populációhoz képest 200 %-os (azaz kétszeres) biztonsági küszöbértéket állapítottak meg.

Az EGMP háromévente értékeli, hogy az állománynagyság és a gazdálkodási egységek a 200 %-os küszöbérték alatt vannak-e, és megközelítik-e a kedvező referenciapopulációt (100 %).

Az állomány állapotára és a gazdálkodási ajánlásokra vonatkozó legfrissebb információkat az európai lúdgazdálkodással foglalkozó nemzetközi munkacsoport 2025-ben tartott 10. ülésén készült tájékoztató feljegyzés tartalmazza ([14]).

Az oroszországi/németország és hollandiai populáció három gazdálkodási egységének legfrissebb állományváltozási irányait a 2. ábra mutatja be.

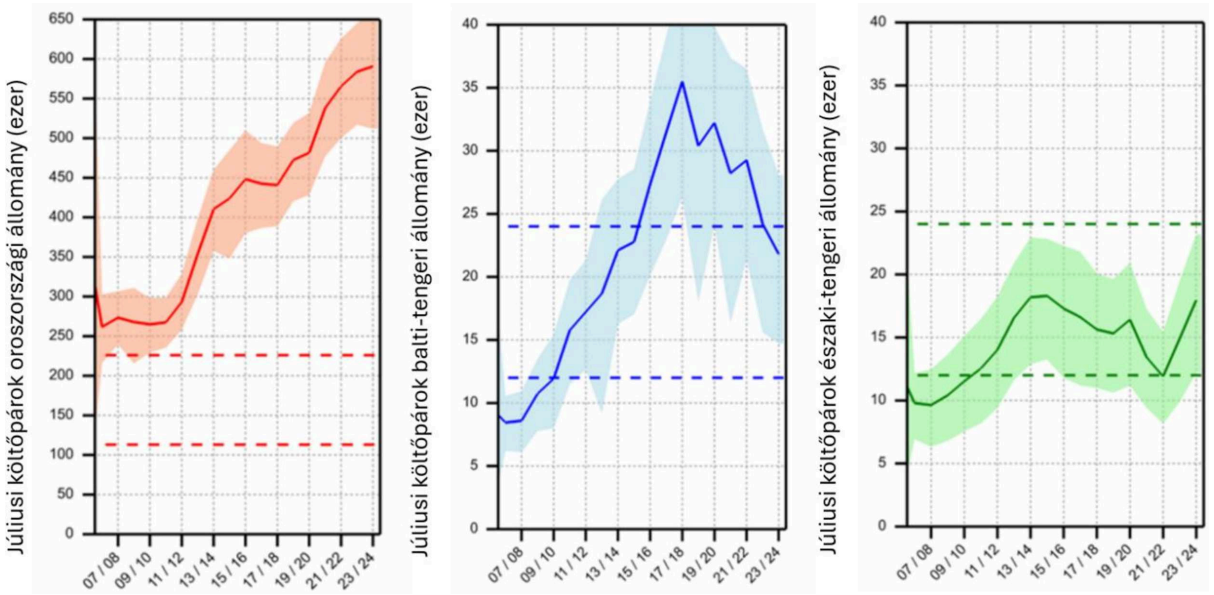
([13]) Roomen, M. van & Madsen, J. 1992. *Waterfowl and agriculture: review and future perspective of crop damage in Europe [Vízimadarak és a mezőgazdaság: az európai terméskárok áttekintése és jövőbeli kilátásai]*. Proceedings of the international workshop convened by the Ministry of Agriculture, Nature Management and Fisheries and IWRB [A Mezőgazdasági, természetgazdálkodási és halászati minisztérium által összehívott nemzetközi munkaértekezlet anyaga]. *IWRB Special Publication* 21. Slimbridge, Egyesült Királyság.

([14]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

2. ábra

Az oroszországi/németországi és hollandiai apácalúd-populáció három gazdálkodási egységének (MU) állományváltozási irányai: balra (pirossal) MU1; középen (kékkel) MU2; jobbra (zölddel) MU3 ([15])

A grafikonokon az alsó pontozott vonal a kedvező referenciapopuláció, a felső pontozott vonal pedig a kedvező referenciapopuláció 200 %-os biztonsági küszöbértéke. A folyamatos színes vonal az egyes gazdálkodási egységek költő párjainak júliusi számának változását mutatja integrált populációmodellen alapuló átlagok alapján, 95 %-os konfidenciaintervallumokkal.

A tájékoztató feljegyzésben szereplő információk szerint „az 1.számú oroszországi állománygazdálkodási egység (MU1) létszáma jóval meghaladja a kedvező referenciapopulációt és a 200 %-os küszöbértéket.

Ezzel szemben a 2. számú balti-tengeri állománygazdálkodási egységben (MU2) csökkenés tapasztalható: a populáció mérete 2024-ben a kedvező referenciapopuláció 200 %-os küszöbértéke alá csökkent. Ez a fejlemény szükségessé teszi az elejtések összehangolt kezelését, amennyiben az eltérések jelentős mértéke várhatóan hatással lesz a dániai, finnországi vagy svédországi fészkelőállományokra.

Az északi-tengeri MU3 területén a költő párok száma a közelmúltban nőtt, és jelenleg meghaladja a kedvező referenciapopulácót. Az egyedszám azonban még mindig a 200 %-os küszöbérték alatt van, ami Németország és Hollandia között az eltérések összehangolt kezelését teszi szükségessé."

Ha a populációszint jóval 200 % felett van, mint például az MU1 esetében, nincs szükség az eltérések révén történő elejtés szintjének összehangolására az érintett tagállamok között. Az elejtés összehangolására akkor van szükség, ha a populáció szintje a 200 %-os küszöbérték alatt van, és közelít a kedvező referenciapopulációhoz. Az MU2 és az MU3 esetében ez a helyzet. A két egység populációszintje szükségessé teszi az elejtések összehangolt kezelését, amennyiben az eltérések jelentős mértékű alkalmazása várhatóan hatással lesz a helyi fészkelőállományokra.

Az északi-tengeri MU3 területén a költő párok száma a közelmúltban nőtt, és jelenleg meghaladja a kedvező referenciapopulácót. Az egyedszám azonban még mindig a 200 %-os küszöbérték alatt van, ami Németország és Hollandia között az eltérések összehangolt kezelését teszi szükségessé. Hollandia és Németország megállapodott abban, hogy amennyiben Németországban jelentős eltéréseket terveznek, a két ország között koordinációra kerül sor ([16]). Máskülönben a koordinációnak elsősorban Hollandián belül kell történnie, ahol a kedvező nemzeti referenciapopulációt mostanra elosztották a tartományok között, és az összehangolt folyamatot a vadon élő állatokkal és növényekkel foglalkozó regionális tanácsok hajtják végre. Mivel az állományszintek a kedvező tartományi referenciapopulációk szintjéhez állnak közel, Hollandia egyes tartományaiban már felfüggesztették vagy jelentősen csökkentették az eltérések alkalmazását. Az európai lúdgazdálkodással foglalkozó nemzetközi munkacsoport 9. ülésének határozata alapján Hollandia és Németország jelentést nyújtott be az elejtések két ország közötti összehangolásáról.

([15]) Population status and management recommendations EGM IWG10 (Az állomány állapota és gazdálkodási ajánlások. Az európai lúdgazdálkodással foglalkozó nemzetközi munkacsoport 10. ülése) -https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

([16]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_10_14_Rev.1.pdf.

6.2. *Finnországi tapasztalatok és megoldások*

Tavasszal és ősszel mintegy 800 000 vagy még ennél is több Oroszországban fészkelő (az AEWA 1. számú állománygazdálkodási egységéhez tartozó) apácalúd megpihen és táplálkozik Észak-Karéliában és Délkelet-Finnországban. Ezekben a térségekben évente akár több mint 10 000 hektár mezőgazdasági földterület károsodik.

Bár Finnország 500 000 EUR-t költ a ludak által tavasszal okozott károk megelőzésére, beleértve a lúdpásztorok felvételét is, a károk elérik a 3–4 millió EUR összeget.

Finnországban már kipróbálták a szirénákat, gázballonokat, sólyomalakú papírsárkányokat, emberi alakokat, robbanó gázágyúkat, lézerágyúkat, kézi lézereket, lúdpásztorokat és drónokat. Azonban eddig egyik próbálkozás sem hozott tartós eredményt, amivel jelentősen csökkenne a terméskár. Egyes módszerek tavasszal történő alkalmazására vonatkozóan több nemzeti bírósági határozat is vázolta a jogi korlátozásokat, különös tekintettel a módszerek más fészkelő madárfajokra gyakorolt lehetséges hatásaira. Finnországban a madarak általános költési és fészekrakási időszaka április és július között tart.

Ami az őszi eltérésekre vonatkozó engedélyeket illeti, a kelet-finnországi közigazgatási bíróság 2023-ban megállapította, hogy a vaktöltény használata a halált okozó lövés megfelelő alternatívájának tekinthető az apácalúd által okozott súlyos terméskárok megelőzése érdekében. Később egy tanulmány ([17]) arra a következtetésre jutott, hogy a vaktöltény és a halált okozó lövés ugyanolyan hatékony riasztó módszer, bár egyes esetekben a halált okozó lövés erősebb hatást fejt ki.

A közelmúltban Finnországban kipróbáltak egy fokozottabb együttműködésen alapuló megközelítést úgynevezett fogadóterületek kialakításával, ahol a ludakat megtűrik, tiltott („no-go") földterületekkel kombinálva, ahonnan aktívan elüldözik őket. Megállapítást nyert, hogy a ludak a szokásos vagy taszító területekhez képest egyénileg a fogadóterületeket választják, több léptékben is. A ludak funkcionális befogadására szolgáló földterület kialakítása gondos tervezést, a ludak viselkedésére vonatkozó ismereteket, valamint a mezőgazdasági károk előzményeire vonatkozó információkat igényel, és be kell ismerni, hogy a terület védettségi helyzete önmagában nem garantálja a sikert.

Azt is megállapították, hogy a funkcionális és vonzó fogadóterületek nagy valószínűséggel jobban beválnak azokon a területeken, amelyeket a ludak régóta preferálnak, és ahol hosszabb ideje okoznak mezőgazdasági károkat. Ezek az első eredmények arra utalnak, hogy ez a helyi mezőgazdasági termelőkkel közösen kidolgozott övezeti rendszer csökkentheti a konfliktusokat azáltal, hogy a ludakat kiválasztott területekre összpontosítja, miközben máshol a növények védve maradnak. Ez a finn eset rámutat a helyi szinten közösen kialakított megközelítésekben rejlő lehetőségekre a természetvédelmi és a gazdálkodási érdekek jobb egyensúlya érdekében.

A hosszú múltra visszatekintő finnországi tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a növényi kultúrák súlyos károsodásának megakadályozásához megelőzési célú vadászatot is magában foglaló kiegészítő intézkedésekre is szükség lehet. Alternatív megoldások hiányában a 9. cikk szerinti feltételek teljesülése esetén indokolt lehet a megelőzési célú vadászat a súlyos terméskár elkerülése érdekében.

6.3. *Az állandóan Hollandia területén tartózkodó apácaludak kezelése* ([18])

Az apácalúd 1982-ben vált fészkelő fajjá Hollandiában. 2012-re a nemzeti populáció (az AEWA 3. állománygazdálkodási egységének részeként – lásd fent) a becslések szerint 13 800 költő párra nőtt, és megnövekedtek konfliktusok a mezőgazdasággal. Az északi deltavidék hagyományosan a hollandiai populáció fő területe, ahol a madaraknak mintegy fele él.

Az elmúlt időszakban a mezőgazdasági növények és a gyepterületek apácaludak miatti súlyos károsodása fokozódott az északi deltavidéken. A ludak által károsítottnak minősülő terményekért a mezőgazdasági termelőket kártalanítja a holland Fauna Alap (korábban: Vadalap), amely a szántóföldi növények hozamveszteségét, az először levágott, silózásra szánt füvet, az állatállomány legeltetésével való versengést és a nedves időben keletkező pocsolyák hatásait kompenzálja. A kártalanítást csak azt követően fizetik ki, hogy a mezőgazdasági termelők megpróbálták elriasztani a ludakat a földjükről.

([17]) Seltmann, M.W., Ylitalo, A.K., Piironen, A., Store, R., Heikkinen, J., Heim, W., Piha, M., Seimola, T., Laaksonen, T. & Forsman, J.T. 2025. Arctic migrating barnacle geese utilize accommodation fields in a new agricultural staging area (Az északi-sarkvidéki vándorló apácaludak használják a mezőgazdaságban újdonságot jelentő fogadóterületeket). *Journal of Applied Ecology* 62(2):317-328.

([18]) van der Jeugd, H.P. & Kwak, A. 2017. Management of a Dutch resident barnacle goose *Branta leucopsis* population: How can results from counts, ringing and hunting bag statistics be reconciled? (Az állandóan Hollandia területén tartózkodó apácaludak kezelése: Hogyan egyeztethetők össze a számolási, gyűrűzési és terítékre vonatkozó statisztikák?), *Ambio* 46 (2. kiegészítés) 251–261.

A delta vidékén 2005 óta eltérési engedéllyel lehetséges az apácalúd kilövése, a ludak érzékeny növényektől való elriasztásának végső eszközeként, valamint a helyi populáció nagyságának csökkentése céljából. Az északi deltavidéken eltérés keretében kilőtt madarak száma a 2005. évi 377-ről 2014-re 5 324-re nőtt.

Az eltéréssel történő kilövések hatását nyári madár- és fészekszámlálással monitorozzák, illetve a túlélési arányokat gyűrűzéssel és az újra megfigyelt egyedek számolásával mérik fel. A populáció nagysága 2007 és 2014 között csaknem megkétszereződött, mintegy 28 000 egyedre emelkedett, annak ellenére, hogy éves szinten a ludak 15–25 %-át távolították el, és a felnőtt és a fiatal egyedek túlélési aránya 79 %, illetve 67 % volt (vö. a 96 %-os természetes túlélési aránnyal mindkét korcsoport esetében).

Lehetséges, hogy a kilövés kevésbé hatékony, mivel télen aránytalanul sok ivaréretlen fészekhagyót és más populációkhoz tartozó egyedet érint. Az ivaréretlen ludak természetes halálozása magasabb, különösen az első télen, így sok lelőtt lúd valószínűleg amúgy is elpusztult volna természetes módon. Továbbá a más populációkhoz tartozó, a területen átmenetileg tartózkodó egyedek leölése nem hatékony, ha a cél a kárt okozó helyi madarak elleni védekezés.

Az optimális adaptív állománygazdálkodás eléréséhez elengedhetetlen az érdekelt felek bevonása.

7. **Jelentéstétel az eltérésekről**

Az eltérésekre és az összehangolt elejtésre vonatkozó átlátható jelentéstétel elengedhetetlen az érdekelt felek közötti bizalom megteremtéséhez és a nemzetközi megállapodások tiszteletben tartásának biztosításához. A Bizottság ezért online adatmegjelenítőket dolgozott ki az eltérések vizualizására ([19]). Ezek részletes tájékoztatást nyújtanak a tagállamok által évente bejelentett eltérésekről, valamint statisztikákat mutatnak be a tagállami jelentések teljességéről:

— A fajok védelmével kapcsolatos eltérések és kivételek áttekintése az EU-ban,

— Egyéni eltérések és az azokra vonatkozó részletes információk, valamint

— Az eltérésekről és kivételekről szóló nemzeti jelentések adatainak teljessége.

8. **További információk**

A madárvédelmi irányelv által előírt védelmi intézkedésekről sok információ érhető el a Bizottság honlapján: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_en?prefLang=hu.

További hasznos információforrások:

— Nemzetközi fajtánkénti állománygazdálkodási terv az apácalúdra (oroszországi/németországi és hollandiai populáció, kelet-grönlandi/skóciai és írországi populáció, svalbardi/délnyugat-skóciai populáció), amelyet az AEWA részes feleinek 7. találkozóján (MoP7) fogadtak el,

— Európai lúdgazdálkodási platform – az apácalúd három populációjának vonulási útvonalára vonatkozó adaptív irányítási programokkal (AFMPS) kapcsolatos nemzetközi megbeszélésekhez és döntésekhez kapcsolódó dokumentumok teljes archívuma (lásd az 1. függeléket alább). Tartalmazza továbbá a releváns lektorált publikációk hosszú listáját itt, valamint

— Goose management: from local to flyway scale (Ludak állománygazdálkodása: a helyi léptéktől a vonulási útvonalig) – Az *Ambio* folyóirat külön száma, amely számos dokumentumot tartalmaz a ludak állománygazdálkodásával kapcsolatos konfliktusokról és megoldásokról.

([19]) Eltérések és kivételek táblázatos áttekintése | Európai Környezetvédelmi Ügynökség.

II. MELLÉKLET

A madárvédelmi irányelv 9. cikke szerinti eltérések alkalmazása a nagy kárókatona tekintetében

1. **Háttér**

Európában a kárókatonafélék (*Phalacrocoracidae*) családjából három faj fordul elő: az üstökös kárókatona (*Gulosus aristotelis*, korábban *Phalacrocorax aristotelis*), a kis kárókatona (*Microcarbo pygmaeus*, korábban *Phalacrocorax pygmaeus*), és a nagy kárókatona (*Phalacrocorax carbo*). Az első két faj kedvezőtlen védettségi helyzetére tekintettel a madárvédelmi irányelv I. mellékletében szerepel. A nagy kárókatona – amelyet gyakran egyszerűen kárókatonának neveznek – elterjedtebb, és 1997 óta már nem szerepel a madárvédelmi irányelv I. mellékletében ([1]), ami azt jelenti, hogy e faj számára nem kötelező különleges védelmi területeket kijelölni.

A tagállamok európai területén természetesen előforduló valamennyi vadon élő madárfajhoz hasonlóan nagy kárókatona (*Phalacrocorax carbo*) is a madárvédelmi irányelv 5., 6. és 8. cikke szerinti általános védelmi rendszer hatálya alá tartozik. Az elmúlt évtizedekben a madárvédelmi irányelv védelmi intézkedéseinek, az akvakultúra bővülésének és más tényezőknek az együttes hatásaként megnőtt a nagy kárókatonák száma Európában ([2]). A nagy kárókatona társas faj, amely a fő táplálékforrásaihoz közeli kolóniákban fészkel, és mind a kereskedelmi, mind a rekreációs célú halászattal, valamint az akvakultúrával konfliktusokat kezdett okozni a halakra gyakorolt hatásai és a halakért folytatott verseny miatt, de negatívan érintheti a különös természetvédelmi jelentőséggel bíró halfajokat is, és konfliktusokat teremthet a víztestek egyéb kereskedelmi vagy rekreációs célú felhasználásával.

A Bizottság számos kezdeményezést tett annak érdekében, hogy támogassa a tagállamokat a nagy kárókatona és a halászat közötti konfliktusok kezelésében:

— 2011-ben az Európai Parlament kérésére a Bizottság elindította az uniós kárókatona-platformot, amely elsősorban a korábbi (2004–2008) uniós finanszírozású INTERCAFE projektre épült, amely a legfontosabb érdekelt felekkel szoros együttműködésben részletesen tanulmányozta a nagy kárókatona által okozott különböző konfliktusokat. Az INTERCAFE kutatási hálózat számos jelentést készített a kárókatona és a halászat közötti konfliktusokról, amelyeket az élőhelyekkel és a halászattal foglalkozó széles körű esettanulmányok támasztottak alá. Az esettanulmányok között szerepelt egy kárókatona-kezelési „eszköztár”, amelyet a hatóságok és az érdekelt felek használhatnak az európai halászat kárókatona-problémáinak megelőzése és csökkentése érdekében. Valamennyi dokumentum elérhető az alábbi oldalon: https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe-information.

— Az uniós kárókatona-platform számos összefoglaló dokumentumot készített a nagy kárókatona eloszlásáról, elterjedéséről, ökológiájáról, állományának állapotáról és trendjeiről, valamint a halakkal, a halászatokkal és az akvakultúrával való kölcsönhatásairól, továbbá a kárókatonák és a halászat közötti konfliktusok kezeléséről. A dokumentumokat 2024-ben frissítették, és elérhetők a Bizottság madárvédelmi irányelvvel foglalkozó weboldalán ([3]). Bár az alábbiakban röviden összefoglalunk bizonyos elemeket, a weboldalon található dokumentumok kimerítő segédanyagokat jelentenek, amelyek felhasználhatók a konfliktusok kezelésére.

— A Bizottság 2013-ban útmutató dokumentumot tett közzé „Nagy kárókatona – a madárvédelmi irányelv 9. cikke szerinti eltérések alkalmazása” ([4]) címmel, amely az összegyűjtött információkon és a tapasztalatokon, valamint az Európai Unió Bíróságának a madárvédelmi irányelv 9. cikkének alkalmazásával kapcsolatos ítéletein alapul.

Ez a melléklet felváltja és aktualizálja a 2013-ban közzétett korábbi iránymutatást, és a madárfajok madárvédelmi irányelv szerinti védelmének általános rendszerére vonatkozó iránymutatás részét képezi. Kifejezetten a nagy kárókatona és az emberi tevékenységek közötti konfliktusok megoldását célzó eltérések alkalmazásával foglalkozik. Rövid áttekintést nyújt a faj populációinak nagyságáról és trendjeiről, védelmi státuszáról és az érintett konfliktusok jellegéről, valamint a lehetséges megoldásokról. Ezt követően felvázolja a madárvédelmi irányelv 9. cikke szerinti eltérési rendelkezések alkalmazásának lépéseit.

([1]) A Bizottság 97/49/EK irányelve (1997. július 29.) a vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK tanácsi irányelv módosításáról (HL L 223., 1997.8.13., 9. o., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1997/49/oj).

([2]) https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/b32b1896-aa4b-492b-af20-28f43cfe5bd4/details.

([3]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_en?prefLang=hu.

([4]) Európai Bizottság, Környezetvédelmi Főigazgatóság és N2K Group EEIG, *Great cormorant – Applying derogations under article 9 of the birds directive 2009/147/EC* (Nagy kárókatona – A 2009/147/EK madárvédelmi irányelv 9. cikke szerinti eltérések alkalmazása). Kiadóhivatal, 2013, https://data.europa.eu/doi/10.2779/56719.

2. **A nagy kárókatona az EU-ban**

Európában a nagy kárókatona két alfaját írták le. A *Phalacrocorax carbo carbo* (atlanti alfaj) az Atlanti-óceán partján él, és szinte kizárólag Izland, Norvégia, az Egyesült Királyság, Írország és Nyugat-Franciaország sziklás partjain fészkel. Az utóbbi években egyre több madár költözik télre a szárazföld belsejébe, ahol az édesvízi élőhelyeken táplálkoznak és hosszabb időt eltöltenek, mielőtt visszatérnének fészkelni a tengerpartra.

A *Phalacrocorax carbo sinensis* (kontinentális alfaj) Nyugat-Európától egész Ázsia területén, egészen Kínáig és Indiáig előfordul. Mind a szárazföldi, mind a part menti területeket mindig is használta szaporodásra és táplálkozásra. Számos különböző vizes élőhelyen megtalálható, a part menti vizes élőhelyektől, a belvízi tavaktól és a nagy síkvidéki folyórendszerektől kezdve a halastavakig és halgazdaságokig, az ember által készített kavicsbányákig és a nyílt víztározókig.

Az elmúlt évtizedekben jelentősen nőtt a *P. carbo sinensis* alfaj egyedszáma, míg a *P. carbo carbo* populációja szerényebb mértékben nőtt (sőt egyes helyeken csökkent).

Az atlanti alfaj egyes példányai által a szárazföldön töltött idő növekedése és a kontinentális alfaj egyedszámának növekedése következtében ma már mindkét alfajba tartozó madarak nagyobb számban fordulnak elő a szárazföld belsejében található területeken. Ezeken a területeken a két faj gyakran érintkezik egymással, ami néha kereszteződéshez vezet.

A kárókatonák vonulási mintája összetett. Sok más vándormadártól eltérően nem mindegyik egyed vonul egyszerre vagy ugyanazokra a területekre. Vonulási szokásaik bizonyos mértékig a költőtelepek földrajzi helyzetétől függnek. Télen sok madár vándorol délre az északi országokból és Közép-Európából. Azonban az ugyanabból a kolóniából származó egyedek által megtett távolság jelentősen eltérő lehet, és a téli időszak zordságától is függ. Míg egyes madarak csak 100 kilométerre vándorolnak dél felé, mások a Földközi-tengeren keresztül egészen Észak-Afrika partjaira repülnek.

Az európai költőtelepek 2012-es legutóbbi páneurópai számolása szerint, amelyet az IUCN/Wetlands International Cormorant Research Group koordinált és az EU CORMAN projekt finanszírozott ([5]), a *P. carbo sinensis* kontinentális alfaj fészkelőállománya a nyugati palearktikus régióban (amely az Uráltól nyugatra fekvő Európát, a Közel-Kelet és Észak-Afrika egyes részeit fedi le) a becslések szerint 370 000 költő pár volt. Ezek közül azonban csak 214 800 költő pár fordult elő az EU-28 ([6]) területén (ezek többsége a Balti-tengerrel határos országokban fészkelt), a fennmaradó költőpárok többsége pedig Oroszországban és Ukrajnában fészkelt. A *P. carbo carbo* atlanti-óceáni alfajból továbbá 16 000 költő párt számoltak meg (az EU 28 tagállama közül csak háromban: Franciaországban, Írországban és az Egyesült Királyságban).

A madárvédelmi irányelv 12. cikke értelmében (a 2013–2018-as időszakra) benyújtott jelentések szerint ([7]) az EU-28 területén a *P. carbo sinensis* alfaj fészkelőállománya 220 000 és 272 000 közötti költő párra volt becsülhető. Az alfaj a költés helye szerinti tagállamok többségében stabil vagy pozitív rövid és hosszú távú trendet mutat.

A *P. carbo sinensis* egyedszámának növekedése valószínűleg több tényező kombinációjának tudható be, többek között a faj korábbi üldöztetéssel szembeni jogi védelmének, kulcsfontosságú párzási és költőhelyei védelmének, a diklór-difenil-triklór-etán (DDT) és más bioakkumulatív növényvédő szerek csökkenő használatának, az enyhébb teleknek és a táplálékszerző élőhelyekhez való könnyebb hozzáférésnek ([8]).

A *P. carbo carbo* alfaj fészkelő populációját az EU-28-ban 13 910 költő párra becsülték, Franciaországban és az Egyesült Királyságban negatív rövid távú trenddel, Írországban pedig pozitív rövid távú trenddel. Az Egyesült királyság és Írország tengeri madarainak legutóbbi (2015–2021) jelentős nemzetközi összeírása összesen legfeljebb 13 330 költő párról számolt be, ami mindkét országban kismértékű növekedést jelez.

A tagállamok jelenleg nyújtják be a 12. cikk szerint a 2019–2024-es időszakra vonatkozó új jelentéseiket. Az eddig benyújtott adatok előzetes értékelése szerint a *P. carbo sinensis* fészkelőállománya a becslések szerint 287 000 és 323 000 pár között van.

([5]) http://cormorants.freehostia.com.
([6]) Az Egyesült Királyság Európai Unióból való kilépését megelőzően.
([7]) Európai Bizottság (2020), A 12. cikk webes eszköze (2013-2018): Állományok állapota és trendjei uniós és tagállami szinten [online], https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/.
([8]) Christof Herrmann, Thomas Bregnballe, Kjell Larsson, Meelis Leivits, Pekka Rusanen, „Population development of Baltic Bird Species: Great Cormorant (*Phalacrocorax carbo sinensis*)" (2018) (A balti-tengeri madárfajok állományainak alakulása – nagy kárókatona [*Phalacrocorax carbo sinensis*]).

3. **A nagy kárókatona védelmi státusza**

A nagy kárókatona a madárvédelmi irányelv szerinti általános védelmi rendszer hatálya alá tartozik (5. cikk). Szándékos befogása vagy megölése, jelentős zavarása különösen a szaporodási időszakban, fészkeinek elpusztítása vagy tojásainak begyűjtése tilos, a tagállamok csak az irányelv 9. cikkében meghatározott eltérési rendszerrel összhangban engedélyezhetik. A nagy kárókatona nem szerepel az irányelv I. mellékletében (különleges védelmi intézkedések hatálya alá tartozó fajok) vagy II. mellékletében (vadászható fajok).

A nemzetközi megállapodások tekintetében a nagy kárókatona szerepel a Berni Egyezmény III. függelékében (Védett állatfajok). Mint ilyen, nem szigorúan védett faj, ami lehetővé teszi hasznosításának szabályozását. A faj az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről szóló megállapodás (AEWA) hatálya alá is tartozik. A megállapodás 3. melléklete 1. táblázatának 1. kategóriájában, a C oszlopban szerepel, ami azt jelenti, hogy állománya meghaladja a 100 000 egyedet, és így jelentős lehetőségek nyílhatnak a nemzetközi együttműködés tekintetében.

4. **A madárvédelmi irányelv 9. cikke és annak alkalmazása a nagy kárókatonára**

A nagy kárókatona, mint az EU-ban természetesen előforduló összes vadon élő madár, a madárvédelmi irányelv értelmében védett, és védelmét az 5., 6. és 8. cikk szabályozza. A 9. cikk lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy az alábbi három feltétel teljesülése esetén eltérjenek (azaz eltekintsenek) az 5. cikkben foglalt tilalmaktól:

— nincs más megfelelő megoldás,

— fennáll a 9. cikk (1) bekezdésének a), b) vagy c) pontjában felsorolt okok valamelyike, és

— teljesülnek a 9. cikk 2. bekezdésében foglalt technikai követelmények.

A tagállamoknak nem kell konzultálniuk a Bizottsággal az eltérések alkalmazása előtt. Azonban a koordináció legalapvetőbb eszközeként és egyfajta visszajelzési mechanizmusként éves jelentést küldenek az Európai Bizottságnak a 9. cikk alapján engedélyezett minden eltérésről. A jelentésben az eltéréseket az irányelv követelményei alapján kell megindokolni. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az eltérések alkalmazása nem vezethet oda, hogy a nagy kárókatona állománya és elterjedési területe olyan mértékben csökkenne, hogy életképtelenné válik, vagy nem marad megfelelő szinten.

A tagállamok teljes mértékben kihasználják az eltérési rendelkezéseket a kárókatonák és a halászat közötti konfliktusok kezelése érdekében. Jelentős eltérések vannak ennek módjában, mind a konfliktuskezelést célzó eltérések alkalmazott módszerei, mind helyszínei tekintetében. Egyes tagállamok széles körben élnek az eltérésekkel, többek között a költőtelepeken alkalmazott intézkedésekkel, míg más tagállamok nem alkalmaznak eltéréseket ([9]).

A legtöbb eltérést azért hagyják jóvá, hogy lehetővé váljon a bármilyen módszerrel végzett szándékos elpusztítás vagy befogás (amit az 5. cikk a) pontja tilt). A kárókatonákat általában a riasztás kiegészítéseként lövik ki az egyéb riasztók hatásának erősítése, az egy adott helyen etető egyedek számának ideiglenes csökkentése, és az állományszint kiigazítása érdekében a 9. cikk követelményeivel összhangban. A gyakorlatban azonban problémák merülnek fel a madarak leölésével kapcsolatban, mivel az elhullott madarakat nagyon gyakran mások váltják fel. Ez különösen igaz a kárókatonák vonulási útvonalai mentén fekvő területekre, különösen ősszel és télen. Előfordulhat az év más időszakaiban is, ha a kárókatonák szabadon mozognak a területek között.

Az eltéréseket széles körben használják a madarak fészkei és tojásai szándékos elpusztításának vagy károsításának, illetve fészkeik eltávolításának lehetővé tételére is (amit az 5. cikk b) pontja tilt). A fészkek vagy tojások elpusztítása csökkentheti a madarak szaporodási teljesítményét, így a költési időszak végére kevesebb kifejlett madár lesz, télen kevesebb idősebb madár látogatja a halászatot, végeredményben kevesebb kifejlett madár fog költeni. A kárókatonák szaporodási viselkedése azonban rugalmas, és populációik meglehetősen ellenállóak a mortalitással szemben. Például a kárókatonák képesek újjáépíteni a fészkeiket és új tojásokat rakni.

Ez a szakasz szemlélteti, hogy az eltérések alkalmazásának három feltétele miként érvényesíthető a nagy kárókatona esetében. Bemutatja a tagállamok által alkalmazott eltérések mértékét és leggyakoribb típusait.

([9]) https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

1. feltétel: Más megfelelő megoldás hiánya

A 9. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy a tagállamok csak akkor térhetnek el az 5–8. cikk követelményeitől, „ha nincs más megfelelő megoldás”. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált intézkedés nem hivatkozhat a 9. cikk szerinti eltérési indokokra, amennyiben állítólagos célját olyan más „megfelelő” módon is meg lehet valósítani, amely vagy a) jogszerű a madárvédelmi irányelv értelmében (még akkor is, ha esetleg ez is eltérést igényel), vagy b) kevésbé káros, az 5. cikkben foglalt tilalmakra és az irányelv célkitűzéseire tekintettel.

Számos alternatív megoldás vagy eszköz áll rendelkezésre a nagy kárókatona és a halászat, illetve a halfajok közötti konfliktusok helyi szintű megelőzésére vagy mérséklésére. Azokat a módszereket kell előnyben részesíteni, amelyekkel elkerülhetők az eltérések, kivéve, ha az adott megoldás kizárható a korábbi tapasztalatok alapján, vagy mert végrehajtása aránytalan lenne az így elérhető természetvédelmi haszonhoz képest. Az alternatívák keresését ezért azokra a megoldásokra kell szűkíteni, amelyektől a rendelkezésre álló legjobb tudományos ismeretek alapján észszerűen várható, hogy hatékonyak lehetnek egy adott helyzetben.

Néhány példa a megelőző intézkedésekre:

— **A kárókatonák elriasztása** a halgazdaságtól. Ez a megközelítés a kárókatonák akusztikus vagy vizuális riasztóeszközökkel történő riasztásán alapul, amely kellő mértékű ahhoz, hogy egy másik táplálékszerző helyre költözzenek. A riasztási technikák hatékonysága azon múlik, hogy a riasztó elég félelmetes-e ahhoz, hogy a kárókatonák máshová költözzenek, és rendelkezésre áll-e egy „jobb” alternatív terület, ahova átköltözhetnek. Ennek fő hátránya az, hogy a kárókatonák végül (gyakran meglehetősen gyorsan) felismerik, hogy nem áll fenn valódi veszély, hozzászoknak a zajhoz, látványhoz vagy illathoz, és elkezdik figyelmen kívül hagyni azokat. Sok bizonyíték utal azonban arra, hogy a madarak következetesen megijednek az emberi jelenléttől, ha úgy érzik, hogy az ember veszélyt jelent rájuk. A riasztási módszerek a kis víztestek esetében a leghatékonyabbak, ami azt jelenti, hogy nagyobb víztestek esetében megelőző intézkedésként nem feltétlenül kellően hatékonyak vagy arányosak. Hasonlóképpen, a halált nem okozó intézkedések elriasztó hatása fokozható, ha azokat korlátozottan halált okozó módszerrel történő szabályozással egyidejűleg alkalmazzák, amelyre vonatkozóan viszont eltérést kell igényelni.

— **A halak védelme** a kárókatonák **hozzáférését megakadályozó eszközökkel**. Ezek a technikák hálókra és légvezetékekre támaszkodnak annak érdekében, hogy a kárókatonákat távol tartsák a halaktól. Akkor működnek a legjobban, ha a halak viszonylag kis területeken koncentrálódnak. A technikák ideálisak a szárazföldi tavak vagy folyamatos vízáramlású medencés halgazdaságok számára, ahol a védőhálós rekeszek tartósan rögzíthetők. Más helyeken, például a nyílt vízi haltenyésztő ketreceknél ragadozók elleni védőhálót lehet felfüggeszteni függönyként vagy a rekeszeket teljesen víz alatt lehet tartani annak megakadályozása érdekében, hogy a bukómadarak elérjék a ketrec hálós zsákjában lévő halállományt. Ezeken a helyeken esetleg ki lehet használni azt a tényt, hogy a kárókatonák fel- és leszállásához általában meglehetősen nagy távolságokra van szükség. A dróthálók, kötelek vagy drótkerítések vízen való elhelyezésével meg lehet nehezíteni, sőt lehetetlenné lehet tenni a kárókatonák számára, hogy leszálljanak a víz felszínére vagy onnan felszálljanak. A teljes kizárás nehezebb a nagyobb víztestek esetében, és valószínűleg nem kivitelezhető.

— **Halállomány-gazdálkodási technikák** annak érdekében, hogy kevesebb hal álljon a kárókatonák rendelkezésre. Ezek az eszközök azon a tényen alapulnak, hogy a kárókatonáknak meg kell választaniuk, hogy hol táplálkozzanak. Napi élelmiszerigényük kielégítéséhez több szempontot kell mérlegelniük. Ezek közé tartozik az, hogy a madár éppen veszít-e a súlyából vagy gyarapodik-e (a madár testi állapota); a környezeti feltételek (hidegebb vagy csapadékosabb időben több táplálékra és energiára van szüksége); az éves életciklus adott fázisa (vonulási időszak, költési idény, áttelelés); a fészekalj nagysága és kora, valamint a nyugvóhelyek vagy telepek és a táplálékszerző helyek közötti távolság. A táplálékgyűjtés helyének kiválasztása a megfelelő potenciális táplálékszerző helyek rendelkezésre állásától, számától és minőségétől is függ. A kiváló minőségű táplálékgyűjtő hely kockázatmentes, zavartalan hozzáférést és táplálkozást biztosít, kellő mennyiségű, viszonylag könnyen fogható hallal. A halállomány-gazdálkodási technikák célja, hogy megváltoztassák a kárókatonák számára rendelkezésre álló táplálékszerzési lehetőségek minőségét azáltal, hogy megpróbálják megnehezíteni a halak kifogását. Az alapelv tehát az, hogy ha a halakat nehéz kifogni, a madarak esetleg úgy döntenek, hogy más vizeken próbálkoznak, ahol könnyebben jutnak halhoz. Ha például a halászatok vezetői szabályozni tudják a haltelepítést, több lehetőség is létezik, amellyel csökkenthető a halak elvesztése, és a területek kevésbé vonzóvá tehetők a táplálékgyűjtő kárókatonák szempontjából. Néhány példa ilyen intézkedésekre:

  — *A haltelepítés késleltetése a legtöbb kárókatona jelenlétével járó csúcsidőszakban*

    Ez az intézkedés akkor lehet hatékony, ha a kárókatonák száma egyértelmű szezonális csúcsokat mutat (pl. telelési vagy vonulási időszakok). A halgazdaságok és az ivadéktelepítési helyek kevésbé vonzó táplálékszerző területekké válnak azáltal, hogy a legnagyobb kárókatona-terhelés idején csökkentik a rendelkezésre álló halak mennyiségét. Több tagállam tapasztalatai is azt mutatják, hogy a kárókatonák a táplálékszerzési hatékonyság csökkenése esetén alternatív helyszínekre térnek át. Ez a megközelítés azonban rugalmasságot igényel az ivadéktelepítési ütemtervek tekintetében, és nem biztos, hogy minden halászat esetében megvalósítható.

— *A halak gyakori időközönként és több helyszínen történő telepítése*

A szétszórt és szakaszos ivadéktelepítés csökkenti a kárókatonák táplálkozási lehetőségeinek kiszámíthatóságát és kifizetődőségét. Ha több helyen kisebb mennyiségű halat telepítenek be, az csökkenti a helyi zsákmánysűrűséget, ez pedig kevésbé ösztönzi a kárókatonákat arra, hogy összegyűljenek. Ezt az intézkedést széles körben bevált gyakorlatnak tekintik az extenzív halászatokban és a folyókban, különösen, ha az élőhely összetettségével párosul, ami korlátozza a halak láthatóságát.

— *A ragadozókkal szemben kevésbé érzékeny nagyobb halak betelepítése*

A kárókatonák elsősorban a kisebb, könnyebben kifogható halakat célozzák meg. A nagyobb méretosztályok telepítése jelentősen csökkentheti a ragadozók által okozott azonnali veszteségeket, különösen az állóvizekben és a halastavakban. Bár ez növelheti az ivadéktelepítés költségeit, hosszú távon sok esetben költséghatékonynak tekinthető, amennyiben magas a ragadozó hatás miatti terhelés.

— **Élőhely-módosítási technikák** a halak kárókatonák rendelkezésére állásának csökkentése érdekében – például potenciális ülő- és pihenőhelyek (pl. elpusztult fák vagy mesterséges struktúrák) eltávolítása az érzékeny vizek közelében, hogy a kárókatonák ne maradjanak a halállomány közelében, vagy halmenedékek létrehozása víz alatti struktúrák, vegetáció vagy mesterséges menedékek telepítésével, ahol a halak elrejtőzhetnek –, ami csökkenti a kárókatonák táplálékszerzési hatékonyságát, és segít a halaknak, hogy ne essenek zsákmányul. Az élőhelyek összetettségének fokozása (pl. ívási területek fejlesztése, mélyebb peremek) szintén több helyet biztosít a halak számára a kárókatonák elől való meneküléshez. Ezek az eszközök a fent ismertetett halállomány-gazdálkodási technikák kiterjesztései. Céljuk, hogy kevésbé vonzóvá tegyék a területeket a kárókatonák számára a pihenés, a fészekrakás vagy a táplálékszerzés szempontjából. Bár soha nem fogják teljesen megakadályozni a kárókatonák pihenését, szaporodását vagy táplálkozását, egy adott terület szintjén csökkenthetik vagy megszüntethetik a kárókatonák jelenlétét, és megakadályozhatják a madarak megtelepedését a területen. A kárókatonák pihenőhely-létesítésének megakadályozása megelőzheti, hogy más madarak jelenléte vonzza őket egy területre, vagy megakadályozhatja a későbbi fészkelési kísérleteket.

— **Pénzügyi ösztönzők** a kárókatonák víztesteken történő fogadásának ösztönzése vagy kompenzáció a gazdasági veszteségek ellentételezéseként (lásd az 1. esettanulmányt)

Ha azonban a megelőző intézkedések végrehajtását követően még mindig ellentmondás áll fenn a madárvédelmi irányelv 5. cikkének rendelkezéseivel, például a halált nem okozó és a halált okozó módszerek kombinációja miatt, szükséges az eltérés alkalmazása.

2. feltétel: Az eltérés oka

Az eltérésekről az Európai Bizottságnak évente benyújtott tagállami jelentések alapján a nagy kárókatonára vonatkozó eltérések engedélyezésének leggyakoribb okai a halgazdaságok (beleértve az akvakultúrát is), az erdők és a vizek súlyos károsodásának megelőzése, valamint a növény- és állatvilág védelme (9. cikk (1) bekezdés a) pont).

a. Eltérések a halgazdaságok súlyos károsodásának megelőzése érdekében

A nagy kárókatonák egyedszámának növekedése a halászattal és az akvakultúrával kapcsolatban jelentett konfliktusok növekedéséhez vezetett, főként azért, mert számos olyan víztestben, ahol a kárókatonák általában táplálkoznak, az emberek ugyancsak közvetlenül érdekeltek – például a kereskedelmi halászat, az (extenzív és intenzív) halgazdaságok, valamint a rekreációs célú horgászat (természetes, féltermészetes vagy mesterséges vízi élőhelyeken). A halászatra édesvizekben (beleértve a halastavakat és a természetes tavakat), brakkvizekben (part menti vizes élőhelyek) és tengeri területeken (part menti területek) kerül sor. A kárókatonák ragadozó hatása azonban gyakran csak egyike az e területek halállományaira jelenleg hatást gyakorló számos stresszhatásnak.

A madárvédelmi irányelv nem tesz különbséget a halászat különböző kategóriái, például a kereskedelmi halászat vagy szabadidős horgászat között. Jelen iránymutatás összefüggésében azonban a „halászat” fogalma a következőket foglalja magában:

— a halak fogását, feldolgozását és értékesítését végző ágazat, vagy ahol e tevékenységekre sor kerül,

— értékesítési célú haltenyésztés helye (akvakultúra),

— rekreációs célú halászat.

A rekreációs célú halászat fogalma különösen nemcsak a szabadidős halászterületeket jelenti, hanem a horgászklubokat, a kereskedelmi horgásztavakat is.

A károkatonák és a kereskedelmi halászat közötti konfliktusok egyúttal rendkívül összetettek és dinamikusak. Az ilyen konfliktusok időzítése és kiterjedése meglehetősen változó, mivel Európa-szerte nagy eltérések vannak a károkatonák egyedszámában és eloszlásában, és a madarak széles körű szezonális mozgást végeznek a költő- és telelőterületek között. A konfliktusok tehát az év különböző időszakaiban, különböző helyeken és különböző földrajzi szinteken fordulnak elő, és költő, telelő vagy vonuló madarakat is egyaránt érinthetnek.

Továbbá a károkatona összetett mozgási mintái mellett a halpopuláció hasonlóan összetett dinamikája (pl. egyedsűrűségtől függő elhullás), valamint a külső tényezők – például az időjárási körülmények (különösen a tél zordsága) és a vízszennyezés hatásai – szezonális és éves változásai, valamint a kompenzációs mechanizmusok rendelkezésre állása is befolyásolják a konfliktusokat.

Ez az eredendő összetettség azt jelenti, hogy minden egyes helyzet más és más, a konfliktusok értékeléséhez eseti megközelítésre van szükség, amely valamennyi tényezőt figyelembe veszi, továbbá adaptív konfliktuskezelést kell alkalmazni. Az állománygazdálkodási intézkedések adott éven belüli időzítésének szintén döntő szerepe van azok hatékonyságában.

Hangsúlyozni kell, hogy ahhoz, hogy egy tagállam eltérést adhasson ki, meg kell állapítani, hogy a valószínűsített kár „súlyosnak” minősül-e. Az irányelv e rendelkezésének célja nem a kisebb károk kockázatának megelőzése. Ahhoz, hogy a károsodás „súlyosnak” minősüljön, várhatóan jelentős gazdasági hatást kell gyakorolnia a halászatra, illetve a halászattal kapcsolatos rekreációs érdekekre.

A károk típusai

A halászatok károsodása közvetlen vagy közvetett gazdasági veszteséghez, vagyoni érték elvesztéséhez vagy termelési anyagok elvesztéséhez vezethet. További költségeket is eredményezhet (pl. a megrongálódott berendezések cseréje és a halállomány újratelepítése). A rekreációs célú halászattal kapcsolatos érdekek esetében a kár gazdasági veszteségekhez vezethet, és nem csak önmagában a rekreációs érdekeket érinti hátrányosan, kivéve, ha ez gazdasági következményekkel jár (pl. a horgászengedélyek értékesítésének csökkenése).

Kiszámíthatóság és kockázat

Amennyiben még **nem** következett be kár, a múltbeli tapasztalatokat kell felhasználni annak előrejelzésére, hogy nagy-e a kár bekövetkezésének valószínűsége. Emellett a helyzetnek a gazdasági érdeket érintő olyan súlyos kárra kell vonatkoznia, amely túlmutat a puszta kellemetlenségen vagy a szokásos üzleti kockázaton.

Bizonyíték

A fentiekből következik, hogy az eszközökben bekövetkező (már bekövetkezett vagy várhatóan bekövetkező) károsodást tényszerűen alá kell támasztani. Tekintettel a halállományok méretének számszerűsítésével kapcsolatos nehézségekre, valamint arra, hogy a károkatonák ragadozó hatása gyorsan kimeríthet egy adott halállományt (megakadályozva a beavatkozás előtti részletes vizsgálatok elvégzését), gyors és pragmatikus megközelítésre lehet szükség annak meghatározásához, hogy a kár súlyos-e, például független szakértők által végzett értékelés révén, az összes rendelkezésre álló bizonyíték és tudományos ismeret felhasználásával. Ha azonban szakértői véleményt használnak fel az eltérés indokolására, a szakértő véleményének tudományosan megalapozott indokolással kell alátámasztania a következtetést, valamint meg kell győződni arról, hogy a szakértő esetében nem áll fenn összeférhetetlenség. A gazdasági kárt gyakran a halastavakon található madarak becsült napi száma és az egy madárra jutó átlagos napi halmennyiség szorzata alapján számítják. Szükség esetén, például ha a területen való előfordulás alapján nem nyilvánvaló, a napi szám becsléséhez ornitológusnak vagy más, vadon élő fajokkal foglalkozó képzett szakértőnek kell monitoroznia a madarakat. A betegségek terjedésének költségeit, az emberi erőfeszítéseket és a madarak halastavaktól való elriasztásához használt fegyverek lőszereinek költségeit nem kell figyelembe venni.

Megelőzés

Emlékeztetni kell arra, hogy a madárvédelmi irányelv 9. cikke (1) bekezdésének a) pontja alapján engedélyezett eltérések célja a súlyos károsodás megelőzése, vagyis az nem követelmény, hogy a kár bekövetkezését meg kell várni vagy hogy a kárt ténylegesen bizonyítani kell. Mindazonáltal a kár bekövetkezésének valószínűségét alá kell támasztani. Valószínűnek kell lennie annak, hogy a kár bekövetkezik egy adott helyen, és kellően súlyos lesz. Korábbi káresetek felhasználhatók annak alátámasztására, hogy fennáll a súlyos kár újbóli bekövetkezésének valószínűsége, vagy korábbi káresetek hiányában elegendő annak bizonyítása, hogy nagy valószínűséggel súlyos kár fog bekövetkezni.

Amennyiben a kárnak csekély vagy semmilyen gazdasági hatása nincs – akár közvetlenül, akár közvetve –, továbbra is lehetőség van a halgazdaságok károsodása miatti eltérésekre „az állat- és növényvilág védelme” érdekében (lásd az alábbi 1. keretes írást). A kár mértéke tehát az érintett fajok (pl. ritka vagy veszélyeztetett fajok) ökológiai jelentőségéhez, valamint a halászatra gyakorolt hatáshoz is egyaránt kapcsolódhat.

1. keretes írás: A károsodás „súlyos” jellegének gyakorlati értékelése

Bár a kárókatonák biológiája és ökológiája jelentős számú tudományos kutatás tárgyát képezi, a gyakorlatban továbbra sem egyértelmű a kárókatonák, valamint a halak és a halászat közötti kölcsönhatások megértése. A halgazdaságok veszteségei számszerűsíthetők, de jellemzően sokkal nehezebb megbízható értékelést végezni az extenzívebb halászatok és más víztestek esetében.

Egyes tanulmányok kimutatták, hogy a kárókatonák jelentős negatív hatást gyakorolhatnak a halállományokra és a halászatokra, ami a halak abundanciájának és biomasszájának csökkenéséhez vezet. Más vizsgálatok azonban arra is rámutattak, hogy a kárókatonák puszta jelenléte egy területen nem feltétlenül jelenti azt, hogy súlyos károsodás következik be.

Ezenkívül nem lehet olyan rögzített, szabványosított küszöbértékeket meghatározni a populációk egyedszáma vagy az eltávolított halállományok aránya vagy mértéke tekintetében, amelyek referenciaként szolgálhatnának a „súlyos károsodás” bekövetkezésének értékeléséhez.

Mindazonáltal az eltérések indokolásához mindig szükség van a kárókatona tényleges jelenlétére és lehetséges hatásaira vonatkozó tényeken alapuló objektív értékelésre, figyelembe véve a halállományokat befolyásoló egyéb tényezőket is.

A károsodásra vonatkozó bizonyítékokról részletesebb információk találhatók „A kárókatonák, a halak és a halászat közötti kölcsönhatások” című dokumentumban, amely linkeket is tartalmaz a különböző halászati ágazatokban és vízi élőhelyeken tapasztalt konfliktusokról szóló esettanulmányokhoz https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/ab7d8f27-fb1c-4117-8f66-36246abad59c/details.

b. Eltérések az erdők súlyos károsodásának megelőzése érdekében

A növényzet és a fák károsodása általában akkor következik be, ha nagy kolónia vagy sok kárókatona állandósult pihenőhelye körül savas guanó felhalmozódik fel. A „súlyos károsodás” fogalma ebben az esetben is ugyanazt jelenti, mint azt fentebb, a halgazdaságok súlyos károsodásának megelőzéséről szóló szakaszban kifejtettük. A károsodás súlyossága például kimutatható akkor, ha a fák kereskedelmi célú hasznosítása veszélybe kerül. Azonban az érintett terület kiterjedését is figyelembe kell venni a károsodás súlyosságának meghatározásakor.

Amennyiben a károsodásnak nincs gazdasági hatása, legyen az közvetlen (a fa nem értékesíthető) vagy közvetett (az erdő esztétikáját érinti, és ezáltal csökkenti a turizmust), továbbra is lehetőség van az erdők és a növényzet károsodása miatti eltérésekre „az állat- és növényvilág védelme” érdekében (lásd alább).

c. Eltérések a vizek súlyos károsodásának megelőzése érdekében

Ez az eltérési ok csak akkor alkalmazható, ha a kárókatonák súlyosan károsítják az adott víztest nem halászattal kapcsolatos kereskedelmi céljait. Ez lehet a helyzet például egyes szabadidős tevékenységekre használt területeken, amelyeket gazdaságilag érinthet a kárókatonák által okozott súlyos károsodás, például a víztest minőségének vagy turisztikai életképességének súlyos romlása a kárókatona-guanó szennyezése miatt. Ha az eltérés tárgya a horgászathoz kapcsolódik, azt „halgazdaságok károsodása”, nem pedig „vizek károsodása” címen kell jelenteni.

A „súlyos károsodás” fogalma ebben az esetben is ugyanazt jelenti, mint azt fentebb, a halgazdaságok súlyos károsodásának megelőzéséről szóló szakaszban bemutattuk. Például a partszakaszok természeti szépsége iránt érdeklődő turisták a kormoránok letelepedését követően esetleg már nem találják vonzónak a területet, többek között a pihenőhelyekről áradó erős szag miatt. Helyi szinten az ingatlanok értékének csökkenése, a turizmus és a szabadidős tevékenységek visszaesése gazdasági veszteségeket okozhat a térség lakosai és a turizmusból származó jövedelemre támaszkodó vállalkozások számára.

Amennyiben a kárókatonák koncentrációja egy tározóban befolyásolhatja az ivóvíz minőségét, az eltérés indokaként a 9. cikk (1) bekezdése a) pontjának első franciabekezdését kell alkalmazni (a közegészség és a közbiztonság érdekében).

d. Eltérések a növény- és állatvilág védelme érdekében

A 9. cikk (1) bekezdésének a) pontja szerinti eltérések negyedik oka a növény- és állatvilág védelme lehet. Az eltérés alkalmazásának ilyen indoklása valószínűleg akkor a legnyomatékosabb, ha ritka vagy veszélyeztetett fajok védelmére irányuló erőfeszítésekhez kapcsolódik, de nem csak az ilyen fajokra korlátozódik.

Vannak beszámolók például az európai angolna (*Anguilla Anguilla*), a kétéves lazac (*Salmo salar*), a márványos pisztráng (*Salmo marmoratus*), a pénzes pér (*Thymallus thymallus*) (lásd alább a 2. keretes írást), valamint más védett (uniós vagy nemzeti védelem alatt álló) halfajok állományait érintő kárókatona-támadásokról. Minden esetet alaposan meg kell vizsgálni, és az illetékes hatóságok tanácsai alapján kell döntést hozni. A döntéseknek az érintett populáció(k)ra gyakorolt hosszú távú hatásról rendelkezésre álló legjobb tudományos információkon kell alapulniuk.

2. keretes írás: A ProtectFish kutatási projekt

ProtectFish címmel 2024-ben a Horizont Európa kutatási és innovációs program keretében új uniós finanszírozású projekt indult a nagy kárókatona állományának és annak az élőhelyvédelmi irányelvben felsorolt folyami halfajok populációira gyakorolt hatásának elemzése céljából. A projekt, amely különösen a folyami pénzes pér populációkra összpontosít, különböző terepkísérleteket fog végezni, áttekinti a már rendelkezésre álló kutatási eredményeket, valamint konzultációkat, munkaértekezleteket és interjúkat fog szervezni a védett folyami halak fogyasztásának jelentőségével kapcsolatos meglévő ismeretek értékelése és egyesítése érdekében.

A ragadozás és a ragadozók elleni védekezés jelentőségét önkéntesek százai által ellenőrzött folyószakaszokon mérik. Rövidebb folyószakaszokon tanulmányozni fogják a fizikai struktúráknak (például hálóknak) és a természetes struktúráknak a halak túlélési arányára gyakorolt hatását. Az elektronikusan rögzített halászati adatokat vadkamerákkal együtt fogják felhasználni a ragadozók és a zsákmányállatok megfigyelésére és számlálására, hogy felmérjék a ragadozás hatását az uniós védelem alatt álló halakra.

A projektet végrehajtó konzorcium osztrák, belga, cseh, dán, német, olasz, lengyel és svéd egyetemekből, kutatóintézetekből és szervezetekből áll. A koordinációt a Dániai Műszaki Egyetem biztosítja.

További információk: https://protectfish.eu/.

3. feltétel: A 9. cikk (2) bekezdésében foglalt technikai követelmények

A 9. cikk (2) bekezdésével összhangban az eltérésben meg kell határozni a befogás vagy megölés eszközeit, eljárásait és módszereit. Az illetékes hatóság felhatalmazást kap annak kinyilvánítására, hogy a szükséges feltételek teljesülnek, és annak meghatározására, hogy milyen eszközök, eljárások vagy módszerek alkalmazhatók, milyen korlátok között és kik által. Az eltérésekre vonatkozó korlátokkal kapcsolatban tehát különböző egyedi megállapodások, időbeli és térbeli körülmények lehetségesek. Mindazonáltal minden esetben fel kell tüntetni, majd az eltérés teljes időtartama alatt monitorozni kell a leölni vagy elriasztani tervezett madarak számát (utóbbi különösen fontos a költési időszakban). Ez néha az engedélyek számának korlátozásával, illetve nemzeti vagy regionális kvóták előírásával történik. Mindenesetre ezeknek a számadatoknak összhangban kell lenniük a madárvédelmi irányelv fő céljával, vagyis a madarak védelmével.

Nem szabad tehát szem elől téveszteni, hogy az eltérési rendszer önmagában nem a populáció csökkentésére irányul, hanem a 9. cikk (1) bekezdésében foglalt eltérési indokok valamelyikének teljesítésére, azaz a súlyos károsodás megelőzésére vagy az állat- és növényvilág védelmére. Valamely eltérés célja nem lehet az, hogy egy adott területen minden egyedet felszámoljanak, hanem csökkentenie kell a példányok számát a mérséklendő károk szintjének vagy az állat- és növényvilág védelmére irányuló természetvédelmi célkitűzéseknek megfelelően. Ez azonban nem zár ki olyan intézkedéseket, amelyek célja a költőkolóniák vagy éjszakai pihenőhelyek eltávolítása vagy kialakulásának megelőzése egy nagyobb terület meghatározott részein, mivel nem zárja ki az egyes madárpéldányok előfordulását.

A költési időszakban a tojásokkal kapcsolatos beavatkozások (pl. olajozás vagy műtojással való helyettesítés) jelentik a fő módszert a nagy kárókatonák szaporodásának szabályozására. Bár jelenleg több balti-tengeri ország alkalmazza ezt a módszert, sok más országban nem ez a helyzet. A vonulás vagy telelés idején főként a madarak elpusztítására vagy elriasztására szolgáló tűzfegyverek és a riasztóeszközök (például légpuskák) az alkalmazott módszerek.

Lehetőség van – a 9. cikk (2) bekezdésében foglalt formai feltételek teljesítése mellett – általános engedélyek kiadására, azaz az engedélyt nem meghatározott személyek, hanem erre felhatalmazott személyek egy általános kategóriája, például a földtulajdonosok és azok ügynökei részére is meg lehet adni. Ugyanakkor, amint az a fenntartható vadászatról szóló iránymutatásban szerepel, a 9. cikk (1) bekezdésének c) pontjával szemben, amely előírja, hogy az eltéréseket „szigorúan szabályozott feltételek mellett" kell engedélyezni, a 9. cikk (2) bekezdésének szövege nem zárja ki az ilyen általános engedélyeket a 9. cikk (1) bekezdésének a) pontján alapuló eltérésekre vonatkozóan. E tekintetben, amint az a madárvédelmi irányelven alapuló fenntartható vadászatról szóló iránymutatásban is szerepel – feltéve természetesen, hogy az eltérés a 9. cikk (2) bekezdésében említett valamennyi szempontra kiterjed –, az eltérésben egyértelműen ki kell fejteni, hogy mi indokolja az eltérés engedélyezését személyek tágabb körének.

Végül, bár az eltéréseket tagállami szinten kell alkalmazni, hasznos lehet a tagállamok közötti koordináció (lásd: 3. keretes írás).

3. keretes írás: Vonulási útvonalra érvényes eltérések súlyos károsodás megelőzése érdekében egy másik tagállam területén

Lehetőség van az állomány koordinált szabályozására is, többek között a vonulási útvonalra érvényes eltérés alkalmazásával, amelynek értelmében egy országban azért engedélyeznek eltérést az olyan fajokra, mint a nagy kárókatona, hogy megelőzzék a súlyos károkat egy másik országban.

Ezt a megközelítést olyan nemzetközi egyezmény vagy megállapodás alapján kidolgozott nemzetközi állománygazdálkodási terv keretében lehet alkalmazni, amelynek az EU részes fele, vagy az összes érintett tagállam által jóváhagyott hasonló kereten belül.

Az összehangolt megközelítés kialakítása érdekében azonban elengedhetetlen, hogy pontos és naprakész információk álljanak rendelkezésre a nagy kárókatona állományára vonatkozó kedvező referenciaértékek meghatározásához (állománynagyság, elterjedési terület és az élőhely kiterjedése). Másodszor, létre kell hozni egy megbízható, összehangolt monitorozási rendszert, amely rendszeres adatokat szolgáltat az egyedszámokról, a túlélési arányról és a termékenységről.

Ezt követően meg kell állapodni a vonulási útvonalak kedvező referenciapopulációjáról és egy biztonsági küszöbértékről az elővigyázatossági megközelítés jegyében. E megállapodás alapján minden egyes ország esetében külön referenciaszintet lehet megállapítani. Megállapodásra kell jutni olyan kérdésekben, mint a fenti koordináció földrajzi kiterjedése, az állománygazdálkodási tervek értékelése a populáció állapotának felmérése céljából, valamint a gazdálkodási megközelítések összehangolása és értékelése.

Ezért alapvető fontosságú a helyzet rendszeres értékelése is, és ezzel nemcsak a faj egyedszámának, túlélési arányának és termékenységének monitorozása, hanem a halászat nyomon követése is, beleértve a károk felmérését is. Ez alapvető fontosságú a 9. cikk szerint előírt valamennyi feltétel teljesülésének biztosításához, valamint az intézkedések hatékonyságának értékeléséhez, a folyamatban lévő vezetői döntések megalapozásához és szükség esetén a stratégiák kiigazításához.

5. **Esettanulmányok**

5.1. *A nagy kárókatonával fennálló konfliktusok kezelése a horvátországi pontyos halastavakban*

Horvátországban 15 extenzív pontyos halastó működik, összesen mintegy 12 000 hektárnyi területen. Mindegyik fontos terület a vízimadarak költése és vonulása szempontjából, és a Natura 2000 hálózat részét képezik. A nagy kárókatona (*Phalacrocorax carbo sinensis*) a KMT-vé minősítés szempontjából nem tartozik a célfajok közé, azonban rendszeresen előfordul és táplálkozik a pontyos halastavakon. Bár helyi költőállománya nem annyira népes, jelentős az áttelelő madarak miatti terhelés, többnyire a más európai területekről érkező kárókatonák miatt (telente akár 20 000 madár vándorol Horvátországba).

A nagy kárókatona 1995-ig szigorúan védett faj volt Horvátországban, és több halgazdaság beperelte az államot, pénzügyi ellentételezést kérve a károkért. Az állam valamennyi bírósági ügyben vesztett, és hosszú éveken keresztül nagy összegeket kellett kifizetnie.

Ornitológusok, valamint a természetvédelmi és a halászati ágazat éveken át tartó közös erőfeszítéseit követően az állam beleegyezett abba, hogy az okozott károk ellentételezése helyett éves ösztönző kifizetéseket nyújt a halgazdaságoknak „a pontyos halastavak ökoszisztémájának fenntartására". Ez a 2008-ban bevezetett és széles körben elfogadott intézkedés a mai napig érvényben van.

Horvátország Natura 2000 területekre vonatkozó intézkedések fontossági sorrendben történő végrehajtására irányuló 2021–2027-es terve szerint a mezőgazdasági minisztérium 2014 és 2016 között összesen 3,5 millió EUR összegű állami támogatást nyújtott a halgazdaságoknak „a pontyos halastavak ökoszisztémájának fenntartására”. A támogatás módosított megnevezése 2018-tól kezdve „a pontyos halastavakon jelenlévő különböző madár- és egyéb állatfajok által okozott károk ellentételezése”; 2018 és 2020 között összesen 8,7 millió EUR-t különítettek el erre a célra. Az ellentételezés kifizetése az állami költségvetésből, a mezőgazdasági minisztérium éves rendeletei alapján történt, az összeget a halastavak termelési területének egy hektárjára vetítve osztották szét. A fokozottan védett halastavak esetében, ahol nem engedélyezett a vadászat, a támogatás 2020-ban 30 %-kal, 2021 óta pedig 50 %-kal nőtt. A mai napig fizetett támogatás összegét 2024 szeptemberében a termelési terület egy hektárjára vetítve 902,18 EUR-ra emelték.

2024-ben a Horvát Köztársaság halászati és akvakultúra-ágazati operatív programja keretében új intézkedést fogadtak el a 2021–2027-es programozási időszakra, „II.10. számú intézkedés: Környezetvédelmi szolgáltatásokat nyújtó akvakultúra” elnevezéssel. Ez az intézkedés biztosítja az olyan akvakultúrás módszerek alkalmazásából eredő járulékos költségek, illetve bevételkiesés ellentételezését, amelyek összhangban vannak a környezet sajátos szükségleteivel, és amelyekre a területeknek a Natura 2000 hálózat részeként történő kijelöléséből eredő különleges gazdálkodási követelmények vonatkoznak. Mint korábban említettük, valamennyi extenzív pontyos halastó a Natura 2000 hálózathoz tartozik, és köteles a KMT-kre vonatkozó természetvédelmi célkitűzésekről és intézkedésekről szóló rendeletben meghatározott állományvédelmi intézkedéseket végrehajtani.

Bár a pontyos halastavakat nem a kárókatona miatt jelölték védelmi területté, mivel a faj nem szerepel a madárvédelmi irányelv I. mellékletében, a kárókatonák szervesen hozzátartoznak a Natura 2000 terület kezeléséhez, hiszen szoros kolóniákat alkotnak más halevő madárfajokkal, amelyek miatt a terület besorolást kapott. Téli táplálkozási élőhelyként is osztoznak a halastavakon. A kárókatonák vadászata vagy elriasztása ezért közvetlen negatív hatást gyakorolna a többi madárfajra is.

Az intézkedés a 2024. augusztus 1. és 2029. december 31. közötti időszakra ([11]) vonatkozik (a támogathatóság utolsó éve 2028). A II.10. intézkedés kritériumai részben a halastó védelmi státuszát (különleges természetvédelmi terület, nemzeti park), a halastó kiterjedését (> 1 000 ha; 400–1 000 ha; < 400 ha) és a halgazdaság méretét (mikro- és kis-; közepes; nagyvállalkozás) figyelembe vevő pontozáson alapulnak ([12]). A prémium a halastó nyilvántartott termelési területének hektárjaként 356 EUR ([13]), de „nem haladhatja meg a felhasználó akvakultúra-termékek értékesítéséből származó, a naptári referenciaévben elért éves bevételének 35 %-át”. A prémium összegét a „Horvátország Natura 2000 uniós integrációs projekt (NIP)” számításai alapján határozták meg, amely az alternatív költség fogalmát használta, összehasonlítva az extenzív halastavakat a hagyományos halastavak jövedelmével és költségeivel. Az ellentételezést 70 %-ban uniós költségvetésből, 30 %-ban az állami költségvetésből finanszírozzák.

Összefoglalva: miután Horvátországban a kárókatonák okozta problémákat több évtizeden keresztül a halevő madarak eltávolítása vagy elriasztása, valamint az okozott károk ellentételezése révén próbálták kezelni, a helyzeten sikerült javítani azáltal, hogy az erőfeszítéseket átirányították az extenzív pontyos halastavak biodiverzitási értékének fenntartására, és különösen a halevő madárfajok, köztük a kárókatona jelenlétének elfogadására irányuló ösztönzők felé. A jövőben megoldandó kihívások az extenzív pontytenyésztő tavak gazdasági életképességének biztosításához és a természeti értékeken alapuló egyéb diverzifikált szolgáltatások fejlesztéséhez kapcsolódnak.

5.2. *Kárókatona-állománygazdálkodás Dániában*

2022 márciusában tették közzé Dánia jelenlegi, a nagy kárókatona és a halászatok közötti konfliktusra vonatkozó gazdálkodási tervét, amely a 2016 és 2020 közötti időszakra érvényes előző tervben megállapított helyi konfliktuskezelés elvére épül. A terv célja, hogy egyensúlyt teremtsen a fajok életképes populációinak fenntartása és a halászati ágazat aggályainak kezelése között.

Az ország kárókatona-populációja az 1980-as években indult növekedésnek, a Dániában és Európa többi részén fokozottabb védelemnek köszönhetően. A populáció 1993 és 2006 között viszonylag stabilan 39 000 pár körül volt. Ez a szám 2013-ban körülbelül 25 000-re csökkent, majd ismét nőtt, később stabilizálódott. 2020-ban a dániai populációt mintegy 32 000 párra becsülték.

A konfliktuskezelési terv alapelve az, hogy a kárókatona jelentette kihívásokat helyi szinten kell kezelni. Azokban a térségekben, amelyek fontosak a halállományok szempontjából, és ahol veszélyeztetett halfajok fordulnak elő, csökkenteni kell a kárókatonák táplálékszerzését. Dánia több kiemelten kezelt területet jelölt ki, ahová a költőkolóniák állománygazdálkodásával kapcsolatos erőfeszítések zömét koncentrálják.

Mielőtt az állományt halált okozó módszerrel szabályoznák, először kötelező jelleggel próbálkozni kell más megoldásokkal, például a madarak riasztásával vagy technikai riasztóberendezések használatával, és ezeket a gyakorlatban és gazdaságilag lehetséges mértékben alkalmazni kell a károk megelőzése érdekében. Amennyiben ezek az intézkedések nem bizonyulnak megfelelőnek, szabályozási intézkedéseket lehet hozni, amelyek magukban foglalják többek között a kilövést, a tojások beolajozását vagy a fészkek és tojások megsemmisítését. Ezek az intézkedések csak előzetes engedélyezést követően hajthatók végre. A gyakorlatban bebizonyosodott, hogy a nagy kárókatona esetében a korlátozott halált okozó módszerrel történő szabályozással kiegészített riasztási technikák alkalmazásával hatékonyabbá válik a riasztás.

A kilövéshez a dán természetvédelmi ügynökség hatósági engedélyén kívül érvényes vadászati engedély és a földtulajdonos engedélye is szükséges. A halált okozó módszerrel történő szabályozásra augusztus 1. és március 31. között kerülhet sor (a tenger felé vándorló sima lepényhal, lazac és pisztráng védelme érdekében pedig április 1. és május 1. között).

A tojások beolajozása, illetve a fészkek és tojások megsemmisítése engedélyezhető a meglévő telepek méretének csökkentése vagy új telepek kialakulásának megakadályozása érdekében. Ezekre az intézkedésekre sor kerülhet az állománygazdálkodási tervben szereplő kárókatona-kolóniákban, a halászat és halállományok miatt fontosként kijelölt part menti területek vagy a törpemaréna, pénzes pér, lazac, pisztráng vagy angolna jelenlétét mutató patakok és tavak 30 km-es körzetében található kolóniákban, vagy az ilyennek minősülő területektől 30 km-nél nagyobb távolságra található kolóniákban, amennyiben bizonyítható, hogy a kolóniák jelentős kárt okoznak a halakban, a halászatokban és a halászati érdekekben. Mind a tojások beolajozásához, mind a fészkek és tojások megsemmisítéséhez a természetvédelmi ügynökség hatósági engedélye és a földtulajdonos engedélye egyaránt szükséges.

A tervet a kárókatonákkal foglalkozó munkacsoporttal egyeztetve dolgozták ki, és a környezetvédelmi minisztérium véglegesítette. Nincs végső dátuma, de értékelni fogják, és aktualizálják a terv keretében alkalmazott eszközöket, hogy a területen szerzett új ismereteket és tapasztalatokat tükrözzék.

4. keretes írás: Komoly veszélynek tekinthető-e a nagy kárókatona a különböző hollandiai halpopulációkra nézve?

Mennobart van Eerden és Stef van Rijn áttekintették Hollandiában végzett hosszabb távú monitorozási tevékenységeik eredményeit, és észrevételeiket a Ravon 87 magazinban közölték (2022. december, 24. kötet, 4. szám, 78–81. o.):

https://natuurtijdschriften.nl/pub/1019938/RAVON2022024004004.pdf

Összefoglaló

Hollandia „soha nem avatkozott be állományszabályozási intézkedések meghozatalával”. Ennek ellenére a költő párok állománya csökkenő tendenciát mutat, különösen az IJsselmeer térség nagy tavainak területén (több mint 80 %-os csökkenés), a tápanyagok rendelkezésre állásának számottevő csökkenésével párhuzamosan. Azóta, hogy az 1970-es és 1980-as években ez a terület adott otthont a faj legtöbb egyedének, a költőkolóniák sokkal kisebbek lettek, és áthelyeződtek a kisebb szárazföldi víztestekbe. Ezek a kisebb víztestek sokkal jobb vízminőséggel és halállományokkal rendelkeznek. A halfogyasztásra vonatkozó hosszú távú adatokból egyértelműen kitűnik, hogy a kárókatonák főként bőségesen rendelkezésre álló, kis méretű (7–25 cm) halakkal táplálkoznak. Mivel étrendjük (amelyet az otolitok mennyiségi elemzésével tanulmányoztak) nagymértékben tükrözi a halak összetételét, úgy tekinthető, hogy a nagy kárókatonák „alulról felfelé” reagálnak a halak rendelkezésre állására. A halállomány legfeljebb 20 %-ának természetes begyűjtésével párosulva a vízrendszer szintjén alig lehet tartani a nagy kárókatona ragadozásának hatásától. Ez csak a kis méretű vagy nagy egyedsűrűségű víztestek esetében fordulhat elő helyi szinten, különösen akkor, ha a halak számára nincs elérhető menedék (száradék, makrofiták stb.). A halak élőhelyeinek kezelése hasznos intézkedésnek tűnik a nagy kárókatonák ragadozási kockázatának csökkentésére, különösen a gátak, zsilipek vagy halátjárók közelében.

6. **Jelentéstétel az eltérésekről**

Az eltérésekre és az összehangolt elejtésre vonatkozó átlátható jelentéstétel elengedhetetlen az érdekelt felek közötti bizalom megteremtéséhez és a nemzetközi megállapodások tiszteletben tartásának biztosításához. A Bizottság ezért online adatmegjelenítőket dolgozott ki az eltérések vizualizására ([10]). Ezek részletes tájékoztatást nyújtanak a tagállamok által évente bejelentett eltérésekről, valamint statisztikákat mutatnak be a tagállami jelentések teljességéről:

— A fajok védelmével kapcsolatos eltérések és kivételek áttekintése az EU-ban,

— Egyéni eltérések és az azokra vonatkozó részletes információk, valamint

— Az eltérésekről és kivételekről szóló nemzeti jelentések adatainak teljessége.

([10]) A fajok védelmével kapcsolatos eltérések és kivételek áttekintése az EU-ban |Európai Környezetvédelmi Ügynökség.

7. **További információk**

A kárókatonák és a halászatok különböző konfliktusainak részletes tanulmányozása érdekében a legfontosabb érdekelt felekkel szorosan együttműködő, uniós finanszírozású INTERCAFE projekt dokumentumai a következő címen érhetők el: https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe.

A nagy kárókatona eloszlásáról, elterjedéséről, ökológiájáról, állományának állapotáról és trendjeiről, a halakkal, a halászatokkal és az akvakultúrával fennálló kölcsönhatásokról, valamint a kárókatonák és a halászatok konfliktusainak kezeléséről szóló összefoglaló dokumentumok elérhetők a Bizottság madárvédelmi irányelvvel foglalkozó weboldalán:

— A kárókatona ökológiája Gyakran feltett kérdések a faj biológiájának, ökológiájának és viselkedésének jobb megértéséhez.

— A kárókatonák száma és eloszlása Európában, az uniós kárókatona-egyedszám nyomon követésének és számlálásának magyarázatával.

— A kárókatonák, a halak és a halászat közötti kölcsönhatások, amelyek a konfliktusok leggyakoribb forrásait jelentik.

— A kárókatonák és a halászatok közötti konfliktusok kezelése: a halászatok kárókatona-problémáinak csökkentésére használt gazdálkodási intézkedésekre és eszközökre vonatkozó információk összegzése.

— A kárókatonák és a halászat közötti problémák társadalmi, kulturális és jogi vonatkozásai, valamint a madarak és halak ökológiája.

— Részletes bibliográfia a témával kapcsolatos legfontosabb kiadványokról (több mint 5 000 kiadvány kulcsszavas kereséssel).